

A fi în Hristos - Sf. Ioan Gură de Aur

A. Darurile vieții în Hristos

1. Viața cea nouă în Hristos

Sfântul Ioan Gură de Aur identifică Evanghelia cu însuși Hristos cel viu. Persoana lui Hristos este esența Evangheliei în mod ultim: atât în termenii conținutului, cât și în ai binecuvântărilor ei. Limbajul Sfântului Ioan Gură de Aur este cât se poate de realist și ontologic. Aceasta este o tendință comună a tuturor părinților Greci, spre deosebire de Latini care vedeau în relațiile dintre persoane și Dumnezeu decât rapoarte juridice. Pentru Hrisostom relația sau comuniunea sunt înțelese ca realități la fel de adevărate precum cele ale simțurilor și ale vieții trupesti.

Printre multe texte ce exprimă acest adevăr, unul ar putea fi citat preferențial: cel din *Omiliile la I Corinteni*. Hrisostom oferă o exortatie magnifică, extinsă, bazată pe I Corinteni 3, 11 („Căci nimeni nu poate pune altă temelie decât cea pusă, care este Iisus Hristos”), combinând imaginile lui Hristos ca temelie și vie, după cum urmează: „Pe această temelie astfel să construim și să fim în legătură cu ea, întocmai cum este ramura cu vița de vie; ca să nu existe nici un separație între noi și Hristos. Pentru că dacă ar fi vreo despărțire de îndată pierim. Pentru că ramura prin aderența ei implică bogăția, iar construcția stă întrucât ea este construită împreună cu El. Fiindcă dacă ea ar rămâne izolată ar pieri, nefiind susținută de nimic altceva. Astfel, să nu fim despărțiți de Hristos, ci să fim uniți cu El, pentru că dacă stăm izolați pierim”¹.

În aceeași Omilie, Hrisostom continuă să expună liric tema unității intime ce există între Hristos și noi. „El (Hristos) ne aduce la unitate cu ajutorul multor imagini... El este capul, noi suntem trupul. El este temelia, noi casa; El este via, noi suntem mlădițele; El este mirele, noi mireasa; El păstorul, noi turma; El calea, noi acei care umblăm pe ea... El viața, noi viețuirea; El învierea, noi aceia care vom învia; El lumina, noi cei luminați. Toate aceste lucruri indică unitatea; ele nu îngăduie spațiul gol, nici chiar cel mai mic. Cel care singur se îndepărtează numai puțin, va continua să se îndepărteze până ce va fi foarte departe”².

Acest realism paulin îl va extinde Sfântul Ioan Gură de Aur și asupra Botezului, care deschide izvoarele vieții dumnezeiești în viața credinciosului. Botezul este o adevărată naștere, ce aruncă din suflet și din trup adevărații gemeni ai stricăciunii și ai morții. Botezul introduce un organism real de viață duhovnicească și de desăvârșire. Pe urmele Apostolului Pavel, Hrisostom expune o învățătură realistă despre renașterea sau înnoirea sufletului, cât și despre consecințele sau efectele harului Sfântului Duh în și prin Botez. Înainte de a vedea această învățătură, trebuie să arătăm cum acestea sunt prezentate și interpretate de el prin prisma desăvârșirii ce trebuie dobândită.

¹ *La I Corinteni*, 8,7.

² *Ibidem*.

După Sfântul Ioan Gură de Aur, viața creștină este o viață nouă, descoperită „în Hristos” și produsă prin lucrarea Sfântului Duh, care pătrunde în sufletele noastre reînnoite spre mântuire prin Sfântul Botez. „Nu mai trăiesc eu,- spune Sfântul Apostol Pavel,- ci Hristos trăiește în mine” (Gal. 2, 20). Sfântul Ioan vede în acest cuvânt expresia noii vieți a creștinului: „Așa trebuie să fie creștinul. Nu trăiește din viața comună” – va spune el alături de Sfântul Pavel. „Cuvântul viață – explică el – are mai multe semnificații, adică înseamnă mai multe vieți, dar și numele de moarte. Există viața trupului și există viața păcatului; există viață veșnică și fără de moarte și după această viață, viața cerească... Sfântul Pavel nu mai trăiește din viața păcatului; eu trăiesc, spune el, dar nu mai sunt eu, adică omul vechi... El nu mai trăiește din viața naturală pentru că nu se mai ocupă de lucrurile din această lume: cel care nu se îngrijorează de lucrurile acestei vieți nu trăiește... Atunci cum trăia el?... Eu trăiesc, spune el, în credința Fiului lui Dumnezeu Care M-a iubit și S-a jertfit pentru mine (Gal. 2, 20), adică trăiesc o viață nouă și diferită”³.

Această viață nouă, dumnezeiască, își exersează aici pe pământ desăvârșirea duhovnicească, iar în împărăția lui Dumnezeu măreția și bucuria veșnică. Sursa acestei măreții, originea acestei desăvârșiri dumnezeiești se află în întruparea Cuvântului – „printre dogmele Bisericii, aceasta nu este cea mai mică, ci este chiar dogma de căpătâi a operei mântuirii noastre; prin ea, totul a fost făcut desăvârșit. Prin ea moartea a fost biruită, păcatul a fost șters, blestemul a fost desființat și mii de binefaceri au pătruns în viața noastră. Tocmai de aceea Hristos vroia să credem în întrupare: ea a devenit pentru noi rădăcina și izvorul nenumăratelor binefaceri”⁴.

Hristos este pentru noi arhetipul mântuirii, exemplul desăvârșit, învățătura sublimă, binefăcătorul darurilor dumnezeiești și veșnice, exigența poruncilor desăvârșite, ființa virtuților, izvorul vieții duhovnicești și posibilitatea sfințirii și îndumnezeirii noastre. Iisus Hristos este principiul ontologic al vieții creștinului. Hristos este principiul vieții dumnezeiești, unde Sfântul Duh este prezent în suflet, însuflețindu-l: El devine viață eshatologică, viața omului duhovnicesc și pnevmatic⁵.

Viața dumnezeiască, ce ne face vrednici de sfințenie și desăvârșire, ne este împărtășită de Duhul Sfânt. Prin venirea și sălășluirea Sfântului Duh în noi dobândim mai întâi darul care ne face sfinți și desăvârșiți⁶. De ce Dumnezeu cere de la noi mai multă desăvârșire? Pentru că „harul Sfântului Duh ni s-a împărtășit din abundență...”⁷ și „pentru că Legea nouă oferă Duhul celor care Îl primesc, într-un mod mai desăvârșit”⁸. De asemenea, noi putem spune împreună cu Sfântul Ioan: „Ceea ce nu ați putut face sub Lege, puteți acum: mergeți drept, fără să vă clătinați, ca să dobândiți ajutorul Duhului”⁹. Dar Duhul Sfânt nu a putut să Se răspândească cu desăvârșire și să producă efectele Sale binefăcătoare decât atunci când Iisus Hristos a desființat „obstacolele” care îndepărtaseră lucrarea Sa mântuitoare. „Păcatul era greu de învins, blestemul domnea, moartea era înspăimântătoare. Acum, lupta a devenit

³ *La Filipeni*, Omilia 3, 2, PG 62, 200-2001.

⁴ *La Ioan*, Omilia 31, 2, PG 59, 177 B.

⁵ *La I Corinteni*, Omilia 61, 4, PG 61, 359 A.C.. *Ibid.* 62, 1, PG 61, 361.

⁶ *La Ioan*, Omilia 14, 2, PG 59, 93 D.

⁷ *Despre feciorie* 83, PG 48, 594 D.

⁸ *La Romani*, Omilia 13, 4, PG 60, 513 D.

⁹ *Ibidem*, Omilia 6, PG 60, 517 A.

ușoară pentru că după venirea lui Hristos toate obstacolele au fost îndepărtate”¹⁰. Aceste obstacole se opuneau înainte de toate fuziunii darurilor naturale care ne permit să atingem desăvârșirea vieții creștine, așa cum îl dezvăluie revelația creștină. „Atâta timp cât blestemul nu ar fi îndepărtat, spune Iisus Apostolilor, iar păcatul nu ar fi distrus și oamenii ar fi încă supuși suferinței, Duhul Sfânt nu ar ști să vină. Trebuia deci să se distrugă ura și să ne împăcăm cu Dumnezeu și numai după aceea putem primi acel dar”¹¹.

Pentru a realiza această viață nouă există o lucrare dublă de realizat: o lucrare negativă, care constă în îndepărtarea acestor obstacole; și o lucrare pozitivă care constă în răspândirea în sufletele noastre a energiilor Duhului Sfânt, necesare pentru desăvârșirea „în Hristos”. Acest dublu efect a fost obținut prin întrupare, prin opera și lucrarea de mântuire a Domnului nostru Iisus Hristos¹². În comentariul său la Galateni (cap.4, 1), Sfântul Ioan Gură de Aur subliniază că „nimeni, în afară de Iisus Hristos, nu putea reuși în această încercare”¹³.

2. Înnoirea în Hristos

a. Opera de reînnoire ontologică a lui Hristos

Această viață nouă „în Hristos” începe cu Botezul, „Taina Pătimirii” (*αυτού του πάθους εστί σύμβολον*), care reînnoiește personal această dublă lucrare¹⁴. Triumful lui Hristos asupra păcatului, care ne stăpânește, trebuie să se repete pentru fiecare dintre noi în momentul Botezului¹⁵. Se ajunge astfel la o eliberare de păcat. Cum se face această eliberare?

Păcatul l-a pus pe om în lanțuri, i-a pus legături¹⁶, l-a făcut sclavul său¹⁷. Stăpânirea păcatului¹⁸ sau a răutății¹⁹ nu putea fi ruptă decât de Hristos²⁰. Omul trăia în pământul nedesăvârșirii, a unei vieții morale elementare: Dumnezeu cerea să împlinim numai ceea ce puteam chiar sub stăpânirea păcatului. Însă acest lucru nu invita nicidecum la o viață înaltă”²¹. Omul nu putea să dobândească o viață înaltă, ci, „așa cum un trup slăbit are nevoie de ajutor să se ridice”²², tot așa „natura noastră...căzută într-o stricăciune incurabilă...avea nevoie de

¹⁰ *Despre ispita diavolului*, PG 49, 275.

¹¹ *La Ioan*, Omilia 78, 3, PG 59, 423.

¹² *La Galateni*, comentariu la cap. IV, 1, PG 61, 657. *La Coloseni*, Omilia 4, 1, PG 62, 325.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *La Efeseni*, Omilia 1, 3, PG 62, 14. *La Coloseni*, Omilia 4, 1, PG 62, 325.

¹⁵ Pentru rolul soteriologic al tainelor în viața omului după Sf. Ioan Gură de Aur vezi lucrarea lui Θ. Ζήση, *H σωτηρία του ανθρώπου...*, p. 194-201.

¹⁶ *Despre Feciorie*, 83, PG 48, 594.

¹⁷ *Despre Cruce...* 2, 1, PG 49, 407 B.

¹⁸ *La Psalmul 66*, 4, PG 55, 214 B.

¹⁹ PG 56, 251 B.

²⁰ *Despre Cruce*, *Ibidem*.

²¹ *La Romani*, Omilia 13, 4, PG 60, 512 D.

²² *Ibidem*, 7, 3, PG 60, 445 A.

mâna cea atotputernică a lui Dumnezeu. Nu putea să se ridice numai dacă îi intindea mâna Cel Care a creat-o la început”²³.

Această cădere era însoțită de boli, de patimi chinuitoare²⁴ ce făcea imposibilă dobândirea virtuții desăvârșite. Prin păcat „natura umană s-a scindat împotriva ei însăși și s-a produs un război care nu putea fi ispășit”²⁵, „trupul nostru era supus păcatului înainte de venirea lui Hristos. Cu moartea, o mulțime de patimi au venit în el; de aceea nu era ușor în cursa virtuții. Și nici Duhul nu era să-l ajute, nici Botezul să mortifice păcatul, ci omul ca un cal îndărătnic, fugea fără îndoială, dar cădea adesea: legea arăta bine ceea ce era de făcut și ceea ce nu era de făcut; dar ea nu aducea nevoitorilor nimic altceva decât niște cuvinte de încurajare”²⁶.

Iată starea omului sub stăpânirea păcatului. Nu era la fel pentru Adam înainte de căderea lui: „războiul patimilor nu apăruse încă”²⁷. Adam și Eva „trăiau în paradis ca niște îngeri; ei nu simțeau nici un fel de dorință păcătoasă și nu erau deloc tulburați de celelalte patimi”²⁸. „Omul era stăpân al faptelor lui și în el mădularele trupului erau supuse voinței sufletului”²⁹. Nimic nu tulbura armonia sufletului sau nimic nu subjugă sufletul și nimeni nu contesta rolul lui de împărat al creației pe care îl exercita atât asupra lui însuși cât și asupra întregii creației. Însă prin păcatul lui el a introdus sricăciunea și moartea în creație: „De vreme ce Adam a păcătuit, trupul său a devenit muritor și subiect al suferinței; el a primit în natura sa boli numeroase”³⁰, infirmității nenumărate și defecte.

Natura bolnavă după cădere a fost transmisă descendențelor ca un fruct fără viață și fără savoare, supusă păcatului lui Adam și consecințelor lui. A trebuit să-L așteptăm pe Hristos pentru a culege de pe arborele lui divino-uman un fruct copt și savuros, demn de a fi oferit lui Dumnezeu. Hristos este liber de păcat și de aceea ne-a putut elibera de stăpânirea păcatului: a distrus putera păcatului, - *της αμαρτίας την δύναμιν ηφανίσε*³¹, - ne-a eliberat de legăturile noastre³², ne-a dăruit libertatea dreptății³³. Lucrarea lui Hristos a fost simțită în toată natura noastră sensibilă, atât de atinsă de păcat: „Cel care ne-a salvat sufletul, ne-a făcut trupul ușor de stăpânit. Iată de ce Fiul cel unic a venit și ne-a scăpat de această slăbiciune”³⁴. „Hristos, nu numai că a înlăturat stăpânirea păcatului, ci a făcut trupul mai ușor și mai duhovnicesc, nu schimbând firea lui, ci dându-i mai degrabă aripi. Precum fierul devine foc prin unirea îndelungată între ele, tot așa și pentru credincioșii care posedă Duhul, trupul li se transfigurează. El devine *duhovnicesc*, răstignit din toate părțile și capabil să se înalțe deodată cu sufletul”³⁵.

²³ *La Ioan*, Omilia 11, 2, PG 59, 80 D.

²⁴ *La Filipeni*, Omilia 11, 4, PG 62, 268 D.

²⁵ *Despre Feciorie*, 83, PG 48, 594.

²⁶ *La Romani*, Omilia 11, 3, PG 60, 487-8.

²⁷ *Despre pocăință*, Omilia 6, 1, PG 49, 307 D.

²⁸ *La Geneză*, Omilia 15, 5, PG 53, 123.

²⁹ *Ibidem*, Omilia 12, 5, PG 53, 104.

³⁰ *La Romani*, Omilia 12, 3 PG 60, 498 D.

³¹ PG 49, 35 A

³² *Despre feciorie*, 83, PG 48, 594.

³³ *Despre Cruce*...2, 1, PG 49, 407 B.

³⁴ *La Romani*, Omilia 13, 5, PG 60, 514 A.

³⁵ *Ibidem*, Omilia 13, 8, PG 60, 518 C.

Biruința lui Hristos asupra păcatului care lucrează în noi trebuie să se repete pentru fiecare dintre noi în momentul Botezului. Numai prin Botez se ajunge la o eliberare de păcat. Omul fără Botez, orice necredincios ar fi, are ca stăpân păcatul și pe diavol în el³⁶. Cum se face această eliberare de păcat a fiecăruia dintre noi? Păcatul ne înrobește și ne reține sub puterea lui prin vechiul om: iată lanțul care ne ține captivi. În Botez „vechiul om moare și este înmormântat. Aici Apostolul spune: mort în ceea ce noi am fost captivi. Este ca și cum ar zice: Legătura prin care eram captivi a murit și s-a rupt; la fel, cel care se ținea, nu mai reține nimic, vreau să spun - păcatul”³⁷.

Într-un alt citat, de un paralelism riguros, Sfântul Ioan Gură de Aur pune în lumină moartea și păcatul. Moartea născută din păcatul lui nu poate fi ștearsă decât printr-o altă moarte, gratuită, fără asemănare. Numai Hristos, care nu a păcatuit și nici nu putea să păcătuiească, poate rupe prin înviere legăturile morții. Imaginile legăturii merg în același timp și pentru moarte și pentru păcat. „Hristoa înviat, rupând legăturile morții; și ne-a înviat, îndepărtând lanțurile păcatelor. Adam a păcătuie și a murit; Hristos nu a păcătuie și a murit. Cu ce scop și de ce? Cu scopul ca cel care a păcătuie și a murit - din cauza Celui care nu a păcătuie, dar a murit – să se poată elibera de legăturile morții”³⁸.

Botezul poartă în el nașterea și corupția (*γένεσις και φθορά*) sau, mai precis, renașterea prin moarte. Să remarcăm că numai Botezul poate să ne elibereze, el săvârșește o adevărată înnoire interioară, o întinerire. Sfântul Ioan revine asupra acestei idei foarte des și prezintă imagini foarte diverse. „Și precum retopim fierul sau aurul, îl facem din nou pur și nou, astfel, cu adevărat, Duhul Sfânt, ca și cum ar retopi sufletul în creuzetul Botezului și ar consuma păcatele, îl face să strălucească într-un mod mai pur decât orice aur... Primul om este de pe pământ; al doilea este din ceruri, ceresc”³⁹. Botezul nu face o simplă curățire, ci el face o înnoire totală⁴⁰, Nu o naștere simbolică, ci o naștere ontologică, după har. El nu adaugă o clădire veche la una nouă, ci reconstruiește întreaga noastră ființă⁴¹, ne reface noi⁴² în Hristos prin Duhul.

Duhul cel Sfânt în Botez lucrează desăvârșit și tot ce el atinge desăvârșește: „tot ceea ce vine de la el desăvârșește; păcatul nu luptă împotriva legii firii noastre, nu ne mai ține captivi ca înainte, căci toate acestea au încetat și au fost nimicite – și patimile îngrozitoare și înfricoșătoare se cutremură de harul Duhului”⁴³. Harul Botezului aduce pacea cea desăvârșită și plinirea oricărui virtuți în sufletul celui botezat: curățenia, martiriul, asceza continuă și sărăcia de bună voie⁴⁴. În sufletul celui botezat harul Sfântului Duh reprimă revoltele patimilor, care sunt supuse deși ele sunt întotdeauna gata să se revolte, dacă Duhul nu se află în prejmă să le stăpânească. Toată lucrarea și atenția noastră trebuie să se îndrepte asupra prezenței continue a harului Duhului în sufletul nostru.

³⁶ *La Ioan*, Omilia 25, 3, PG 59, 293.

³⁷ *La Romani*, Omilia 12, 3, PG 60, 499 A.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Cateheza* 1, 3, PG 49, 227 A.

⁴¹ *La Tit*, Omilia 1, 3, PG 62, 692 B : « οὐκ επεσκεύασεν, ἀλλὰ κατεσκεύασεν ἀνωθεν».

⁴² *La Evrei*, Omilia 9, 3, PG 63, 79 A.

⁴³ *La Romani*, Omilia 13, 7, PG 60, 517 A.

⁴⁴ *Ibidem*.

Experiența îl învață pe Sfântul Ioan Gură de Aur că neofiții, în ciuda voinței lor bune, recad cu ușurătate în păcat. El explică acest lucru prin psihologia obișnuințelor rele. Tot efortul nostru trebuie să se îndrepte spre îndreptarea și schimbarea proastelor noastre obiceiuri. „Dacă cineva nu-și îndreaptă obișnuințele păcătoase și nu deprinde ușor virtutea, să nu primească Botezul. Botezul fără îndoială poate să șteargă primele noastre nelegiuiri. Dar să ne temem că există pericolul întoarcerii la ele și pe urmă ele pot deveni otravă! Cu cât harul a fost dat din prisosință, cu atât este mai cumplită pedeapsa pentru cei care recad în păcate... Să luăm aminte la pictori. Ei își desfac la început pânzele, le acoperă cu linii albe, desenează figuri, poate imaginea împăratului; dar înainte de a aplica culorile, ei șterg cu toată libertatea, adaugă, schimbă, transpun trăsăturile care lipsesc și care sunt mai puțin reușite. Dar, odată ce au aplicat culorile, nu mai sunt liberi să șteargă pentru a reîncepe; și-ar strica tabloul și ar păcătuî împotriva regulilor artei. Urmați acest exemplu și priviți-vă sufletul ca pe un portret pe care trebuie să-l pictați. Înainte ca Duhul Sfânt să vină, să treacă cu pensula sa dumnezeiască, ștergeți-vă obișnuințele rele. Astfel, dacă aveți obișnuința de a jura, de a minți, de a rosti cuvinte insultătoare sau nesincere, sau să vă dedați la bufonerii sau la orice altă faptă interzisă, distrugeți această obișnuință, pentru a nu reveni la ea după Botez. Apa cea sfântă șerge păcatul; dar voi trebuie să îndreptați obișnuințele vinovate. Culorile sunt aplicate, imaginea împărătească strălucește prin efectul coloritului: nu ștergeți, *nu* faceți rupturi și nici pete la frumusețea pe care Dumnezeu v-a dat-o”⁴⁵. Cele două trăsături puse în valoare în legătură cu Botezul și efectele acestuia sunt subliniate prin mai multe teme, ca noutatea și puritatea ⁴⁶.

b. Botezul - creație nouă

Botezul produce în noi realități care vor fi principiile imediate ale vieții desăvârșite. Sfântul Ioan Gură de Aur, ca un psiholog desăvârșit și teolog biblic, aseamănă taina Botezului cu două evenimente delimitative ale vieții omului: cu taina căsătoriei și cu nașterea. Sfântul Botez este o căsătorie duhovnicească a credinciosului cu Mirele Hristos⁴⁷. Hristos este un inițiator, un mistagog (*μυσταγωγός*)⁴⁸, în timp ce părintele duhovnicesc este un naș (*νυμφαγωγός*) al nunții sufletului cu Mirele, așa cum pentru toată creștinătatea a existat un Ioan Botezătorul⁴⁹ și pentru Corinteni, în special, un Apostol Pavel⁵⁰.

⁴⁵ Cateheza 2, 3, PG 49, 235 AB.

⁴⁶ François - Xavier Druet, *Langage, images et visages de la mort chez Jean Chrysostme*, Société des études classiques Bruxelles, p. 188.

⁴⁷ Cateheza 1, 1. Cateheza 6, 24. Cateheza 12, 1. Vezi pentru tema căsătoriei sfinte (hierosgamos) C. Jung, *Analytical Psychology*, Ark Paperbacks, London and New York, 1986, p.135, 177. Idem, *Four Archetypes*, Ark Paperbacks, London 1959, 1969, 1972, 1986, p.43, 107.

⁴⁸ *La I Corinteni*, Omilia 8, 1, PG 61, 67.

⁴⁹ *La Ioan*, Omilia 18, 1, PG 59, 113.

⁵⁰ Cateheza 1, 4. Cateheza 4, 12, EPIE 30, 326, 410. vezi II Cor. 11, 2.

Din această nuntă sfântă rezultă o naștere duhovnicească⁵¹. Botezul constituie nașterea unui suflet nou, sufletul creștinului. Este cu siguranță o naștere⁵², o naștere duhovnicească: credința ne învață acest fapt, fără să ne arate cum⁵³. Sfântul Ioan, comparând nașterea trupească cu cea duhovnicească, observă că cea din urmă nu are nevoi de timp, ci se întâmplă de îndată⁵⁴. Astfel Botezul se aseamănă cu o naștere de sus (*άνωθεν γέννησις*)⁵⁵ „din Duhul”⁵⁶. Adică, Dumnezeu este cel care ne naște⁵⁷ și ne face după har fii ai „Lui”⁵⁸.

Desigur, această naștere nu trebuie să o înțelegem ca o naștere după fire sau esență, întrucât harul dumnezeiesc nu transformă natura sufletului, ci numai dispoziția lui, modul lui de a fi, de a acționa și de a gândi. Harul nu schimbă esența sufletului, ci transformă înclinația și criteriul gândirii, ca de acum înainte omul să-și formeze o părere dreaptă despre lucruri, să vadă urâtenia păcatului și strălucirea și veselia virtuții⁵⁹. Această schimbare ontologică este o „naștere după cinste și har”⁶⁰. Dar această naștere nu are apoi o legătură cu o anumită autorealizare, nici după conținut, nici după mod, ci ea este reluarea comuniunii noastre cu Dumnezeu (care, datorită păcatului strămoșesc, s-a întrerupt) prin lucrarea înnoitoare a harului dumnezeiesc, care în mod mântuitor ne-a fost dăruită „în Hristos”. De altfel, noutatea pentru om nu se rezumă dar la cele „ale nașterii”, ci ea conține mai ales cele „ale ființării” (*εσόμμενα*)⁶¹. Această nouă naștere mai este încă numită și regenerare, este o nouă creație (*καινή κτίση*)⁶² și o adevărată nouă geneză⁶³, îndeplinită prin apă și Duh⁶⁴. Ființa duhovnicească care se naște la Botez posedă într-însa, prin însăși constituția ei și prin efectele pe care le produce în noi comuniunea cu Dumnezeu, energiile necesare pentru a ne ridica, dacă noi dorim și vrem acest lucru, la o desăvârșire înaltă.

Botezul, de fapt, ne împărtășește harul Sfântului Duh; ne face fiii lui Dumnezeu după har și ne cuprinde viața în Iisus Hristos. Duhul Sfânt este viu și lucrează în noi chiar de la Botez⁶⁵. El lucrează în toate Tainele Bisericii, în special prin Euharistie și prin Hirotonirea preoților⁶⁶. Dar începe de la Botez: Duhul ne tranfigurează, El este autorul acestei noi

⁵¹ *La Ioan*, Omilia 10, 2, PG 59, 75-76. *La Fapte*, Omilia 40, 2, PG 60, 285. Sfântul Dionisie Areopaitul caracterizează botezul drept o „naștere Dumnezeiască” (Θείαν απότεξιμ, PG 3, 432 D)

⁵² *La Coloseni*, Omilia 7, 3, PG 62, 346 C: „γένεσις”.

⁵³ *Cateheza* 1, 3, PG 49, 227 A: „νοητή γέννησις”.

⁵⁴ *La Ioan*, Omilia 26, 1, PG 59, 153.

⁵⁵ *La Romani*, Omilia 25, 6, PG 60, 547.

⁵⁶ *La II Corinteni*, Omilia 11, 1, PG 61, 473.

⁵⁷ *La Matei*, Omilia 50, 3, PG 58, 507. *La Ioan*, Omilia 26, 1, PG 59, 153.

⁵⁸ *La Ioan*, Omilia 14, 2, PG 59, 93. vezi Π. Χρήστου, *Ελληνική Πατρολογία*, Θεσσαλονίκη, 1989, vol. IV, p. 301.

⁵⁹ *La Efeseni*, Omilia 13, 2, PG 62, 95.

⁶⁰ *La Ioan*, Omilia 26, 1, PG 59, 154. *Cateheza* 4, 14, ΕΠΕ 30, 412. Aceasta schimbare după Har a omului, sau hristificarea sau îndumnezeirea lui nu se realizează prin participarea sau împărtășirea de esența lui Dumnezeu, ci prin energiile Lui necreate. Vezi P.Martin Strohm, „Die Lehre von der Energeia Gottes”, în *Kyrios* 8 (1968) p. 71, unde autorul face referință la Sfântul Ioan Gură de Aur. Vezi și Π. Χρήστου, *Ιωάννου του Χρυσοστόμου. Περί ακαταλήπτου του Θεού*, Αθήνα, 1953.

⁶¹ *La Galateni*, Omilia 6, 3, PG 61, 679.

⁶² *La Efeseni*, Omilia 4, 3, PG 62, 34 B. *Cateheza* 4, 16, ΕΠΕ 30, 414. vezi I Cor. 5, 17.

⁶³ *La Tit*, Omilia 5, 3, PG 62, 34 B: „παλιγγένεσις”.

⁶⁴ *La Ioan*, Omilia 25, 1, PG 59, 146. vezi E. Loshe, *Επίτομη Θεολογία της Καινής Διαθήκης*, Αθήνα, 1980, p. 206.

⁶⁵ *La Matei*, Omilia 12, 3, PG 57, 205-206. *La II Corinteni*, Omilia 7, 5, PG 61, 448-449.

⁶⁶ *La Sfânta Cincizecime*, 1, 3-4, PG 50, 457 – 459.

creații⁶⁷. Această lucrare a Duhului este harul care ne atinge pe toți, oricât de diferiți am fi. El vine cu darul Lui, pe care El ni-l face; pentru că odată cu viața primim, în Botez, Duhul Sfânt,- însuși autorul vieții⁶⁸.

Acest har este o strălucire: „La fel cum o simplă monedă expusă razelor soarelui emite și ea raze, nu numai în virtutea propriei sale naturi ci și în virtutea strălucirii soarelui, la fel și sufletul purificat și devenit mai strălucitor decât moneda primește o rază de slavă a Duhului și o reflectă. De aceea Apostolul zice: <<În contemplație noi ne transfigurăm în același chip, în virtutea slavei (devenite a noastră), produsă în noi, și a ceea ce este potrivit să fie, prin Duh și prin Domnul>>⁶⁹. Când Sfântul Ioan Gură de Aur vorbește despre strălucirea și frumusețea sufletului nostru trebuie să înțelegem o creștere și o prezență a harului care reîmbracă sufletul de la Botez.

Prezența în noi a Duhului Sfânt și lucrarea harului Lui ne pune în condiții cu mult superioare celor în care se găsea omul sub Legea veche. Harul ne dă forțe dumnezeiești. Legea în Vechiul Testament a fost dată de Duhul cel Sfânt⁷⁰; nu ea Îl dădea pe El⁷¹. Această Lege nu a putut produce desăvârșirea virtuții morale pentru că propunea doar datoria, fără a da forța de îndeplinire; ea nu reușea să atingă și să desăvârșească sufletele⁷². „Legea nu era nimic altceva decât niște litere; nici un ajutor nu ieșea din aceste litere pentru a-i întări pe nevoitori, cum e în Botez”⁷³.

Dimpotrivă, Legea nouă dă Duhul Sfânt în mod absolut celor care Îl acceptă⁷⁴. Prin El suntem în posesia sursei de unde izvorăsc ajutoarele destinate să ne facă posibilă și chiar ușoară lupta pentru desăvârșire. „Harul Duhului a pus sfârșit la acest război îngrozitor, omorând păcatul, făcându-ne lupta ușoară, mai întâi încoronându-ne și apoi provocându-ne la luptă prin ajutoare abundente”⁷⁵. Această abundență de daruri oferă sufletului o facilitate extraordinară în combaterea păcatului, în îmblânzirea patimilor⁷⁶, în respingerea săgeților aprinse ale demonului⁷⁷. Acesta din urmă nu poate suporta strălucirea armurii noastre, nici nu poate purta luptă contra armelor duhovnicești pe care Duhul ni le dă⁷⁸. Pentru că Duhul lasă în noi peceți de neșters ca o marcă a soldatului: ele îl fac pe el să fie recunoscut⁷⁹.

Sfântul Duh este de asemenea în noi inspiratorul virtuților celor desăvârșite. Harul eliberează omul din sclavia și din imperfecțiunea Legii celei vechi. Duhul nu mai are nevoie să-l îndemne să facă ascultare sub amenințarea pedepsei; omul „are în el harul Duhului Sfânt pentru a-i vorbi”⁸⁰. Harul îi inspiră faptele cele mai desăvârșite, făcându-l să fie înger⁸¹, el îl

⁶⁷ *La II Corinteni*, Omilia 7, 5, PG 61, 449.

⁶⁸ *Ibidem*, 6, 2, PG 61, 438; Omilia 7, 1, PG 61, 442 D.

⁶⁹ *Ibidem* 7, 5, PG 61, 448.

⁷⁰ *La Romani*, Omilia 13, 4, PG 60, 513 B.

⁷¹ *La II Corinteni*, Omilia 7, 1, PG 61, 443 C.

⁷² *La Evrei*, Omilia 13, 2, PG 63, 104 C.

⁷³ *La II Corinteni*, Omilia 7, 1, PG 61 442 D.

⁷⁴ *La Romani*, Omilia 13, 4, PG 60, 513 B.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ *Ibid.*, 7, PG 60, 517.

⁷⁷ *La Ioan*, Omilia 32, 1, PG 59, 183.

⁷⁸ *La Geneză*, Omilia 64, 6, PG 54, 413.

⁷⁹ *La II Corinteni*, Omilia 3, 7, PG 61, 418.

⁸⁰ *La Tririmr*, Omilia 2, 2, PG 62, 511 D.

⁸¹ *La Ioan*, Omilia 75, 5 PG 59, 409.

face să practice pe pământ, într-un trup muritor, virtuți îngerești⁸² și să ducă o viață demnă de împărăția cerurilor⁸³. Cel care este inspirat de Sfântul Duh are în el tot ceea ce trebuie, inspirație și energie, pentru a practica toate virtuțile și mai ales pe cea care le învață pe toate : mila⁸⁴.

Aceste daruri dumnezeiești ne determină să întreprindem eforturi demne de ele pentru dobândirea unei virtuți morale desăvârșite⁸⁵. Ele ne inspiră o încredere și o nădejde fermă în reușita acestei întreprinderi dificile: „Ceea ce nu ai putut sub Lege, - spune Sfântul Ioan Gură de Aur fiecărui credincios,- poți acum: să mergi drept și să nu te împiedici, cu condiția să fi primit ajutorul Duhului. Nu este de ajuns să nu mergi după trup; trebuie să mergi după Duh. Pentru că nu este suficient pentru mântuire să eviți răul, ci trebuie să faci binele. Va fi așa dacă ne vom încredința sufletul Duhului Sfânt și dacă ne vom convinge sufletul să-și recunoască locul care îi corespunde. Astfel, îl putem fac duhovnicesc, după cum îl putem face și trupesc, dacă suntem nepăsători”⁸⁶.

Desăvârșirea care se cere de la noi se datorează abundenței harului cu care am fost umpluți de Botez, întrucât acest har se manifestă desăvârșit și conține un bine infinit. „De la har nu am primit numai ceea ce trebuia pentru a distruge păcatul, ci și mai mult: am fost eliberați de pedeapsă, am fost renăscuți, am înviat după ce l-am înmormântat pe vechiul om; am fost răscumpărați, sfințiți, ridicați la o relație de înfiere, îndreptați; am devenit frați ai Fiului unic, am fost considerați moștenitori ai Săi uniți cu trupul Său, participăm la trupul Său, am devenit una, precum capul cu trupul. Iată, prin urmare, ceea ce Pavel a numit abundența harului; el arată că nu am primit doar un medicament care face față răni, ci am primit sănătate, frumusețe, cinste, slavă și demnități care depășesc cu mult natura noastră”⁸⁷.

Printre aceste demnități dumnezeiești, Sfântul Ioan Gură de Aur expune cu predilecție calitatea noastră de fii adoptivi ai lui Dumnezeu și încorporarea noastră în Hristos⁸⁸. Sunt primele daruri, și cele mai profunde, ale Duhului Sfânt la Botez. Sfântul Ioan face în mod constant referire la aceste lucruri și trage concluzii ascetice și morale dintre cele mai importante. Este seva care hrănește și inspiră învățătura sa spirituală, dându-i un gust de plenitudine care potolește setea⁸⁹.

3. Înfierea dumnezeiască

Există la Sfântul Ioan Gură de Aur o legătură, un nod divin între îndemnurile și exigențele sale morale și învățăturile fundamentale ale vieții interioare a creștinului. Există

⁸² *La Sfânta Cincizecime* 1, 2, PG 50, 455 C.

⁸³ *La II Corinteni*, Omilia 11, 1-2, PG 61, 475.

⁸⁴ *La Galateni*, Comentariu la cap. V, 6, PG 61, 674.

⁸⁵ *La Matei*, Omilia 16, 4-5, PG 57, 244 – 245.

⁸⁶ *La Romani*, Omilia 13, 6, PG 60,516 D.

⁸⁷ *Ibidem*, Omilia 10, 2, PG 60, 476 D.

⁸⁸ *Ibidem*, Omilia 9, 3, PG 60, 470.

⁸⁹ Louis Meyer, *op. cit.*, p.92.

două feluri de legături dumnezeiești : una din natură și una din har⁹⁰; două moduri de naștere, una după natură (*κατ'ουσίαν*), și cealaltă după demnitate și har (*κατά τιμήν και χάριν*)⁹¹. Una este nașterea din veșnicie a Fiului lui Dumnezeu în sânul Tatălui; cealaltă este nașterea duhovnicească a creștinului în Botez. De asemenea, Dumnezeu este într-un mod diferit Tată al lui Iisus Hristos și Tată al nostru⁹². Sfântul Ioan Gură de Aur apără dumnezeirea Logosului împotriva atacurilor arienilor care negau consubstanțialitatea Fiului lui Dumnezeu cu Tatăl, ei asimilau relația dumnezeiască cu legătura noastră adoptivă⁹³. Toate aceste discuții dogmatice au atras atenția asupra legăturii de înfiere, de filiație a creștinului după har, i-au pus în lumină importanța și măreția.

Înfierea prin har are un rol important pentru morala creștină în gândirea marelui Antiohian. El vede înfierea chiar scopul întrupării Cuvântului: „Fiind adevăratul Fiu al lui Dumnezeu, El S-a făcut Fiul Omului pentru a-i face pe fiii oamenilor fii ai lui Dumnezeu”⁹⁴. Iisus Hristos fiind adevăratul Fiu al lui Dumnezeu, a avut puterea să ne dea înfierea copiilor lui Dumnezeu⁹⁵ și să facă din Tatăl Lui Tatăl nostru⁹⁶. Botezul ne-a permis să intrăm în familia lui Dumnezeu⁹⁷, numai cel botezat poate cu adevărat să-i spună lui Dumnezeu Tată⁹⁸ pentru că doar Botezul oferă titlul de fii ai lui Dumnezeu și de frați⁹⁹, pătimind o adevărată naștere duhovnicească¹⁰⁰ prin harul Sfântului Duh¹⁰¹.

Sfântul Ioan Gură de Aur insistă asupra realității darului înfierii dumnezeiești (*θείας υιοθεσίας*) în Noul Testament. El vede acolo superioritatea față de umbra legăturii dumnezeiești pe care o avea Vechiul Testament: „Acea era o cinste nominală; dar aici se adaugă realitatea. La această temă, Dumnezeu adaugă: Am spus: dumnezei sunteți și fii ai Celui Preaînalt. În această privință, Scriptura spune: ei s-au născut de la Dumnezeu. Cum și în ce fel? Prin baia renașterii și prin reînnoirea Sfântului Duh. Aceia, după ce au primit numele de fii, aveau încă un duh de robie; pentru că rămânând sclavi, au fost onorați cu acest apelativ de fii. Dar noi, numai după ce am devenit liberi am primit această cinste, nu numai cu numele, ci și în realitate. Pavel arată acest lucru spunând: Nu ați primit din nou un duh de robie pentru frică, ci ați primit un duh de înfiere prin care strigăm: Avva! Tată! De fapt ne-am renăscut și, am putea spune, am fost reînnoiți: prin acest lucru am primit numele de fii”¹⁰².

Trebuie remarcat că această înfiere dumnezeiască aduce după sine o eliberare de păcat și o adevărată libertate creștinului. Atâta timp cât această eliberare nu era îndeplinită și desăvârșită, filiația dumnezeiască nu putea fi reală. Înfierea duhovnicească nu se poate realiza decât dacă este unită cu iertarea păcatelor, cu împăcarea, cu răscumpărarea, cu sfințenia, cu mântuirea: aceste acte sunt condiția preliminară¹⁰³ a filiației dumnezeiești. „Cel care nu a

⁹⁰ *La Ioan*, Omilia 3, 2, PG 59, 39.

⁹¹ *Ibidem*, Omilia 25, 1, PG 59, 154 B.

⁹² *Ibidem*, Omilia 86, 2, PG 59, 470.

⁹³ *Ibidem*, Omilia 3, 2, PG 59, 39; Omilia 80, 2, PG 59,435 B.

⁹⁴ *Ibidem*, Omilia 11, 1, PG 59, 79.

⁹⁵ *La Psalmul* 64, 3, PG 55, 187.

⁹⁶ *La Galateni*, Comentariu cap., I, 5, PG 61, 619 D.

⁹⁷ *La Efeseni*, Omilia 13, 2, PG 62, 96 B.

⁹⁸ *La Matei*, Omilia 19, 5, PG 57, 280 D.

⁹⁹ *Despre Pocăință*, 1, 4, PG 49, 282 D.

¹⁰⁰ *La Fapte*, Omilia 3, 6, PG 51, 96. vezi PG 51,58 C.

¹⁰¹ *La Matei*, Omilia 12, 3, PG 57, 205-206.

¹⁰² *La Ioan*, Omilia 14, 2, PG 59, 93.

¹⁰³ *La Psalmul* 150, 1, PG 55, 496.

obținut toate aceste bunuri, nu-L poate numi Tată pe Dumnezeu¹⁰⁴, pentru că „acolo unde se iartă păcatele există și înfierea”¹⁰⁵.

Această nouă calitate va transforma în totalitate viața noastră morală și relația noastră personală cu Dumnezeu și va deveni principiul unei recunoștințe ce ne va determina să practicăm o desăvârșire necunoscută celor din Vechiul Testament. Viața morală trebuie să fie după măsura și demnitatea înfierii noastre „în Hristos”. Viața noastră trebuie să fie în Iisus Hristos, după Iisus Hristos, cu Iisus Hristos. Ea necesită o transfigurare duhovnicească ce se manifestă prin Duhul Care ne dă viață. Marea noutate a credinței creștine este substituirea sensului de robie cu sensul înfiere. În loc să fim slujitori sau chiar robi ai lui Dumnezeu, am devenit copiii Lui¹⁰⁶, am dobândit „Duhul înfierii”¹⁰⁷.

Într-un citat de o extraordinară frumusețe, Sfântul Ioan Gură de Aur descrie cu mult dinamism și sub diferite aspecte contrastul dintre slujirea de rob și generozitatea filială: „Scripturile evreilor erau scrieri de sclavie. Cum? Este suficient să arătăm organizarea întregii lor vieți și vom vedea foarte clar. Pedepsele îi urmăreau de aproape; plata lor urma imediat: era foarte exact calculată; era ca o rație zilnică ce se dă servitorilor. Din toate părțile, numeroase teme despre frică li se prezentau în mod viu în fața ochilor. Purificările se refereau la corp și stăpânirea de sine nu se întindea decât la acte. Dar la noi nu este așa: gândirea și conștiința sunt purificate. Nu spunem doar: Nu omorî, ci: Nu arunca priviri necuviincioase. La fel, nu numai din frica pedepsei imediate, ci și din iubire față de Dumnezeu ne statornicim în obișnuința virtuții și practicăm orice fel de desăvârșire... La evrei înfierea era doar o cinste verbală; aici dimpotrivă, se adaugă realitatea: purificarea prin Botez, darul Sfântului Duh, toate celelalte bunuri cu care suntem copleșiți”¹⁰⁸.

Sfântul Ioan Gură de Aur a descoperit aici sursa generozității și recunoștinței care îi determină pe credincioși să practice o desăvârșire morală care nu a mai fost atinsă niciodată aici pe pământ, întotdeauna mai exigentă: iubirea lor pentru Tatăl ceresc. Creștinii nu se mulțumesc cu o îndeplinire formală a poruncilor, ci se supun cu toată inima dorințelor și voinței Tatălui și le împlinesc pe acestea. Ei sunt fii în casa Tatălui; ei sunt animați de Duhul Fiului unic, fratele lor, Iisus Hristos. De aceea, el îi îndeamnă pe creștini să se transforme „în fii și în oameni liberi, făcând și desăvârșind totul pentru iubirea Tatălui lor”¹⁰⁹. Aceste relații familiare, de înrudire cu Dumnezeu, nu produc în noi doar o atitudine generoasă și plină de iubire și jertfă, ci determină și milostivirea și binecuvântările lui Dumnezeu cu privire la noi; și, mai mult, prin binecuvântările pe care ni le oferă bunătatea paternă a lui Dumnezeu, ele devin pentru noi principiul unei vieți desăvârșite, a unei vieții teonome. Puterea reală de a-L numi pe Dumnezeu Tată este primul dar și sursa tuturor celorlalte daruri de la Dumnezeu. Filiația dumnezeiască are deci un caracter teocentric, ea este totodată filiație paternală dar și filiație triadocentrică.

Sfântul Ioan Gură de Aur numește înfierea „comoara oricărui bine”¹¹⁰, iar privarea de aceasta, din proprie greșală, este cea mai mare pedeapsă¹¹¹. Pentru Sfântul Ioan „nici

¹⁰⁴ *La Matei*, Omilia 19, 4, PG 57, 278 B.

¹⁰⁵ *La Paralic...*, PG 51, 58.

¹⁰⁶ *La Ioan*, Omilia 14, 2, PG 59, 94 B.

¹⁰⁷ *La Romani*, Omilia 15 PG 60, 527.

¹⁰⁸ *La Romani*, Omilia 14, 2, PG 60, 526 B.

¹⁰⁹ *La II Corinteni*, Omilia 7, 6, PG 61, 62 D.

¹¹⁰ *La Romani*, Omilia 1, 4, PG 60, 400.

moartea nu va întrerupe darul înfierii, ci și dincolo va deveni mai luminoasă și ne va însoți în viața viitoare”¹¹².

B. Libertatea în Hristos

1. Sinergia: „marea dogmă”

Sfântul Ioan Gură de Aur poate fi considerat ca „întemeietor a ceea ce noi numim *sinergia* ortodoxă”¹¹³. El însuși a subliniat, pentru rațiuni de construcție duhovnicească, importanța factorului uman, dar aceasta nu l-a împedicat să evidențieze în alte situații factorul harului dumnezeiesc și lucrarea lui premergătoare (*προκαταρκτικό έργο*), desigur, atât de puternic cum nimeni dintre alți părinți răsăriteni nu a făcut-o”¹¹⁴. Sfântul Ioan Gură de Aur consideră faptele omului ca un fapt teandric, divino-uman, ca o realitate unde se întrepătrund activitatea omului și ajutorul dumnezeiesc al harului. Cele două cooperează sau conlucrează pentru scopul pe care Dumnezeu i l-a pus omului: viața și desăvârșirea în Hristos, mântuirea și bucuria moștenirii împărăției Sfintei Treimi.

Omul nu poate singur să-și îndeplinească scopul vieții și vocației lui: unirea cu Dumnezeu sau îndumnezeirea. Dar conlucrează, sau, mai degrabă, harul conlucrează cu el (*συμπράττει*) pentru a produce fapte bune, mântuitoare, fapte desăvârșite (*κατορθώσεις*), și pentru a realiza sfințirea și unirea lui cu Dumnezeu. A spune că noi cooperăm cu harul sau a spune că harul cooperează cu voința noastră sunt două afirmații care în practica ortodoxă se presupun reciproc¹¹⁵. Elementul cel mai caracteristic al vieții în Hristos este conștiința sinergiei divino-umane¹¹⁶. Sfântul Ioan Gură de Aur numește sinergia (*συνεργία*) dogma cea mare (*μέγα δόγμα*), respingând monismul încercărilor umane, singulare pentru „mântuire”, sub stăpânirea omului de patimi, evidențiind necesitatea ajutorului dumnezeiesc¹¹⁷. Însăși iconomia mântuirii este sinergia factorului dumnezeiesc și omenesc în gândirea Sfântului Ioan Gură de Aur¹¹⁸.

Gândirea lui nu este abstractă la această temă, el nu încearcă să găsească contradicții acolo unde ele nu sunt, el nu încearcă să stabilească de unde începe voința umană și de unde harul, el nu obiectivizează locul unuia dintre acestea și nici nu vede niciodată opoziție între ele. Gândirea lui este practică, vie, realistă, sinergică. Pe de o parte, el subliniază importanța libertății pentru credință și viața practică, duhovnicească. Valoarea morală (conștiința pură nu are încă un caracter moral) se măsoară prin eforturile personale practice: „Ce frumos este să fii stăpân pe sine, știm asta fără nici un efort: această cunoaștere este un dar al naturii. Dar noi nu

¹¹¹ *La Ioan*, Omilia 10, 2, PG 59,75.

¹¹² *La Romani*, Omilia 2, PG 60, 400.

¹¹³ Vezi I. Καλογήρου, *Η περί συνεργίας έν τη δικαίωση του ανθρώπου διδασκαλία έξ επόμεως ορθοδόξου και αι περί αυτήν συζητήσεις των ετεροδόξων*, Θεσσαλονίκη, 1953, p. 34.

¹¹⁴ Σ.Τσιτσίου, *Η Ψύχη του άνθρωπου κατά τον άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο*, Θεσσαλονίκη, 1998, p.92.

¹¹⁵ Neînțelegerea apuseană asupra temei relației dintre har și voința liberă se datorează aplicării criteriilor dualiste augustiniane asupra Sfântului Ioan Gură de Aur. Nu poți interpreta gândirea hrisostomică cu criterii și paradigme augustiniane, așa cum a făcut-o Tixeront (*Histoire des Dogmes*, II, 19099), M. Bardy, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, VIII, 679.

¹¹⁶ *La Efeseni*, Omilia 5, 4, PG 62, 41. Vezi Π. Yazigi, *Εσχολογία και Ηθική*, Θεσσαλονίκη, 1992, p. 244 și urm.

¹¹⁷ *La Romani*, Omilia 32, 2, PG 60, 677. Despre rolul sinergiei în cunoașterea lui Dumnezeu (...) vezi A. Νησιώτου, *Προλεγόμενα...*, p. 233. Ν. Μαρτσούκα, *Δογματική και Συμβολική Θεολογία*, vol. 1, p. 199-201.

¹¹⁸ Vezi Θ. Ζήση, *Η σωτηρία του ανθρώπου και του κόσμου*, Θεσσαλονίκη, 1997, p. 206.

vom putea dobândi posesia ei fără efort, fără a înfrâna dorința, fără mari osteneți. Practica nu ne mai este oferită de fire, precum cunoașterea, ci este nevoie de o râvnă arzătoare... numai cunoașterea virtuții a fost depusă în firea noastră, dar grija de a o practica și de a ne corecta a fost lăsată în voința noastră liberă”¹¹⁹.

Sfântul Ioan Gură de Aur apără dogma libertății de atacurile ereticilor care plasează binele și răul în natură și neagă, prin urmare, posibilitatea unei schimbări sau chiar fac din rău un principiu etern și necreat¹²⁰; atacurile fataliștilor, în numele astrologiei¹²¹; atacurile unor exegeți care abuzează de textele Scripturii pentru a-și scuza propria lașitate și care pretind că noi nu suntem stăpânii vreunui lucru¹²². Demonstrația lui este practică și experimentală. În concepția lui, libertatea se dovedește prin posibilitatea oamenilor de a alege între elogiul și dezaprobarea, prin schimbările pe care le observăm în comportamentul semenilor care-și urmează voința, fie ea rea sau bună, prin simțămintele pe care le încercăm când suntem buni sau răi, prin alegerea după propria noastră voință¹²³. Trebuie remarcată această metodă spiritual-psihologică pentru a putea aborda studiul libertății, metodă care l-a ghidat și pe Hrisostom în analiza faptelor complexe ale creștinului.

Adresându-se dușmanilor libertății, în egală măsură ca și propriei conștiințe, el scrie: „Suntem liberi și stăpâni ai autodeterminării noastre”¹²⁴. Este necesar să precizăm, pe cât posibil, ideea exactă pe care Sfântul Ioan Gură de Aur și-o face despre libertate¹²⁵. Nu pentru că a vorbit mult despre ea la modul filosofic, însă anumite explicații date în trecere ne permit să determinăm mai exact sensul expresiilor pe care le folosește. Astfel el constată că „răul provine din voință și nevoință”¹²⁶. Acest *da* sau acest *nu* al voinței, cu privire la bine, este în puterea noastră. *A vrea* sau *a nu vrea* izvorăsc, în totalitate, din noi, așa cum a vedea sau a nu vedea vin din simpla deschidere sau închidere a ochilor, iar noi ne folosim de această putere după bunul plac¹²⁷. Între cele două contrarii, noi alegem, înclinându-ne voința într-un fel sau altul, în funcție de dispoziția noastră.

Dar ce ne face să ne înclinăm voința mai mult într-un fel decât în celălalt? Noi îi determinăm mișcarea spre obiectiv. Sfântul Ioan Gură de Aur face o distincție clară între voință și determinarea pe care noi i-o dăm atunci când acționăm. Fapta liberă, spune el, este „o mișcare născută din noi înșine care tinde spre finalul, oricare ar fi el, spre care am vrea să ne conducă”. Apoi distinge voința care, atâta timp cât rămâne nedeterminată, nu se pune în mișcare; această voință este o proprietate a naturii noastre și, în consecință, lucrarea lui Dumnezeu, dependentă de Dumnezeu. De îndată ce voința va primi o orientare precisă, ea se va pune în mod natural în mișcare, în sensul astfel determinat. A da această orientare voinței,

¹¹⁹*La Statui*, Omilia 13, 3, PG 49, 140.

¹²⁰*La Matei*, Omilia 59, 2-3, PG 58, 575-578.

¹²¹*Către preotul Gothus*, Omilia 8, 6, PG 63, 509-510.

¹²²In *Illud: Domine non est in homine* 1, PG 56, 155; *La Romani*, Omilia 19, 6, PG 60, 591.

¹²³*La Matei*, Ibidem, PG 58, 576.

¹²⁴*Către preotul Gothus*, Ibidem. Vezi M.A. Schatkin, *Saint John Chrysostom as Apologist, Fathers of the Church*, 73, Washington D.C., 1983. Γ. Παπαμιχαήλ, *Απολογητικά των Πατέρων των πέντε πρώτων αιώνων*, Αθήνα, 1964.

¹²⁵Vezi R. Wilken, *Free Choice and the Divine Will in Greek Christian Commentaries*, în W. S. Babcock (Ed.) *Paul and the Legacies of Paul*, London, 1987, p.134-137.

¹²⁶*La Matei*, Ibidem.

¹²⁷*Ibidem*.

a determina această voință de a fi într-un fel sau altul ne este propriu și aparține deciziei noastre¹²⁸.

Ceea ce constituie exercițiul voinței noastre este alegerea concretizată în termenii deciziei. Alegerea noastră depinde de raționamentul pe care îl facem în legătură cu termenii alternativi, contradictorii, propuși rațiunii noastre: *da și nu*. În funcție de modul în care mintea noastră judecă valoarea motivelor de a acționa în lumina rațiunii și a credinței sau după chemarea dorințelor noastre păcătoase, raționamentul va fi bun sau rău. Noi suntem liberi să acordăm atenție uneia sau alteia dintre alternative: „Păcatele – spune Sfântul Ioan Gură de Aur – vin din gândirea care are ca scop o dorință rea”¹²⁹, arătându-ne păcatul, care începe odată cu întunecarea rațiunii¹³⁰, sau virtutea, care vine din dorința bună. Mișcarea voinței nu-l preocupă pe Sfântul Ioan Gură de Aur dacă nu presupune o anumită spontaneitate, singura lui preocupare fiind grija de a evita orice constrângere sau limitare a libertății.

Hrisostom „vorbește ca un psiholog care nu are decât conștiința mișcării care iese din el, și nu a mișcării pe care o primește”¹³¹. El este preocupat să convingă, el este îngrijorat să provoace auditorilor săi efortul personal, schimbarea vieții. Concepția sa despre libertate este rațională, decizională, practică, experimentală și psihologică. El plasează educația morală înainte de toate pe învățătura virtuții și nu pe o anumită asceză a voinței, așa cum a făcut-o Augustin. Metoda sa este pastorală¹³², preocupat de expunerea motivelor și a exemplelor pentru a converti rațiunea, voința și inima pentru Hristos. El a vorbit ca un părinte duhovnicesc, ca un păstor al Bisericii lui Hristos, fiind un bun cunoscător al universului interior al omului.

Dar, pe de altă parte, Dumnezeu intervine și înainte de hotărârea noastră, pentru a lumina rațiunea noastră, orientând-o să aleagă binele, pentru a ne întări și sfinți voința. „Vrând să ne facă virtuoși, și nu prin forță sau constrângere, El folosește convingerea și binefacerile pentru a-i îndemna pe toți cei care Îl vor, pentru a-i atrage spre El”... „De aceea unii l-au primit. El nu vrea pe nimeni ca slujitor prin constrângere; El îi vrea pe toți din proprie voință și în mod liber...”¹³³. El convinge, propunând sufletului motive noi și puternice pentru a face binele¹³⁴. „El îndeamnă, sfătuiește, condamnă dinainte faptele rele. Totuși, El nu folosește constrângere, lasă totul la hotărârea omului.”¹³⁵ „Dacă ne-ar constrânge împotriva voinței noastre, ne-ar lua ceea ce ne-a dat, adică autodeterminarea libertății noastre”¹³⁶. Această convingere a Sfântului Ioan Gură de Aur este însoțită de o iluminare interioară¹³⁷, el chiar scrie că nimic nu este de la

¹²⁸ *La Romani*, Omilia 13, 2, PG 60, 510 C.

¹²⁹ *Ibidem*, Omilia 6, 1, PG 60, 421 D.

¹³⁰ *La I Corinteni*, Omilia 11, 3-4, PG 61, 92.

¹³¹ Louis Meyer, *op.cit.*, p.117.

¹³² X.B. Οικονόμου, *Οι Τρείς Ιεράρχαι οδηγηταί λογικής και ελευθερίας*, Αθήνα, 1981.

¹³³ *La Ioan*, Omilia 10, 1, PG 59, 73.

¹³⁴ *Ibidem*, Omilia 67, 5, PG 59, 268 B.

¹³⁵ *La Geneză*, Omilia 19, 1, PG 53, 158.

¹³⁶ *Laudă lui Pavel*, 5, PG 50, 499.

¹³⁷ Sfântul Apostol Pavel a primit lumina dumnezeiască interioară: „Nu a privit el însuși primul lumina, ci lumina a protejat razele în ochii lui și, orbindu-l din exterior, ea i-a deschis ochii interiori. Vrând să arate că din toate faptele bune nu-și atribuie nici una, ci le atribuie toate lui Dumnezeu, Care l-a chemat, el își dă numele de chemat...” PG 51, 150.

noi, până și credința noastră este darul lui Dumnezeu¹³⁸. Libertatea noastră este o participare la libertatea lui Hristos. Pentru că „libertatea voinței omului se găsește întipărită în chipul lui, adică în icoana libertății dumnezeiești”¹³⁹. El ne cheamă la libertatea harului Evangheliei, la o libertate harismatică. Noi suntem stăpâni pe acel „da” sau „nu”, ne aparține nouă acest răspuns la chemarea libertății și vieții adevărate în Hristos. Această alegere sau hotărâre stă în totalitate în puterea noastră¹⁴⁰, spune Sfântul Ioan Gură de Aur. Este primul nostru pas spre virtute și viața în Hristos. Acestui răspuns existențial al nostru față de chemarea lui Dumnezeu îi urmează harul care izvorăște în sufletul omului. Pentru că harul Duhului, după ce intră și se întărește în suflet, izvorăște mai puternic decât apa unei fântâni, el lucrează¹⁴¹. În timp ce „catehumenii îi spun lui Dumnezeu *Tată*, nu o fac numai din propria lor inițiativă, ...cei care sunt în Har fac acest lucru mișcați de lucrarea Duhului”¹⁴².

Chiar dacă Hristos a vindecat voința noastră¹⁴³, noi putem întotdeauna să ne îndepărtăm de lumina harului, să închidem ochii, să ignorăm chemarea lui Hristos. Sfântul Ioan arată cât de slabă este natura noastră când ne îndepărtăm de Hristos. Apostolul Petru are parte de această experiență tristă¹⁴⁴. Fără harul lui Dumnezeu, chiar și sfântul cade¹⁴⁵. Este foarte greu să îndepărtăm de la noi nepăsarea¹⁴⁶ și ne îndreptăm ușor spre păcat, chiar dacă nu avem un exemplu rău lângă noi¹⁴⁷, iar lucrarea păcatului paralizează puterile sufletești¹⁴⁸ și nu putem scăpa de tirania păcatului prin propriile noastre puteri. De aceea, Dumnezeu, în marea Sa iubire de oameni, vine în ajutorul bunăvoinței noastre, pentru a o întări. Ceea ce-L îndeamnă nu sunt faptele noastre, ci iubirea Sa nesfârșită¹⁴⁹. Harul dă vieții și faptelor noastre puterea de a ne atinge scopul vieții: unirea cu Hristos. Harul permite vieții noastre să-și atingă scopul, el desăvârșește toată lucrarea noastră¹⁵⁰, el desăvârșește faptele noastre¹⁵¹. Fără harul lui Dumnezeu nu putem înfăptui nimic virtuos și sfânt¹⁵².

Potrivit Sfântului Ioan Gură de Aur, o faptă desăvârșită trebuie să fie un act divino-uman¹⁵³, născut nu numai din libertatea noastră, ci fiind și fructul lucrării lui Dumnezeu în noi. Pentru a săvârși binele, pentru a dobândi mântuirea noastră, trebuie „să lăsăm sufletul nostru Duhului”¹⁵⁴, „pentru că sufletul nu este sieși suficient pentru a săvârși fapte bune (*κατορθώματα*), dacă nu se bucură de ajutorul Duhului. Acest ajutor este o lucrare interioară

¹³⁸ *La Fapte*, Omilia 30, 3, PG 60, 224. Această sinergie este valabilă și în problema credinței: „...nici Dumnezeu și nici harul Duhului nu forțează voința noastră liberă. Dar El cheamă, apoi El așteaptă să ne apropiem de bună voie și atunci când dorim să ne apropiem ne oferă ajutorul Său” (PG 51, 276).

¹³⁹ ΣπουρούΚ. Τσιτσιγιου, *Η Ψυχή του Ανθρώπου κατά τον Ι. Χρυσόστομο*, Θεσσαλονίκη 1998, teză de doctorat, p. 87.

¹⁴⁰ *Dumnezeu nu este...*, PG 56, 153-162.

¹⁴¹ *La Ioan*, Omilia 51, 1, PG 59, 284.

¹⁴² *La Romani*, Omilia 14, 3, PG 60, 527: οι δέ εν τη χάριτι, από πνευματικής ενεργείας κινούμενοι...

¹⁴³ *Ibidem*, Omilia 11, 2, PG 60, 486.

¹⁴⁴ *La Ioan*, Omilia 83, 3, PG 59, 451.

¹⁴⁵ *Prima Omilie...* 3, PG 63, 464-467.

¹⁴⁶ *Despre Preoție* 13, 14, PG 48, 651.

¹⁴⁷ *Către Stagir* 1, 4 PG 47, 435. *La Evrei*, Omilia 12, 2, PG 63, 99.

¹⁴⁸ Cf. *La Romani*, Omilia 13, 2, PG 60, 510. *La Ioan*, Omilia 67, 3, PG 59, 373.

¹⁴⁹ Cf. *La Fapte*, Omilia 67, 4, PG 60, 331. *La Ioan*, Omilia 84, 3, PG 59, 458.

¹⁵⁰ *Împotriva celor care se opun vieții monastice* 3, 19, PG 47, 383.

¹⁵¹ *La Filipeni*, Omilia 1, 3, PG 63, 185.

¹⁵² *La Matei*, Omilia 55, 5, PG 58, 547-548. *La Efeseni*, Omilia 5, 4, PG 62, 41.

¹⁵³ *La Tesalonicieni*, Omilia 4, 3, PG 62, 418.

¹⁵⁴ *La Romani*, Omilia 13, 6, PG 60, 516.

(*εὐέργεια*) care permite celor care au primit această demnitate să facă fapte plăcute lui Dumnezeu¹⁵⁵. Nu putem dobândi desăvârșirea fără ajutorul harului, numai prin harul lui Dumnezeu faptele noastre pot aduce roade¹⁵⁶. Virtutea crește repede cu ajutorul harului¹⁵⁷, ea se desăvârșește într-un suflet sfințit¹⁵⁸. Dimpotrivă, dacă faptele noastre nu sunt ridicate și desăvârșite de Duhul cel Sfânt, ele sunt nimic¹⁵⁹. Faptele nu sunt bune întrucât ele izvorăsc din autonomia și din „credința” noastră, și nu din credința în Dumnezeu¹⁶⁰.

Sfântul Ioan Gură de Aur pune în evidență caracterul divino-uman al faptelor creștinului. „Virtutea este țesută din râvna pe care noi o punem și din conlucrarea lui Dumnezeu, Care ne ajută”¹⁶¹. „Noi am făcut degeaba mii de eforturi, niciodată nu putem face nimic bine dacă nu ne bucurăm de puterea de sus. La fel, dacă nu avem conlucrarea de sus, nu putem făptui nimic din ceea ce trebuie; dacă nu punem și noi ceea ce depinde de noi în conlucrare, nu vom putea niciodată să primim puterea Celui de sus”¹⁶². Dintre acești doi factori, cel care dă faptelor desăvârșirea, adică valoarea lor dumnezeiască, este harul. „Nu totul depinde de noi, dar există lucruri care depind de noi, iar altele de Dumnezeu. A alege binele, a-l dori, a-l împlini și a depune tot felul de eforturi depinde de intențiile noastre; a-l aduce la bun sfârșit, a nu-l lăsa să se piardă și a-l face să înainteze până la limita desăvârșirii depinde de harul cel de sus”¹⁶³.

Desăvârșirea este fructul harului¹⁶⁴, este un dar al lui Dumnezeu¹⁶⁵, este mântuirea, lucrarea harului¹⁶⁶, unde Dumnezeu lucrează prin Sine Însuși¹⁶⁷. Este cerul, unde nimeni nu se poate ridica prin propriile „merite”¹⁶⁸. Paradisul și împărăția lui Dumnezeu putem să le dobândim numai prin harul și prin iubirea de oameni a lui Dumnezeu (*χάριτι και φιλανθρωπία*), obișnuia el să-și încheie omiliile¹⁶⁹. „Dacă harul Duhului rămâne pururea cu noi, el este cauza tuturor lucrurilor bune, pentru că el ne îndrumă spre orice bine¹⁷⁰.” Iar binele cel mai mare este credința și faptul că Sfântul Duh este prezent continuu în noi. De aceea noi trebuie să păstrăm harul, să-l redobândim dacă îl pierdem. O simplă dorință, o căutare sinceră, o pocăință adevărată, o rugăciune din inimă ajung pentru a-l atrage: „harul este pregătit; el caută pe cei care-l primesc sincer”¹⁷¹, spune atât de minunat Sfântul Ioan Gură de Aur.

Rugăciunea este expresia cea mai obișnuită a acestei dorințe sau căutări și nu este de mirare că Sfântul Ioan îi dă practic un rol foarte important în sfaturile sale¹⁷². Cu cât vom fi mai curați, cu cât vom fi mai vrednici să primim harul, cerând ajutorul lui Dumnezeu, cu atât

¹⁵⁵ *Despre locuri obscure la Profeți 2, 5, PG 56, 182 D.*

¹⁵⁶ *La Ioan, Omilia 86, 1, PG 59, 411.*

¹⁵⁷ *Împotriva... 2, 10, PG 47, 348.*

¹⁵⁸ *Cateheză baptismală 2, 3, PG 49, 236.*

¹⁵⁹ *La Efeseni, Omilia 13, 2, PG 62, 96.*

¹⁶⁰ *La Galateni, Comentariu cap. V, 6, PG 61, 674.*

¹⁶¹ *La Psalmul 150, 9, PG 55, 441 C.*

¹⁶² *La Geneză, Omilia 58, 5, PG 54, 513.*

¹⁶³ *Domine, non est in homine, 4, PG 56, 160.*

¹⁶⁴ *La II Corinteni, Omilia 11, 3, PG 61, 479.*

¹⁶⁵ *La Filipeni, Omilia 11, 2, PG 62, 265.*

¹⁶⁶ *La Efeseni, Omilia 4, 2, PG 62, 33-34.*

¹⁶⁷ *La Fapte, Omilia 63, 3, PG 60, 307.*

¹⁶⁸ *Cf. La Coloseni, Omilia 2, 3, PG 62, 312. La I Corinteni, Omilia 1, 1, PG 61, 13.*

¹⁶⁹ *Despre Pocăință III, 4 PG 49, 297. IV, 5, PG 49, 305. V, 5, PG 49, 313.*

¹⁷⁰ *La Evrei, Omilia 34, 2-3, PG 63, 235.*

¹⁷¹ *La Geneză, Omilia 9, 1, PG 53, 76.*

¹⁷² *La Psalmul 150, 4, PG 55, 432. La Psalmul 9, 5, PG 55, 128.*

ne umplem de Sfântul Duh¹⁷³. Dar vai de cel care Îl respinge sau Îl tăgăduiește – pentru că „este în puterea noastră de a face să rămână sau să plece”¹⁷⁴. Dacă despre păcat spunea că este unica nenorocire care ni se poate întâmpla în viață, acum vine și spune că lipsa harului este cel mai mare rău care ni se poate întâmpla în viața creștină. Dacă cel mai mare dar al vieții este comuniunea sau împărtășirea continuă cu harul Sfintei Treimi, pierderea sau privarea de el este cel mai rău lucru în această lume și în veșnicie. Este concluzia întregii Tradiții sfinte și sfințitoare, adevărate și mântuitoare. Este întregul etos ortodox, cu ceea ce este mai minunat și mai încântător. Este duhul vieții și sfințeniei tuturor Părinților și Asceților, este etosul filocalic al îndumnezeirii. Este crezul tuturor predicatorilor Bisericii, printre ei și minunatul și binecuvântatul Ioan Gură de Aur, glasul Bisericii, vocea stăpânului, inima lui Hristos, focul Duhului.

2. Harul și voința liberă

Viața în Hristos începe cu alegere liberă. „Facultatea voinței ne este naturală și vine de la Dumnezeu; dar alegerea răului este lucrarea noastră și este consecința alegerii noastre.”¹⁷⁵ Sfântul Ioan Gură de Aur analizează faptele omului și modul în care acesta își folosește libertatea și ne expune părerea sa cu o vigoare particulară: „Voința liberă este mai importantă decât natura omului și omul face mai mult decât natura. Nu natura este cea care aruncă în iad, nici cea care duce la cer, ci voința liberă; iar noi nu iubim și nu urâm pe nimeni ca om, ci în funcție de felul fiecăruia”¹⁷⁶.

Realitatea și desăvârșirea virtuții presupun dorința omului: „Virtutea se împlinește prin voința liberă și nu prin constrângere”¹⁷⁷. Sfântul Grigorie Teologul observă că numai ceea ce este voit are trăinicie: „Tot ceea ce este fără voința noastră nu are statornicie”¹⁷⁸. Dar lucrarea și natura virtuților presupun un efort continuu: lui „a vrea“ îi urmează voința lucrătoare, plină de jertfă. Multora li se înfățișează virtutea ca fiind o întrecere laborioasă greu de dobândit, ca fiind ceva „rău”. Sfântul Vasile cel Mare subliniază: „De vreme ce pentru mulți cele bune, când sunt anevoioase, par a fi rele, iar pe cele rele, pentru că le oferă mulțumire, le doresc ca și cum ar fi bune, este inexprimabilă rățacirea oamenilor pentru aceste lucruri”¹⁷⁹.

¹⁷³ *La Ioan*, Omilia 75, 5, PG 59, 409.

¹⁷⁴ *La Evrei*, Omilia 34, 2, PG 63, 235.

¹⁷⁵ *La Romani*, Omilia 13, 2.

¹⁷⁶ *La Coloseni*, Omilia 8, 1 PG 62, 352-253.

¹⁷⁷ Sf. Vasile cel Mare, *Că Dumnezeu nu este cauza răului*, 7, BEII 54, 95.

¹⁷⁸ Sf. Grigorie Teologul, *A cincea Cuvântare teologică*, 21, 25, BEII 59, 278.

¹⁷⁹ Sf. Vasile cel Mare, *Omilie la Psalmul 28*, 7, BEII 52, 52.

Viața duhovnicească, datorată sensului practic al vieții în Hristos, se regăsește în ordinea dumnezeiască. Aici există un principiu natural (*ουσία*) de ordin accidental (*περί το συμβεβηχός*), care ne acoperă precum un veșmânt dumnezeiesc: filiația dumnezeiască primită prin Botez. La această haină dumnezeiască dată prin Botez, noi trebuie să mai adăugăm haina vieții și a faptelor. Acest veșmânt al faptelor și al vieții în Hristos îl va conserva pe cel primit prin filiația dumnezeiască în Botez. Și așa ne vom asemăna cu Dumnezeu, Cel îmbrăcat în dreptate și sfințenie. Viața și faptele în Hristos sunt îmbrăcarea în veșmântul sfințeniei și asemănării cu Dumnezeu. A desăvârși și străluci și lumina prin energiile harului acest veșmânt de dreptate și sfințenie, iată scopul esențial al vieții în Hristos. De noi depinde să-l dobândim, să ni-l însușim personal, dacă vrem sau nu¹⁸⁰. Prin urmare, responsabilitatea nu trebuie evitată sau ignorată: „nu acuza lucrurile exterioare, ci întotdeauna voința ta proprie”¹⁸¹. Cel ce păcătuiește trebuie să se învinovățească întotdeauna numai pe sine însuși. „Nu circumstanțele sunt acelea care cauzează păcatele, ci voințele păcătoșilor”¹⁸², „suntem liberi și stăpâni ai autodeterminării noastre”¹⁸³.

Este necesar să precizăm, pe cât posibil, ideea exactă pe care Sfântul Ioan Gură de Aur și-o face despre libertate. Nu pentru că a vorbit filosofic despre libertate, însă anumite explicații date în trecere ne permit să stabilim mai exact sensul expresiilor pe care le folosește. Astfel el constată că „răul provine din voință și nevoință”¹⁸⁴. Dumnezeu nu este niciodată cauza răului, deoarece „tot răul este produs de voința liberă a omului”¹⁸⁵. Dumnezeu a creat natura noastră liberă, El „nu impune nici o necesitate asupra noastră”¹⁸⁶.

Cunoașterea binelui și a răului este dată de legea naturală. Norma, regula binelui a fost înscrisă de Dumnezeu în însăși natura omului; credința dovedește această normă și o desăvârșește¹⁸⁷. Omul se distinge de animale prin viața și făptuirea lui morală, care sunt manifestarea proprie a sufletului rațional. Sufletul rațional este principiul virtuții și aceasta în mod dublu: prin el „omul cunoaște binele și răul, și tot prin el este condus spre virtute”¹⁸⁸. Noi discernem firesc ceea ce este bine și ceea ce este rău, datorită conștiinței cu care Dumnezeu a întipărit legea morală (*ηθικός νομός*) în inima omului¹⁸⁹. Astfel, noi avem în fire normele și regula binelui¹⁹⁰. Conștiința morală conține imboldul datoriei, cu alte cuvinte ea impune responsabilitatea morală a faptei. Conștiința nu interzice pur și simplu, ci ea face înlăuntrul nostru o luptă dialectică pentru a ne convinge, adică lucrează dialectic. Ea nu este altceva decât „vocea lui Dumnezeu” înăuntrul nostru. Pe de altă parte, rațiunea întărește virtutea în

¹⁸⁰ *La Efeseni*, Omilia 13, 2 PG 62, 95-96.

¹⁸¹ *La Psalmul* 148, 4.

¹⁸² *La Psalmul* 140, 7.

¹⁸³ *Către preotul Gothus*, Omilia 8, PG 63, 509-510.

¹⁸⁴ *La Matei*, Omilia 59, PG 58, 576.

¹⁸⁵ *La Romani*, Omilia 9, 6; *La Fapte*, Omilia 23, 3.

¹⁸⁶ *La Geneză*, Omilia 19, 1.

¹⁸⁷ Vocația teologică este înnăscută omului (*La Sfântul Mucenic Roman* II, 1, PG 50, 611) și a fost sădită în ființa omului de Dumnezeu. Această vocație teologică firească este subliniată de duhul optimist al Teologiei Vechi-Testamentare (*Către cei care se scandalizează* IX, 6, PG 52, 497. Protopărinții noștri au avut înnăscută capacitatea de a-L cunoaște pe Dumnezeu(...), din moment ce „puterea rațională” a lucrat după chipul lui Dumnezeu din om (*La Geneză*, Omilia 18, 4, PG 53, 154. *La Romani*, Omilia 3, 2, PG 60, 412).

¹⁸⁸ *La Psalmul* 68, 7 PG 55, 233.

¹⁸⁹ *La Statui*, Omilia 12, 3, PG 49, 131. *La Geneză*, Omilia 54, 1, PG 54, 471; Omilia 24, 2, PG 53, 208.

¹⁹⁰ *La II Corinteni*, Omilia 18, 3, PG 61, 522; *La Matei*, Omilia 23, 5, PG 57, 314.

noi, determinându-ne să recunoaștem fericirea noastră: virtutea este precum sănătatea sufletului, iar păcatul este o boală.

Virtutea este conformă cu firea omului, în timp ce păcatul este împotriva firii și vocației omului¹⁹¹. În orice sens ar fi, păcatul este adevărata boală și unicul rău dăunător omului¹⁹². Noi alegem să urmăm dorințele bune sau rele. Păcatul vine din gândirea și supunerea minții gândurilor și dorințelor rele, în consecință săvârșirea păcatului stă în legătură cu întunecarea minții¹⁹³. Dacă noi alegem binele, Dumnezeu lucrează în noi să vrem și să împlinim voința Lui¹⁹⁴. Harul vine la cei care vor să-l primească și noi putem să acceptăm sau să refuzăm ajutorul lui Dumnezeu. Omul nu este suficient sieși și nici nu este definitiv corupt. Fără voință liberă, chemarea lui Hristos nu ar fi găsit răspuns chiar la Pavel¹⁹⁵. „Ioan îi atacă pe cei care uzează lipsa lor de presupunere a libertății ca o scuză pentru păcat”¹⁹⁶. Unii argumentau păcătuirea dintr-o perspectivă a unui destin inevitabil orb, alții din cauza duhurilor rele. Sfântul Ioan Gură de Aur combate ambele vederi greșite. În același mod, el respinge categoric predestinația¹⁹⁷, subliniind că asemenea învățătură a fost introdusă de Satana, care vrea să distrugă libertatea pe care Dumnezeu a dăruit-o omului și să-l convingă pe om că răul este parte a naturii lui¹⁹⁸. Nu există nici o necesitate naturală exterioară care să-l constrângă pe om să facă răul, „pentru că nimic nu oprește pe cineva care dorește să fie bun să devină bun, chiar dacă, vădit, el ar putea să fie unul dintre cei mai răi oameni”¹⁹⁹.

Voința liberă aparține tuturor, ea este un dar al tuturor. Dar libertatea adevărată poate fi găsită numai la cei care aparțin lui Hristos, numai la cei care sunt ai lui Hristos, numai la cei care trăiesc în Hristos, numai pentru cei care trăiesc pentru Hristos: „Pentru că nu există om liber, cu excepția aceluia care trăiește pentru Hristos”²⁰⁰. „Ucenicul” nu va fi niciodată liber de la sine, fără ca în același timp să nu-și piardă toată libertatea. Aceasta este libertatea „în Hristos”, libertate „spre ascultarea lui Hristos”²⁰¹. Evanghelia harului. Noua creație, Paradisul pentru toți. Și astfel, toate mădulele trupului lui Hristos trăiesc o viață, viața Capului Dumnezeiesc, care se transmite acestora de la Duhul Făcător de viață.

Harul Duhului Sfânt se dă numai trupului lui Hristos, Bisericii, în „iconomia harului” și în „trupul” harului. Fiindcă harul se dă de către Hristos, ca Mântuitor și cap al trupului Bisericii. Unirea într-un trup și viața „în Hristos” se face numai „în Duhul Sfânt”. Însă cum este posibil să aibă Duhul lui Hristos cel ce nu se află în trupul lui Hristos, în Biserică, și nu este mădular al lui Hristos? În consecință, în afara Bisericii nu există harul Duhului Sfânt, și nici viață duhovnicească. Harul Duhului se transmite numai în Biserică, prin Taine și mai întâi de toate prin taina Botezului, a Mirungerii și a Sfintei Euharistii. Harul ne ajută să deșădăcinăm orice

¹⁹¹ *La I Corinteni*, Omilia 22, 4, PG 61, 186; *La Efeseni*, Omilia 2, 3-4, PG 62, 20-21.

¹⁹² *La Psalmul* 139, 1, PG 55, 419.

¹⁹³ *La Romani*, Omilia 5, 1; *La I Corinteni*, Omilia 11, 3 și urm.

¹⁹⁴ *La Filipeni*, Omilia 8, 1.

¹⁹⁵ *Laudă lui Pavel*, Omilia 4.

¹⁹⁶ Eric Osborn, *op.cit.*, p.135.

¹⁹⁷ Π. Χρήστου, „Ἰωάννου Χρυσόστομος”, *ΘHE* 6, 1190. Vezi J. Auer, *Prädestination*, în *HThG*, vol. 2. Eva Hoffman-Aleith, *Das Paulusverständnis des J. Chrysostomus*, în *ZNW* 38 (1939).

¹⁹⁸ *La Matei*, Omilia 6, 2.

¹⁹⁹ *La I Corinteni*, Omilia 23, 7.

²⁰⁰ *Scrisoare către Teodor* 2, 5.

²⁰¹ II Cor. 10, 5.

formă de păcat și fărâdelege: „Ca să se dezrădăcineze păcatul și răul care există împreună cu el, aceasta se poate întâmpla numai prin dumnezeiasca putere. Nu poate omul să scoată păcatul din rădăcină numai prin puterea lui. Ca să lupți împotriva lui, să-l lovești și să te lovească este lucrarea ta proprie, dar smulgerea din rădăcină este lucrarea lui Dumnezeu”²⁰². Harul ne ajută să urmăm calea pe care Hristos, ca Om, a străbătut-o pentru îndumnezeirea firii umane, și, de aceea, toate darurile și harul lui Dumnezeu nu sunt decât împărtășirea de toate binefacerile de care natura noastră îndumnezeită în Hristos s-a învrednicit prin Sfântul Duh.

Toate în creștinism sunt teandrice, adică *divino-umane*, rezultatele sinergiei harului și ale libertății: „Fiecare dintre noi dobândește mântuirea prin Harul dumnezeiesc și darul Duhului, însă măsura desăvârșită a virtuții se poate dobândi prin credință, iubire și stăruința libertății. Pentru ca noi să moștenim viața veșnică, sunt necesare harul și libertatea. Vrednic de înaintare în desăvârșire nu devine nimeni numai cu puterea și harul divin, dacă nu aduce în această luptă și eforturile lui. Dar, iarăși, nu poate să ajungă la măsura desăvârșită a libertății și curățeniei numai cu râvna proprie, dacă nu ajută mâna lui Dumnezeu”²⁰³. Toate îi aparțin lui Dumnezeu sau sunt de la Dumnezeu, pe toate le prelucrează harul, sau sunt harul lui Dumnezeu. Sfântul Maxim ne spune că este „fericit acela care cunoaște cu adevărat că Dumnezeu săvârșește prin noi, ca organe ale Lui, fiecare faptă și înțelegere, virtute și cunoaștere, biruință și înțelepciune, sfințenie și adevăr, o lucrare la care noi contribuim numai cu dispoziția și voința celor bune... Toate biruințele sfinților au fost, desigur, harismele lui Dumnezeu și ei au avut numai binele pe care l-a dat Stăpânul Dumnezeu și care s-a măsurat proporțional cu recunoștința și dispoziția bună a aceluia care l-a acceptat”²⁰⁴. De aceea, Sfântul Maxim Îl numește pe Sfântul Duh „împlinirea tuturor ființelor”²⁰⁵.

Fără Sfântul Duh, „mărturia devine un șablon lipsit de conținut; slujirea – o profesie; rugăciunea – un monolog; comuniunea – o masă impersonală; persoana – un egocentric; liturghia – o slujbă mistico-magică; Trupul lui Hristos – un simplu organism; truda pastorală – o mișcare organică spre gol; străduința pentru înnoire – o lucrare inutilă. Dimpotrivă, cu Sfântul Duh chiar și o biserică atrofiată devine vie; de la o lucrare umană, pe jumătate desăvârșită, avem viața lui Dumnezeu; de la începuturile noastre – un viitor al lui Dumnezeu; de la o cădere – biruință; de la păcat și pocăința cea mai veche – o viață nouă.”²⁰⁶ Sfântul Irineu spune că numai acolo unde este și rămâne Duhul lui Dumnezeu „există om viu, deplin și desăvârșit”²⁰⁷.

Înstrăinarea omului de Duhul Sfânt, îndârjirea lui de a rămâne „trupesc”, cufundarea lui în păcate grave și refuzul pocăinței îl conduc la moartea spirituală. Această înstrăinare reprezintă iadul său, pentru că iadul, atrage atenția Sfântul Vasile, este „întotdeauna înstrăinarea de Sfântul Duh”²⁰⁸.

²⁰² Sf. Macarie Egipteanul, *Omiliile duhovnicești*, 30, 4, BEΠ 41, 157.

²⁰³ *Ibidem*, p. 171.

²⁰⁴ Sf. Maxim Mărturisitorul, PG 90, 1272.

²⁰⁵ *Ibidem*, col. 368.

²⁰⁶ Cf. P.M. Kardamaki, *Sfântul Duh și îndumnezeirea naturii umane*, Atena, 1971, p. 88.

²⁰⁷ Sf. Irineu, S.Ch. 157, p. 27; vezi: p. 73, 77, 79, 113.

²⁰⁸ Sf. Vasile cel Mare, PG 33, 141, 11. De fapt, pentru Sfântul Vasile înstrăinarea de Sfântul Duh este păcatul împotriva Sfântului Duh.

Dar mântuirea creștinilor și viața lor duhovnicească nu este ceva ce se întâmplă din exterior, „mecanic” sau „magic”²⁰⁹, ci pretinde colaborarea celor două părți, adică conlucrarea (sinergia) harului lui Dumnezeu și a voinței libere a fiecărui mădular al trupului lui Hristos²¹⁰. Cel ce săvârșește mântuirea noastră este întâi de toate Domnul „cel Care pe toate în toți le lucrează”²¹¹, „ca să voiți și ca să săvârșiți, după a Lui bunăvoință”²¹². Și-n această sinergie teandrică se găsește mântuirea și viața duhovnicească a creștinului. Însă este imposibil să fie calculată pe de-o parte mărimea ofertei harului, iar pe de alta cea a factorului uman. Sfântul Ioan Gură de Aur a accentuat că este necesar și primul și al doilea „factor”²¹³. Sau poate ar fi mai bine să spunem că pentru mântuirea și viața veșnică a omului este nevoie „de Dumnezeu întreg și de omul întreg” conform cu măsura hristologică teandrică a Apostolului în Col. 2, 9-10: „Căci întru El locuiește, trupește, toată plinătatea Dumnezeirii, Și sunteți deplini întru El, Care este cap a toată domnia și stăpânirea”.

Marele Apostol este cel mai bun exemplu al acestei sinergii a harului lui Dumnezeu și a voinței omului pentru mântuirea și viața în Biserică. Apostolul, chiar dacă s-a ostenit mai mult decât oricare altul²¹⁴, cu toate acestea zice: „...prin harul Lui sunt ceea ce sunt...”(ICor.15,10)²¹⁵. În *Epistola către Efeseni* Apostolul însuși scrie creștinilor următoarele despre sinergia celor doi factori: „Căci în har sunteți mântuiți, prin credință, și aceasta nu este de la voi: este darul lui Dumnezeu; nu din fapte, ca să nu se laude nimeni. Pentru că a Lui făptură suntem, zidiți în Hristos Iisus spre fapte bune, pe care Dumnezeu le-a gătit mai înainte, ca să umblăm întru ele”²¹⁶. Conform cu aceste cuvinte ale lui mântuirea și viața duhovnicească²¹⁷ se înfăptuiesc „în har prin credință”, credința este lucrarea și împlinirea personalității întregi a omului: a inimii, a minții, a sufletului, a voinței, a făptuirii. Credința în

²⁰⁹ „Răurile vieții au intrat în lume prin întruparea, patima și biruința morții Fiului lui Dumnezeu și aceasta e viața în har a Bisericii, viața Duhului Sfânt în noi ...Coparticiparea omului la pârâiașele vieții harului nu se face din exterior, ‚mecanic’ sau ‚magic’, ci din interior și moral” (Nicolae Arseniev, *Pravoslavnie-Catolicestvo-Protestantizm*, Paris, 1930, p.13-14).

²¹⁰ I. Καρμίρη, „Το δόγμα της σωτηρίας”, în *Εκκλησία*, 20 (1956), 356.

²¹¹ I Cor. 12, 6.

²¹² Filip. 2, 13.

²¹³ *La Romani*, Omilia XXXII, 2, PG 60, 677. *La Psalmul II*, PG 55, 322. Părintele I. Popovici accentuează în special caracterul teandric al naturii Bisericii și a tuturor câte există și se întâmplă în interiorul ei. Spune: „Biserica nu e altceva decât organismul teandric, în care omul întreg – cu excepția păcatului – este făcut să fie prin sinergia harului dumnezeiesc și a energiei libere a lui nemuritor și dumnezeu-om după har” (*O sustini pravoslavne aksiologije i kriteriologije*, Beograd, 1935, p.15).

²¹⁴ Cf. I Cor. 9, 25-27. II Cor. 11, 23-31; 6, 1-10. Filip. 3, 12-17.

²¹⁵ *La I Corinteni*, Omilia 38, 5, PG 61, 329. *Cateheza* 5, 19, SCh 50, 209-210.

²¹⁶ Ef. 2, 8-10.

²¹⁷ Conform cu concepția patristică ortodoxă, viața duhovnicească, fiindcă e viața lui Hristos „în Duhul Sfânt” este în esența ei de acum viață veșnică, în care se găsește mântuirea. În consecință, viața duhovnicească și mântuirea se identifică, sunt exact același lucru. vezi Rom. 5, 17-21; 6. 4, 8, 11, 22, 23; 8, 1-17. Ioan 3, 34-36; 5, 24, 40; 6. 53-58, 63; 17, 2-3; 20, 30. I Ioan 1,2; 4, 9; 5. 11, 20. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia* 13, 8, PG 60, 519. Sf. Grigorie Teologul, *Cuvântul XX*, 5, PG 35, 1069. Sf. Ioan Damaschin, *La Coloseni* 3, 1-4, PG 95, 897 BC. Pr. Paul Florenski, *Stolp i utverzdenie Isrini*, Berlin, 1929, p. 264 : „viața duhovnicească este mântuirea și darul prin Domnul Iisus Hristos”.

interiorul harului, urmate de o făptuire întreagă a virtuții și de un efort continuu al întregii existențe a omului. Toată viața trebuie împodobită cu virtuți și cu fapte bune, pentru care ne-a creat Dumnezeu „în Hristos Iisus”.

Sfântul Ioan Gură de Aur, interpretând fragmentul de la Efes. 2, 8-10, și fraza „în har sunteți mântuiți”, și referindu-se la synergism, spune că Apostolul prin aceste cuvinte mai întâi îi smerește pe credincioși ca să nu se mândrească din cauza marilor binefaceri. Pe urmă adaugă în continuare „după care, ca să nu desființeze autodeterminarea, a adăugat și contribuția noastră, ca apoi să o retracteze și să spună: „și acesta nu provine de la noi”. Nici credința, spune, nu e lucrarea noastră. Fiindcă dacă n-ar veni, dacă n-ar fi dăruită, cum ar fi posibil să credem?...Dar ca să nu ne mântuiască fără să cooperăm nicidecum, să fim complet nelucrători, spune că Dumnezeu ne-a cerut-o pe aceasta. A spus că, credința mântuiește. Din cauză că Dumnezeu a vrut, de aceea a mântuit credința. Fiindcă, spune-mi, unde mântuiește credința fără fapte? Aceasta e darul lui Dumnezeu. „Ca să nu se poată nimeni mândri”, ca să ne facă recunoscători pentru har. Cine adică? spune. El a împiedicat să ne îndreptăm din fapte? Nicidecum; dar nimeni, spune, nu s-a îndreptățit din fapte, ca să se arate harul și iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Nu ne-a îndepărtat, în timp ce aveam fapte, ci din cauză că am părăsit faptele, ne-a mântuit prin har, așa încât nimeni să nu poată să se laude. După care, ca să nu devii nepăsător și să nu neglijezi faptele, pentru că ai auzit că nu din fapte, ci din credință se împlinesc totul, fii atent ce-a adăugat. „Fiindcă noi suntem propria Lui creație, creați în Hristos Iisus pentru fapte bune...ca să arate modul nostru de viață”... „Pentru faptele bune, pe care Dumnezeu le-a pregătit, ca să arate modul nostru de viață”. Avem nevoie deci de virtute continuă, care să crească până la sfârșitul vieții noastre...prin urmare și aici, nu poruncește să săvârșim numai o faptă, ci toate. Fiindcă precum simțurile noastre sunt cinci, și trebuie să le folosim pe toate precum se cuvine, tot la fel trebuie să exersăm și toate virtuțile. Dacă cineva păzește înțelepciunea, dar e nemilostiv, sau este milostiv, dar concomitent lacom, sau nu tânjește la bunurile altuia, dar nici nu dă din ale lui proprii, atunci toate în zadar se fac. Fiindcă o virtute nu e suficientă ca să ne înfățișăm cu îndrăzneală la altarul lui Hristos, ci e nevoie de virtute multă și felurită și din fiecare fel al ei și deplină”²¹⁸.

Într-o Omilie la Geneză este chiar mai precis: „Noi am face degeaba mii de eforturi, niciodată nu putem face nimic bine dacă nu ne bucurăm de puterea de sus. La fel, dacă nu avem conlucrarea de sus, nu putem făptui nimic din ceea ce trebuie; dacă nu punem și noi ceea ce depinde de noi în conlucrare, nu vom putea niciodată să primim puterea Celui de sus”²¹⁹. Din interpretarea fragmentelor de mai sus rezultă evident faptul că mântuirea noastră pe care o trăim în Biserică ca viață duhovnicească este harul lui Dumnezeu prin credința în Iisus Hristos²²⁰, adevărata credință trebuie să fie dovedită prin faptele iubirii, adică prin toate virtuțile și faptele teandrice ce se săvârșesc și împlinesc cu sinergia harului.

Potrivit cu acestea, fie spunem: viața nouă „în Hristos”, sau Hristos ia chip în ființa noastră, sau: să murim împreună cu Hristos și să înviem împreună cu El și să trăim împreună cu El, sau să-l purtăm pe omul nou; sau iarăși: să trăim având cucernicie „în Hristos Iisus”, sau să fim îndrumați de Duhul, sau punerea în practică a poruncilor lui Dumnezeu, sau faptele

²¹⁸La Efeseni, Omilia 4, 2-3, PG 62, 33-34.

²¹⁹La Geneză, Omilia 58, 5, PG 54, 513.

²²⁰Ef. 2, 5-10. Gal. 3,26.

bune, sau „credința lucrătoare prin iubire”²²¹, toate acestea arată una și aceeași viață a Bisericii lui Hristos, a cărei viață Apostolul o numește „legea Duhului vieții în Hristos Iisus”, care ne-a „eliberat de legea păcatului și a morții”²²², adică viața Bisericii „în Hristos și în Duhul”, care „e ascunsă cu Hristos în Dumnezeu”²²³. Această viață are caracter teandric și este în același timp hristologică și pnevmatologică, totodată și triadocentrică²²⁴, adică, într-un cuvânt, viața creștină este teocentrică.

În Hristos, Dumnezeu-Om întrupat se arată și se dăruiește nouă viața Sfintei Treimi în noi, de către Duhul în Biserică „ca să ne umplem de toată plinătatea lui Dumnezeu” și să cunoaștem în Liturgia vieții și a mântuirii că Hristos este jertfă și jertfitor. Întregul așezământ al Bisericii este alcătuit de Sfântul Duh și nu după o logică îngustă și lumească. Hristos a venit să ne facă părtași vieții dumnezeiești Treimice. A venit să ne transfigureze în persoane, dumnezei după har. Noi suntem membrii unui trup dumnezeiesc, dar nu și trupești. Acest trup ne naște la viață prin Duhul și ne hrănește pentru îndumnezeire cu Agnețul vieții. În Biserică noi nu suntem într-un mod oarecare, ci într-un mod treimic²²⁵.

3. Cuvântul dumnezeiesc

a. Posibilitatea formării omului în Hristos

Sfântul Ioan Gură de Aur a subliniat în special Pedagogiei în formarea vieții în Hristos. El a spus despre Educație că „este arta fără de asemănare”²²⁶ și nu este de mirare că întreaga învățatură hrisostomică are un caracter pedagogic²²⁷. De altfel, cultura creștină poate fi în întregime considerată educatoare prin excelență. Pentru Hrisostom întreaga iconomie dumnezeiască conține o importanță pedagogică pentru om²²⁸.

El își îndeamnă ascultătorii să învețe (μάθουν)²²⁹ „știința cea bună”(καλήν επιστήμην)²³⁰ și obișnuia să termine omiliile lui cu îndemnul și dorința conștientizării ei²³¹. Desigur, aceasta presupune „că omul care păcătuiește este descumpănit”²³². Astfel, el leagă educația creștină împreună cu pocăința. Nu este întâmplător că vindecarea sufletului se împlinește prin predica pocăinței și că pentru a-și defini învățătura pedagogică Sfântul Ioan

²²¹Rom. 6, 4; 8, 2. Gal. 4, 19. Rom. 6, 8. II Tim. 2, 11. Ef. 4, 24. Col. 3, 10. Rom. 5, 18, 21; 8, 10. Filip. 1, 11; 3, 9. Rom. 6, 22. II Tes. 2, 13. Evr. 12, 14. Rom. 8, 9-10. Filip. 4, 8. Gal. 5, 22. Ef. 5, 9. II Tim. 3, 12. Rom. 8, 14. I Cor. 7, 19. Filip. 1, 6. Ef. 2, 10. Gal. 5, 6.

²²²Rom. 8, 2.

²²³Col. 3, 2.

²²⁴Ierom. Atanasie Ieftici, *op. cit.*, p. 201.

²²⁵Cf. In. 17, 21-23.

²²⁶*La Matei*, Omilia 59, 7, PG 58, 584.

²²⁷vezi C. Fabricius, *Zu den jugendschriften des Johannes Chrysostomus. Untersuchungen zum Klassizismus des vierten Jahrhunderts*, Lund, 1962. A. K. Danassis, *Johannes Chrysostomo. Pädagogisch – Psychologische Ideen in Seinem Werk*, Band 64, 1971, Bonn. A. H. M. Jones, „St. John Chrysostom's Parentage and Education”, *HTThR* 46 1953, 171/173. K. Λουκάκη, *Τα παιδαγωγικά έργα του Ιωάννου του Χρυσόστομου*, Αθήνα, 1969. I. Κωνσταντινίδου, *Ιωάννης ο Χρυσόστομος Βίος, Συγγραφαί και Παιδαγωγικά Ιδέαι*, Αθήνα, 1969. Κ.Η. Παπαδάκη, *Τα παιδαγωγικά, Θέματα αγωγής του παιδιού κατά τον ιερό Χρυσόστομο*, Ρέθυμνο, 1994. Β. Δ. Χαράωνη, *Παιδαγωγική Ανθρωπολογία αγίου Ιωάννου του Χρυσόστομου*, éd.Μερετάκη, Αθήνα, 1993.

²²⁸*La I Corinteni*, Omilia 5, 2, PG 61, 41.

²²⁹*La Matei*, Omilia 44, 4, PG 57, 469.

²³⁰*Ibidem*, Omilia 26, 1, PG 57, 333.

²³¹*La trădarea lui Iuda I*, 6, PG 49, 380.

²³²*La Lazăr și la bogat* 6, 9, PG 48, 1041. *La Matei*, Omilia 59, 2, PG 58, 576. *La Galatei*, Omilia 6, 1, PG 61, 674.

folosește omiliile lui despre *Pocăință*²³³. Este imposibil ca cel care studiază continuu învățătura creștină să nu primească o influență a ei asupra sufletului²³⁴. Cine studiază continuu Sfânta Scriptură și se așează lângă „izvoarele” ei de viață, chiar dacă nu are vreun oarecare interpret, printr-o lectură perseverentă, prin anumite rădăcini duhovnicești dobândite, studiul Scripturii îi va fi de mare folos²³⁵.

Posibilitatea transformării morale a omului și asceza virtuții aparține naturii sufletului²³⁶. Sfântul Ioan susține posibilitatea educării instinctului (*ένστικτο*), care poate să se manifeste diferit la un comportament modificat treptat. Că instinctul natural al omului nu este încătușat absolut, este dovedit. Sfântul Ioan crede că instinctul se poate modifica în funcție de experiența și de dispoziția prezentă a subiectului, drept care el se diferențiază de reflexe. Prin educație pot fi cultivate chiar și acele porniri (*ορμοί*), prin întrebuințarea potrivită a impulsurilor (*ελατήρια*)²³⁷, însă cu premisa că vor exista imbolduri-porniri (*κίνητρα-ορμοί*) conforme cu firea. Impulsurile atrag organismul pentru satisfacerea pornirilor lui de conservare.

Imboldurile fără impulsuri sunt nu numai de neconceput, ci și ceva chinuitor pentru om, de exemplu cum ar exista foamea, fără să existe hrana. În orice caz, Sfântul Ioan pare că în această temă a prezentat așa numita „vitalitate ipocratică” (*ιπποκρατικό Ζωισμό*) în psihologia lui: nu putem fixa reguli absolute sufletului uman, ci numai ceea ce este în relație cu reacția lui concretă la excitațiile variate ale mediului. De altfel, existența diferitelor atitudini psiho-sociale susține această poziție. Atitudinea (*στάση*) constituie o dispoziție (*διάθεση*) dobândită (de aceea este posibil și transformarea ei tămăduitoare) și un comportament al persoanei, și ea se folosește în mecanismele de învățare, dar și în întărirea harului.

După toate acestea înțelegem de ce și cum este posibil să găsim răspuns (de îndreptare) la comportamentele noastre păcătoase²³⁸. Desigur, deprinderile care se înrădăcinează în conștiință cu greu se scot afară²³⁹. Însă, tocmai datorită acestei dezobișnuințe a păcatului este posibil și ușor dezînvățarea lui²⁴⁰. Astfel, „nu este de ajuns izbăvirea de o obișnuință păcătoasă ca să ne aducă la o altă situație, ci este nevoie iarăși de o încercare și imbold pentru dobândirea bunurilor, dar un imbold susținut pentru îndepărtarea relelor”²⁴¹.

În acest mod, fără a se denatura ontologic modul caracteristic concret al omului, este posibil să se modifice comportamentul lui. Dar, argumentul principal al posibilității schimbării este puterea voinței libere și la acest capitol Sfântul Ioan a fost apologetul libertății voinței omului. Omul este liber să-și aleagă modul vieții lui. Sufletul uman este învrednicit de Dumnezeu cu darul libertății²⁴², el este condamnat să fie liber, spune Sfântul Ioan în *Omilia la săracul Lazăr*.

²³³ *Despre Pocăință*, Omilia 8,1 PG 49, 336.

²³⁴ *La II Timotei*, Omilia 6, 2, PG 62, 632.

²³⁵ Cf. B. Ιωαννίδου, *Οι Θείοι παράγοτες έν τη άγια ζωή του Ι. Χρυσοστόμου*, Αθήνα, 1957, p.14.

²³⁶ *Cateheza* 2, 3, PG 49, 235. *Către cei care se scandalizează* 19, PG 52, 519.

²³⁷ *Despre David*..., 3,3, PG 54, 698.

²³⁸ *La Matei*, Omilia 3, 7, PG 57, 316.

²³⁹ Cf. A.B. Γιαννικόπουλου, *Η εκπαίδευση κατά τον 4 αιώνα*, Αθήνα, 1983, 164.

²⁴⁰ *La I Corinteni*, Omilia 7, 7, PG 61, 452.

²⁴¹ *La Efeseni*, Omilia 16, 2, PG 62, 113.

²⁴² *La Lazăr*..., Omilia 6, 9, PG 48, 1042.

Prin urmare, libertatea este în mâna tuturor, este de ajuns numai să vrei „și se naște binele și răul”²⁴³. În toată opera lui Hrisostom este vădită înțelegerea că și înclinația deformată sau deviantă (*διδαστραμμένη προαίρεσις*) a omului este posibil să se vindece²⁴⁴. Atâta timp cât prin educația virtuții nu se întreprinde schimbarea naturii (chiar dacă predispozițiile naturale moștenite se pot modifica prin puterea și întărirea harului dumnezeiesc), ci a înclinației, este posibilă și educația și deprinderea modului vieții în Hristos²⁴⁵.

b. Educația virtuții în Hristos

Sfântul Ioan Gură de Aur nu exclude desăvârșit, în anumite situații extraordinare (înainte de întruparea lui Hristos prin Logosul lui Dumnezeu, - *σπερματικός Λόγος*²⁴⁶, - în timpul lui Hristos prin predica lui vie²⁴⁷, și după Cincizecime prin iluminarea Duhului), inspirația duhovnicească directă de la Dumnezeu, cum s-a întâmplat, de exemplu, cu autodidacții Ioan Botezătorul²⁴⁸ și Apostolul Pavel²⁴⁹. Credincioșii sunt îndemnați nu numai să învețe toate de la dascălii lor, ci și prin atenția lor proprie să accepte „inspirații” dumnezeiești directe (interpretării evanghelice)²⁵⁰.

El face referire la faptul că Hristos însămânțează în sufletele credincioșilor Legea lui²⁵¹. Dumnezeu Tatăl este descoperit de Sfântul Ioan Gură de Aur drept semănător, cultivator (*γεωργός*)²⁵², care se îngrijește de cultivarea pământului sufletului nostru, în timp ce pe Hristos îl numește „învățător ecumenic minunat, învățător bun, semănător al sufletelor noastre”²⁵³. În acest mod, Cuvântul lui Dumnezeu însuși se interpretează și ca sămânță dumnezeiască. Însăși ascultarea sau citirea Sfintelor Scripturi se interpretează ca pășune duhovnicească (paradis îmbelșugat)²⁵⁴, pe care o seamănă și o lucrează Dumnezeu în sufletele noastre²⁵⁵.

Pentru o cât mai bună reușită a educației creștine trebuie ca fiecare parte a sufletului să fie educată sau formată pe măsură : partea rațională sau logică, prin rugăciune spre Dumnezeu (chiar și pentru dușmanii noștri²⁵⁶ și pentru orice cuvânt de judecată²⁵⁷), partea volitivă, prin

²⁴³La I Tesalonicieni, Omilia 5, 4, PG 62, 428.

²⁴⁴La Cuvântul Apostolului..., 3, PG 51, 214 :.... „τὴν δέπροαίρεσιν διδαστραμμένην δυνατόν μεταρρυθμίσαι”. vezi J.Seidlmayer, *Die Pädagogik des Johannes Chrysostomus*, Münster, 1926, p. 61.

²⁴⁵Cf. Cateheza 4, 14, EΠE 30, 412. Despre Pocăință 8, 1, PG 49, 336.

²⁴⁶La Evreii, Omilia 26, 1, PG 63, 77.

²⁴⁷La Matei, Omilia 54, 2, PG 58, 534.

²⁴⁸La Ioan, Omilia 13, 2, PG 59, 88.

²⁴⁹La Galateni, Omilia 1, 12, PG 61, 633.

²⁵⁰Omilia 1, 11, PG 61, 631.

²⁵¹La Fapte, Omilia 11, 4, PG 60, 99.

²⁵²La Ioan, Omilia 19, 3, PG 59, 122, Omilia 76, 1, PG 59, 409. La Efeseni, Omilia 16, 2, PG 62, 114.

²⁵³Cateheza 7, 16, EΠE 30, 482.

²⁵⁴La Fapte, Omilia 11, 4, PG 60, 99.

²⁵⁵Că este de folos citirea Scripturilor 1, PG 51, 87. La Isaia, Omilia 3, 3, PG 56, 43.

²⁵⁶La Timotei, Omilia 6, 2, PG 62, 532.

²⁵⁷La Efeseni, Omilia 14, 4, PG 62, 105.

autostăpânirea pornirilor noastre²⁵⁸ și partea iuțimii, prin învățarea artei iubirii²⁵⁹ și frica de Dumnezeu²⁶⁰.

În special, virtutea se poate dobândi și printr-o învățătură filosofică. Conform cu tradiția socrato-platonice²⁶¹, sofistică și stoică, virtutea se însoțește cu arta învățării, fiind arta cea mai înaltă și cea mai grea²⁶². Sfântul Ioan Gură de Aur, considerând „necunoașterea Scripturii” cauza tuturor relelor omului²⁶³, în opoziție cu Platon, care a considerat cunoașterea viruții, ca înțelepciunea cea mai mare²⁶⁴, a continuat să supranumească virtutea artă²⁶⁵.

Astfel, „viața curată” se dobândește prin educație sau instrucție adevărată²⁶⁶. Omul prin învățătură și printr-o instruire potrivită²⁶⁷, poate să se deprindă să practice binele și să evite răul²⁶⁸. Dar, cuvântul lui Dumnezeu poate încă să „îmbibe” și chiar inconștient²⁶⁹, după cum mirul²⁷⁰, lucrează în sufletul nostru. Cuvântul lui Dumnezeu se aseamănă cu sămânța de muștar, cu aluatul, cu mărgăritarul și cu comoara²⁷¹. Potrivit Sfântului Ioan Gură de Aur „puterea predicii este mare; cel care de la început o frământă, devine ulterior aluat pentru restul. Și precum scânteia care cade pe lemn și aprinde vreascul și se întinde la toate celelalte dacă primele au ars și întetesc flacăra, așa este și cu predica”²⁷². Și simpla predicare a cuvântului Scripturii este capabilă să transmită persoanei virtutea creștină²⁷³. Predica, atunci când lucrează Sfântul Duh²⁷⁴, este capabilă „să curețe toată putreziciunea păcatului”. Pe cât de puțin se va opune sau va manifesta rezistență omul față de Cuvântul- tămăduitor, pe atât de mult se va curăți de patimi²⁷⁵.

c. Transfigurarea în Hristos

²⁵⁸ *La I Tesalonicieni*, Omilia 5, 2, PG 62, 424.

²⁵⁹ *La II Corinteni*, Omilia 27, 3, PG 61, 587. *La Ioan*, Omilia 67, 1, PG 59, 369. *Despre Pocăință* 1, 2, PG 49, 280.

²⁶⁰ *La Evreii*, Omilia 8, 4, PG 63, 74.

²⁶¹ Vezi I.N. Θεοδωρακόπουλου, *Εισαγωγή στον Πλάτωνα*, Αθήνα, 1947.

²⁶² Cf. Δ. Λαέρτιου, *Βίοι φιλοσόφων* 7, 91. Vezi A.I. Ιωαννίδη, *Η εννοιολογική εξέλιξις του όρου άρετή*, (teză de doctorat) Θεσσαλονική, 1984, p 70.

²⁶³ *La Fapte*, Omilia 34, 5, PG 60, 250. *La Coloseni*, Omilia 11, 1, PG 62, 361.

²⁶⁴ Etica și Pedagogia socratică a fost înțelegerea și capacitatea minții. Moralitatea se sprijină întâi de toate pe cunoașterea obiectivă a valorilor. Așa, virtutea este cunoaștere și de aceea poate să fie învățată. Dar dacă virtutea este învățare atunci este posibilă și educația, pentru că fără învățarea virtuții, adică fără asceza energiei volitive spre bine nu are sens (cf. Platon, *Menon* 91 a, 92 e, 93 a, 70 a.)

²⁶⁵ *La Ioan*, Omilia 68, 2, PG 59, 376. *La Evreii*, Omilia 8, 4, PG 63, 75.

²⁶⁶ *La I Timotei*, Omilia 5, 1, PG 62, 526.

²⁶⁷ *La Evrei*, Omilia 8, 4, PG 63, 75 : „dascălul învață virtutea”.

²⁶⁸ *La Statui*, Omilia 12,2, PG 49, 130 : „educația îndepărtează răutatea”.

²⁶⁹ *Despre a nu mărturisi public păcatele* 3, PG 51, 356.

²⁷⁰ *La Efesenii*, Omilia 14, 3, PG 62, 103.

²⁷¹ *La Matei*, Omilia 47, 2, PG 58, 483.

²⁷² *Ibidem*, Omilia 46, 2, PG 58, 479. *La Ioan*, Omilia 38, 3, PG 59, 214.

²⁷³ Cf. A.B. Γιαννικόπουλου, *Ηεκπαίδευση...*, 37.

²⁷⁴ Cf. Γ.Π. Πατρώνου, *Το αποστολικό κήρυγμα στην πρώτη Εκκλησία*, Αθήνα, 1985, 376.

²⁷⁵ *Despre Pocăință* 6, 3, PG 49, 317.

Șirul normal și desăvârșit al transfigurării în Hristos începe prin pregătirea corespunzătoare a acceptării Cuvântului lui Dumnezeu²⁷⁶, înaintează în ascultare, continuă cu împlinirea tuturor celor care i-au fost predate, trece apoi la întărirea voinței pentru dispoziția proprie spre nevoia duhovnicească și, în sfârșit, se întrece prin asceză sau practica virtuților. Așa cum am spus, Sfântul Ioan Gură de Aur nu exclude lucrarea (cultivarea - *φύτευση*²⁷⁷) directă a Cuvântului lui Dumnezeu, însă datorită sinergiei divino – umane, face referire continuă la lucrarea duhovnicească, dând expresie mai mare cultivării pășunii sufletului (*του άγρου του ψυχής*) fiului duhovnicesc de către părintele – lucrător duhovnicesc (*πατέρα - γεωργό*)²⁷⁸.

Sfântul Ioan, comparând autoritatea sau principiul pastoral al Bisericii cu arta cultivării, subliniază superioritatea paternității duhovnicești ca principiu pastoral²⁷⁹, în care rolul fiului duhovnicesc nu este secundar și pasiv, ci întâi de toate activ și energic împreună cu duhovnicul. În acest fel, nu numai rolul părintelui ar fi în sine activ și energic, așa cum unii încearcă fenomenologic să vadă și să prezinte lucrurile când este vorba de îndrumarea duhovnicească, ci și rolul fiului duhovnicesc este cosinergic. Astfel, în acest proces cosinergic au întâietate nu atât învățătorii (Dumnezeu și părintele duhovnic), și nici atât binele educator (Sfânta Scriptură), ci importanță are tot atât de mult și voința celui ce învață (Catehumenul). În cele din urmă, scopul părintelui duhovnicesc nu este ca fiul lui să rămână pentru totdeauna fiu (*τέκνο*), dar nădăjduiește ca și el, maturizându-se spiritual, să devină cândva părinte (*πατέρας*)²⁸⁰.

Sfântul Ioan numește învățarea catehetică drept naștere duhovnicească (*αρρενολοχία*)²⁸¹. Astfel el interpretează relația (pastorală) din perspectiva intrinsecă a durerii nașterii! Folosind terminologia platonice și stoică, el consideră acceptarea Evangheliei drept o cultivare, o însămânțare (*εμφύτευση*) a Cuvântului lui Dumnezeu²⁸². Analizând hristologia mistică paulină ca fecundare și sarcină duhovnicească, se pare că urmează un demers tripartit, potrivit căruia în prima etapă așează „pântecele” (mintea) părintelui duhovnicesc (Pavel), în care aduce toți embrionii „în potență” (semințe-*σπέρματα*), adică copii-credincioși duhovnicești. În adoua fază, fecundarea educativă duhovnicească (*ένειδει*), în care „sânul”(inima) credinciosului prin kerygma lui Dumnezeu primește în sine ca sămânță dumnezeiască pe Hristos²⁸³. În sfârșit, în a treia fază „sânul” credinciosului (deja purtător de

²⁷⁶ *La Matei*, Omilia 44, 4, PG 57, 469.

²⁷⁷ *La Fapte*, Omilia 11, 4, PG 60, 98.

²⁷⁸ *La Matei*, Omilia 11, 4, PG 57, 196.

²⁷⁹ *La I Corinteni*, Omilia 15, 4, PG 61, 509.

²⁸⁰ *La Geneză*, Omilia 8, 4, PG 53, 73.

²⁸¹ *Despre Pocăință* 1, 1, PG 49, 277.

²⁸² *Despre necunoașterea lui Dumnezeu*, 2, 1, PG 48, 709. *Către Iudei și Elini* 12, PG 48, 842. *La Isaia* 3, 3, PG 56, 44.

²⁸³ Cf. C.A. Perialas, „St. John Chrysostom: Theorist and Practitioner”, *KAHPONOMIA* 15 1985 300.

Hristos) îl conține pe părintele duhovnicesc, care joacă rolul lui Hristos print-o anumită „identificare”(ταυτοποίηση)²⁸⁴.

Așa, în persoana lui Hristos se întâlnește atât sămânța însăși (germenele duhovnicesc) cât și fructul (τεχθέντων) fiilor duhovnicești, care astfel devin „hristofori”, „după cum îl au în ei pe Hristos”(ὡς τον Χριστόν έχειν ἐν εαυτοίς)²⁸⁵. Sălășluirea seminței duhovnicești în noi este considerată, ca irigație, hrană și copărtășie a sufletului cu Hristos, care „se naște în toți”²⁸⁶. Învățătura catehetică și psiho-terapeutică metamorfozează²⁸⁷ sufletele dinamic și treptat²⁸⁸, spre deosebire de energia, nașterea și transformarea imediată în Hristos, prin harul lui Dumnezeu în interiorul Botezului.

Sfântul Ioan Gură de Aur, interpretând atitudinea didactică a Domnului față de ucenicii săi, observă că întotdeauna prin cuvintele Lui i-a pregătit treptat și drept în perfecțiunea lor duhovnicească și în desăvârșirea lor morală²⁸⁹. De asemenea, Apostolul Pavel a fost mult timp în „durerile nașterii”, deși pe copiii săi duhovnicești încă nu îi născuse²⁹⁰. De aceea fiecare părinte duhovnic nu trebuie să fie dezamăgit de „întârzierea” roadelor și a maturității duhovnicești a ucenicilor săi, ci întocmai ca un viticultor cu experiență, care așteaptă patru ani ca vița lui de vie să dea roade, să nădăjduiască în rezultatele bune ale cuvintelor și sfaturilor lui²⁹¹. Fără doar și poate este posibil ca întreaga procedură a nașterii spirituale să se repete. Și de aceasta este nevoie, pentru că omul cade ușor în păcate și le repetă mereu și mereu.

Dar nașterea duhovnicească nu se reduce numai la o practică aligorico-simbolică a nașterii naturale. Sfântul Ioan, descriind rudenia spirituală între Apostolul Pavel și Timotei, o prezintă prin ζυγό (zodie), care se compune din echivalențe ca ταύρο (taur) și μόσχο (vițel)²⁹². Este vorba, prin sinteză, despre un nou om, despre o tinerete duhovnicească, diferită de creșterea biologică, destinată aceluia care vrea²⁹³. Acest rod duhovnicesc al nașterii se realizează în cadrele uceniciei fiului lângă părintele duhovnic, printr-o etapă conștientă, continuă de creștere și maturizare a germinării spirituale (trezirii)²⁹⁴. Cu credință și prin iubire

²⁸⁴ Despre Pocăință 1, 1, PG 49, 277. „Identificare” este acel mecanism psihic potrivit căruia subiectul își însușește o parte, atitudine sau caracteristică, a unui alt subiect (persoană) și se transformă puțin sau în mare parte cu acest prototip. vezi lucrarea lui H. J. Cooper, *Soul searching. Readings in Judaism and Psychotherapy*, London, 1988, p.55.

²⁸⁵ Nașterea duhovnicească este o învățătură patristică constantă. Cel care acceptă sufletul ca spațiu al evanghelizării drept fecundare a „inimii” de către cuvântul lui Dumnezeu, repetă această evanghelizare prin întoarcerea minții în inimă. Așa se apare, după Sfântul Grigorie de Nissa, „omul născut de curând”- „απίτοκος, άνθρωπος” (*Cuvânt la Teofanie*, PG 46, 577). Pentru maternitatea spirituală la Părinții Capadocieni vezi V.E.F. Harrison, „Gender, Generation, and virginity in Cappadocian Theology”, *JTS* 47, 1 (1996) 57 și urm. C Baur „Das Ideal der christichen Vollkommenheit nach dem hl. Johannes Chrysostomus”, în *Theologie und Glaube* 6 (1914).

²⁸⁶ *La Coloseni*, Omilia 8, 1, PG 62, 353.

²⁸⁷ *La Filipeni*, Omilia 6, 3, PG 62, 223. Pentru transformarea creștinului spre modul vieții în Hristos vezi Γ.

Μανζαρίδου, „Ηθική και Αποκάλυψις”, *ΕΕΘΣΠΘ* 14 (1969) 52.

²⁸⁸ *La Galateni*, Omilia 4, PG 61, 660.

²⁸⁹ *La Matei*, Omilia 22, 4, PG 57, 304.

²⁹⁰ Despre Pocăință, Omilia 1, 1, PG 49, 277.

²⁹¹ *La II Timotei*, Omilia 6, 2, PG 62, 632.

²⁹² *La Statui*, Omilia 1, 3, PG 49, 20.

²⁹³ *Contra celor care se îmbată* 5, PG 50, 440.

²⁹⁴ Despre Pocăință 1, 1, PG 49, 278.

față de părintele duhovnic, sufletele acelora care s-au născut duhovnicește dobândesc conștiința filiației sau înfierii dumnezeiești²⁹⁵.

Nașterea nu constituie o simplă pedagogie, ci o îndrumare duhovnicească continuă după arhetipul lui Hristos. În această situație ego-ul își modifică voința proprie după voința lui Dumnezeu: „nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine”(Gal.2, 20). Credinciosul, după cum se unește cu Hristos, se schimbă, se transfigurează în El²⁹⁶. De fapt, Părinții Bisericii văd mântuirea ca relație sau comuniune personală cu Hristos, El fiind însuși mântuirea noastră. În consecință, îndrumarea și creșterea duhovnicească se află în relație cu hristificarea întregii persoane. Sfântul Ioan Gură de Aur, întrucât vorbise mai înainte despre necesitatea trezviei (*εγρήγορησις*) duhovnicești, spune alegoric că după învierea din somnul spiritual, omul va trebui îmbrăcat în Hristos²⁹⁷.

Hristos a fost pentru apostoli și pentru sfinți totul, atât în cele ale inimii, cât și în cele din afară ale vieții: cale și mire, însoțitor și rădăcină, sete și hrană, viață și apostol, arhieru și învățător, tată și frate, „cruce și mormânt comun”(τάφου κοινωνός και σταυρού), rugător și mângâietor, casă și locatar, prieten și temelie, „piatra din capul unghiului”(λίθος ακρογωνιαίος) și îmbrăcămintă²⁹⁸. Prin hristificarea sufletului omul devine încercat și roditor duhovnicește.

Rodnicia duhovnicească se dovedește prin cunoașterea și întărirea cuvintelor dumnezeiești, deoarece, potrivit lui Ioan, predica nu are nici o putere dacă nu este înțeleasă de către ascultător.El consideră cunoașterea învățăturii creștine drept un fruct sau rod duhovnicesc. Înțelegerea este „fructul sensului” unui lucru, a unui eveniment sau a unei situații, adică descoperirea sensurilor definitorii ale relațiilor, care conduc la stabilirea esenței obiectului sau a fenomenului, chiar la cunoașterea modului propriu de a fi. În consecință, înțelegerea presupune liturgia conștiinței. Fiecare întâlnire cu Dumnezeu are ca și consecință, dobândirea unui nou conținut al sufletului, care, întrucât se îndepărtează și diferă de cel vechi, contribuie la construirea așezământului duhovnicesc pentru o creștere și o maturitate continuă. Sfântul Ioan nu a înaintat la o altă unitate didactică dacă nu a fost sigur că cea anterioară nu a fost bine însușită de auditoriul său²⁹⁹. Acest fapt constituie o dovadă a insuficienței didactice pentru acel dascăl, care înaintează la o altă temă, în momentul în care elevii nu au asimilat temele anterioare³⁰⁰. Desigur, acest fapt nu diminuează deloc valoarea credinței. Credința în adevărul Evangheliei nu numai că are întâietate sau din ea rezultă înțelegerea, atât cât este omenește posibil, ci și o ajută pe a doua: „prin credință lucrează înțelegerea”³⁰¹. Sfântul Ioan Gură de Aur, asemănând Sfânta Scriptură cu un vas de explorare al cărui conducător este Dumnezeu, caracterizează credința concomitent atât ca velă (*ιστίο*), cât și ca ancoră (*ἀγκυρα*), ca să sublinieze cu exactitate că și credința reprezintă și se impune

²⁹⁵*Ibidem*, PG 49, 282.

²⁹⁶Cf. II Cor. 3, 18.

²⁹⁷*La Romani*, Omilia 24, 2, PG 60, 624.

²⁹⁸*La Romani*, Omilia 5, 6, PG 60, 431. Omilia 24, 2, PG 60, 624. *Cateheza* 2, 2, PG 49, 233. vezi In.6, 57. 15, 14. Rom.6, 4-5. 8, 10. 14, 34. Ef. 1, 23. 3, 16-17. II Cor. 5, 20. 11, 2. Gal. 2, 20.

²⁹⁹*La Geneză*, Omilia 12, 3, PG 53, 101. *La Fapte*, Omilia 11, 4, PG 60, 98.

³⁰⁰*La Evrei*, Omilia 9, 1, PG 63, 75.

³⁰¹*Ibidem*, Omila 22, 1, PG 63, 155.

ca începutul și sfârșitul demersului și progresului duhovnicesc, dacă se ancorează cu succes la limanul vieții veșnice (*Αιώνιας Ζωής*)³⁰².

În special, hristificarea părții raționale sau logice are drept rezultat dobândirea „minții lui Hristos” (*νοῦ Χριστοῦ*)³⁰³. Omul hristificat se gândește, își aduce aminte, își imaginează și îl pomenește numai pe Hristos³⁰⁴. Sfântul Ioan Gură de Aur îi îndeamnă pe credincioși și „în casă, și în piață, și în timpul zilei, și în timpul nopții, și pe drum, și pe mare” să-și țină mintea lor ațintită la persoana Mirelui – Hristos, ca „șoptirea” lui Dumnezeu în mintea lor să-i ajute și să-i povățuiască în rezolvarea problemelor lor curente³⁰⁵. Firesc, cel mai realist și mai cugetător la Hristos se arată și se dovedește acela care se roagă, pentru că rugăciunea este o convorbire adevărată, un dialog real³⁰⁶ și o comunicare cu Dumnezeu.

Este vorba despre o orientare (*προσανατολισμός*) existențială, pe care Sfântul o caracterizează ca înviere a sufletului, pentru că toate puterile minții³⁰⁷, voinței și sentimentului³⁰⁸ lucrează împreună, ca un mănunchi, unite spre o singură direcție, spre un singur scop. Astfel, rugăciunea, hristificând toate puterile sufletului, păzește sănătatea psihosomatică (Sfântul o numește „păzitoare a sănătății”). Într-o asemenea situație nici ispita demonilor (gânduri, patimi) și nici ispitele din afară (nenorociri, nefericiri, situații rele) nu pot să ne facă rău³⁰⁹.

Pe urmă, hristificarea părții volitive se indentifică, cu acea stare psiho-duhovnicească (*ανάπαυση*-odihnă), potrivit căreia ego-ul încearcă să se conformeze cerințelor axiologice, în așa fel încât să-L dorească fără întrerupere pe Dumnezeu și să împlinească voința lui. După cum trupul în mod natural ascultă de poruncile (de ordin moral) sufletului, tot așa, potrivit unei ordini ierarhice, sufletul ar trebui să asculte de Dumnezeu³¹⁰. Întrucât viața noastră o datorăm morții Aceluia, suntem datori să trăim pentru El, care este cauza vieții noastre³¹¹. Și întrucât Hristos ne-a salvat și ne-a eliberat de diavol, noi trebuie și suntem datori să fim robii acelei eliberări (*τῷ ελευθερώσαντι*)³¹². Credinciosul (eliberat de legalismul Legii mozaice) nu este liber să facă ceea ce vrea, ci trebuie să fie lucrător al unei adevărate libertății, având ca prototip modul sănătos (mântuitor) al vieții Bisericii³¹³. În cazul unei vieți sfinte, voința naturală (*φυσική βούληση*) se identifică cu cea personală (*αυτονομία*), și aceasta cu cea a lui Dumnezeu (*Θεονομία*)³¹⁴. Datorită „chipului lui Dumnezeu” din om este vorba în mod

³⁰² *La I Tesalonicieni*, Omilia 7, 3, PG 62, 438.

³⁰³ *La I Corinteni*, Omilia 7, 5, PG 61, 61. Cf. I Cor. 2,16. vezi Sf. Vasile cel Mare, *Epistola către Eupaterios*, PG 32, 620 B. Sf. Macarie Egiptenul, *Omilii duhovnicești*, 30, PG 34, 724. Sf. Maxim Mărturisitorul, *La rugăciunea Tatăl nostru*, PG 90, 889 B, C.

³⁰⁴ *Cateheza* 1, 19. *Cateheza* 33, 44, EΠE 30, 338.348. 356. *Despre Pocăință* 6, 2, PG 49, 317.

³⁰⁵ *Spune-mie pe cel care...*, 11, PG 47, 530.

³⁰⁶ *Cateheza* 7, 25, EΠE 30, 490.

³⁰⁷ Vezi Ignatie și Calist Xantopol ce spun despre rugăciune la Sfântul Ioan Gură de Aur (*Filocalia grecească*, vol. IV, p.222 și urm.).

³⁰⁸ *Despre necunoașterea lui Dumnezeu* 1, PG 48, 708. *La Filipeni*, Omilia 14, 3, PG 62, 286. *La Coloseni*, Omilia 8, 2, PG 62, 354.

³⁰⁹ *Despre cei păgubiți* 7, 7, PG 48, 767.

³¹⁰ *La Ioan*, Omilia 12, 2, PG 59, 82. vezi și Sfântul Macarie, *op. cit.*, PG 34, 724.

³¹¹ *La II Corinteni*, Omilia 11, 1, PG 61, 473.

³¹² *La I Corinteni*, Omilia 18, 3, PG 61, 148.

³¹³ *La I Timotei*, Omilia 16,1, 2, PG 62, 588.

³¹⁴ *La Psalmul* 144, 5, PG 55, 472. vezi H. Οικονόμου, *Η φαινομενολογία της αθείαςείς την Π. Διαθήκαν*, Αθήνα, 1972, 24.

esențial despre o autodisciplină a părții raționale, care devine teocentrică (*Θεοκεντρική*)³¹⁵. Robul lui Hristos „este cel liber cu adevărat de păcat, și dacă nu este robul neprihănit [al lui Hristos] este rob”³¹⁶. În procesul de hristificare al voinței un rol esențial îl joacă și obișnuința (έξή). Hristificarea obișnuințelor constituie un capitol foarte necesar al hristificării în general, întrucât obișnuințele pătimase sunt, după Sfântul Ioan, un obstacol uriaș în transfigurării noastre după chipul lui Hristos.

În sfârșit, prin hristificarea părții iuțimii (*Θυμοειδούς*), Hristos-Mirele îmbracă cu tunica hristificării fiecare suflet-mire prin simțuri morale ale curățeniei, înțelepciunii și cuviinței³¹⁷. În acest fel, omul hristificat se bucură și se întristează de ceea ce îl întristează și îi este plăcut lui Hristos³¹⁸. Așadar, măsura și criteriul simțămintelor lui sunt numai Hristos, care a luat chip în el, și numai trăiește el, ci Hristos trăiește în el. Tot ceea ce vede, gândește, respiră, simte, vrea și făptuiește le face cu Hristos, și așa el se transfigurează în Hristos.

4. Viața dreaptă în Hristos

a. Viața ascetică

Viața în Hristos nu are numai un caracter eclezial și mistagogico – euharistic, ci ea se exprimă printr-un real caracter ascetic, printr-un efort personal al omului. De aceea puterea voinței umane nu este pasibilă nici unei limitări sau reduceri de ordin natural sau cultural (naționalism³¹⁹, prietenie³²⁰, vârstă³²¹, poziție socială, erudiție³²² etc.)³²³. Între spiritul iudaic (voluntarist) și spiritul elen (intelectualist) Sfântul Ioan pare să dea mai multă întâietate primului³²⁴. În timp ce filosofii Cinici elini, dincolo de voluntarismul de suprafață, au văzut puterea voinței în cumpătare (*φρόνηση*) și în asceza morală a educației sau învățaturii³²⁵, Sfântul Ioan Gură de Aur, dimpotrivă, a văzut cumpătarea în prudență și învățatura teoretică în filosofia practică, adică în arta sau în asceza virtuții. Din acest motiv și Sfântul Apostol Pavel a numit cuminența sau înțelepciunea, sfințire (*αγιασμό*)³²⁶.

Sublinierea rolului ascezei în viața creștină vrea să arate importanța pe care Sfântul Ioan o dă moralei³²⁷. Tematica și metodologia lui vorbesc și fac dovada unui om al faptei, al trăirii,

³¹⁵ *Despre necunoașterea lui Dumnezeu* 1, PG 48, 708.

³¹⁶ *La Filipeni*, Omilia 1, 1, PG 62, 182.

³¹⁷ *Cateheza* 11, 9, EPIE 30, 596.

³¹⁸ *La Ioan*, Omilia 88, 2, PG 59, 480.

³¹⁹ *La Ioan*, Omilia 2, 1, PG 59, 29. Omilia 20, 1, PG 59, 619.

³²⁰ *La Sfinții Macabei*, Omilia 1, 2, PG 50, 619.

³²¹ *La Sfinții Macabei*, Omilia 1, 1, PG 50, 617. *Către Olimpiada*, epistola XII, 1, PG 52, 600. *Despre vanitate* 80, EPIE 30, 692- 694. *Despre Pocăință* 2, 2, PG 49, 286. vezi Dan. 1, 3. 13, 45. Gen. 28, 1. 37, 2. 3, Ier. 1, 6-7.

³²² *La Ioan*, Omilia 2, 1, PG 59, 29.

³²³ *Elogiu la sfânta mucenică Drosida* III, PG 50, 688.

³²⁴ Cf. G. Florovski, *The Eastern Fathers of the fourth century*, trad., gr., Tesalonic 1991, vol. VII, p. 387-388.

³²⁵ Cf. E. Zeller – W. Nestle, *Ιστορία της Ελληνικής Φιλοσοφίας*, trad., gr., Atena, 1942, 138.

³²⁶ *La Ioan*, Omilia 63, 4, PG 59, 353. *La Evreii*, Omilia 30, 1, PG 63, 209. *La I Timotei*, Omilia 8, 2, PG 62, 546:

„Viața dreaptă se numește sfințenie, în timp ce cuminența este bună cuviință”. Vezi: Evr. 12, 14.

³²⁷ Cf. G. Florovski, *op. cit.*, p. 379. vezi A. Neander, *Der heilige Johannes Chrysostomus*, p. 4. A. Nägele, „Johannes Chrysostomus und sein Verhältnis zum Hellenismus”, *BZ* 13 (1904) 106- 110. Ch. Baur, *Johannes*

după cum a fost și modelul lui, Apostolul Pavel. Trăirea sau experiența vie, personală exprimă credința și trăirea dreaptă și nu teoria sau chipul exterior al cunoștinței³²⁸. Sfântul Ioan și-a invitat fără întrerupere ascultătorii lui să urmeze în practică fiecare virtute pentru că adevărata cunoaștere este practicași cunoaște doar acela care practică sau făptuiește³²⁹. Toate parabolele Mântuitorului și învățătura Apostolului Pavel stăruiesc pe virtutea faptei sau pe lucrarea virtuții³³⁰, începând cu prima dintre toate: mila³³¹.

Astfel, acceptarea teoretică a dogmelor nu are în sine o valoare absolută, pentru că așa ceva nu constituie un scop pentru viața creștină, ci manifestarea și întruparea lor dreaptă în trăire sau faptă. În conformitate cu pedagogia hrisostomică, după sfat și învățare, fiecare credincios trebuie să înainteze în trăirea practică a dogmelor creștine³³². Potrivit Sfântului Ioan, în sufletele credincioșilor se cultivă și se înrădăcinează nu numai gânduri, ci, mult mai mult, și un *etos* (ήθος)³³³ prin sinergia harului dumnezeiesc³³⁴. Ceea ce învățăm în cadrul bisericesc trebuie să aibă influență și consecințe raționale, volitive și simțuale asupra întregii noastre vieții, atât în noi înșine, cât și în afară³³⁵. Aplicarea sau trăirea practică nu trebuie să funcționeze numai în anumite părți ale sufletului, întrucât acest fapt va conduce la o funcționare schizofrenică a unității părților componente ale sufletului.

De aceea este nevoie de un program autentic al „liturghiei” vieții credinciosului. Sfântul Ioan folosind diferiți termeni biblici, ca „noua cetate”(καινή πολιτεία)³³⁶ și ebraicul „întoarcere” (iasouv)³³⁷, vorbește despre un mod concret sau despre o artă a vieții (utilizează termeni ca: tensiune, mentalitate, comportament, obișnuințe, caracter, dizpoziție)³³⁸ iubitoare de Dumnezeu. Pentru el, întreaga viață creștină în ansamblul ei este importantă și nu un anumit aspect izolat al ei (cum ar fi, după unii, cel „religios”, sau cel „latreutic”, sau cel „moral”, sau cel „personal”, sau cel „social”).

Noi toți, care-l iubim pe Sfântul Ioan Gură de Aur, trebuie să realizăm un fapt: el vorbește întotdeauna de reguli (κανόνες)³³⁹ de comportament integrale și unitare³⁴⁰. De exemplu, făcând referire la smerenie, care conține și împlinește toate virtuțile creștine, nu o înțelege ca o interioritate inertă și abstractă, ci ca o activitate și o energie temeinice pentru viața creștină, care se armonizează cu întreaga existență ontologică a omului în Hristos³⁴¹.

Chrysostomus und seine Zeit, vol. 2, p. 306. *Idem*, „Das Ideal der christlichen Vollkommenheit nach dem hl. Chrysostomus”, *TG* 6 (1914) 565. Π. Μπρατσιώτη, *Οί Τρεις Ιεράρχαι και το κοινωνικόν πρόβλημα*, Αθήνα 1939, p. 19.

³²⁸*La II Timotei*, Omilia 8, 1, PG 62, 643.

³²⁹*La Fapte*, Omilia 9, 5, PG 60, 82.

³³⁰*La Ioan*, Omilia 63, 4, PG 59, 353.

³³¹*La Ioan*, Omilia 24, 3, PG 59, 146.

³³²*La Ioan*, Omilia 39, 4, PG 59, 28. *La Cruce...*, II, 5, PG 49, 415. Pentru virtute ca trăire sau „urmare”(μίμηση-ακολούθηση) vezi Mat.11, 29. I Cor. 11, 1. A. I. Ιωαννίδη, *Η εννοιολογική εξέλιξις του ορού αρετή...*, 32.

³³³*La Matei*, Omilia 3, 5, PG 57, 40.

³³⁴*La Ioan* Omilia 77, 2, PG 59, 416.

³³⁵*Elogiu la Sfântul martir Varlaam IV*, PG 50, 680.

³³⁶*La Matei*, Omilia 15, 1, PG 57, 224.

³³⁷*La Isaia*, Omilia 7, 2, PG 56, 78.

³³⁸*La Matei*, Omilia 73, 4, PG 58, 678. *La Ioan*, Omilia 72, 1, PG 59, 389.

³³⁹*La Sfintele Paști* 5, PG 52, 772.

³⁴⁰*La Matei*, Omilia 66, 2, PG 58, 628. *La Statui* 3, PG 49, 57: „...întreaga viață trebuie să fie schimbată...”. Cf. II Pet. 2,22. vezi B. Μουστάκη, „Μετάνοια”, *ΘHE* 12, 765.

³⁴¹*Despre smerenie*, PG 63, 620.

Prin urmare, el nu propune soluții de moment și superficiale, ci propuneri profunde ce sunt în legătură cu organizarea ascetică a întregii vieți în Hristos³⁴².

El ne îndeamnă, ca dovadă și semn a lui Dumnezeu în viața noastră, să dobândim o viață completă (*τον βίον άπαντα*)³⁴³ în Hristos. De exemplu, viața monahilor este cu adevărat creștină în toate: atmosfera sănătoasă (biologică³⁴⁴ și psihologică³⁴⁵) a cadrului natural (cum ar fi: starea de sănătate trupească³⁴⁶, călirea ascetică³⁴⁷ etc.), îmbrăcăminte decentă³⁴⁸, mersul înțelept³⁴⁹ și mișcările³⁵⁰, înfățișarea neipocrită³⁵¹, relațiile sau comunicarea morală³⁵², postul³⁵³, privigherea și rugăciunea continuă și vorbirea atentă. Însă, paralel cu omul interior, trebuie luat în serios și omul cel din afară cu problemele sale personale și sociale, pe care le întâmpină și care amenință echilibrul vieții sale și sănătatea sa psiho-duhovnicească.

De altfel, omul se sfințește sau păcătuiește în societate după cum activitățile diferite ale ei exercită o influență asupra sa și asupra mediului de viață al tuturor (biologice, economice, profesionale, politice³⁵⁴, sociale, bisericești, economice etc.)³⁵⁵. Sfântul Ioan Gură de Aur spune că „numai prin modul vieții noastre ne aflăm dincolo de puterea diavolului”³⁵⁶. În acest mod, diferențele socio-economice și structurile și ideologiile politice exercită influență determinantă asupra vieții noastre, asupra sănătății noastre psiho-duhovnicești. El ține să sublinieze că Biserica nu este argintărie sau spațiul intereselor bănești, ci Biserica este locul învierii duhovnicești³⁵⁷. Viața cea nouă în Hristos a credinciosului trebuie să fie animată de o atitudine psihologică³⁵⁸ particulară, de un mod de a fi euharistic-doxologic³⁵⁹, ale cărui elemente caracteristice sunt:

- certitudinea că Dumnezeu ne îmbrățișează dacă împlinim poruncile Lui;

³⁴² *La Statui* 16, 4, PG 49, 166. vezi Mat. 9,16-17.

³⁴³ *La Geneză*, Omilia 5, 6, PG 53, 53.

³⁴⁴ *La Tit*, Omilia 1, 4, PG 62, 669. *Despre Pocăință* 1, 1, PG 49, 277.

³⁴⁵ *La Ioan*, Omilia 1, 4, PG 59, 28. *Despre necunoașterea lui Dumnezeu* 3, PG 48, 725. *Către Teodor cel căzut* 2, 5, PG 47, 318. După Sfântul Ioan nu locul aduce liniștea în viața monahală, ci modul (τόπος) de trăire al sufletului (*Despre cucernicie* 2, 3, PG 47, 414).

³⁴⁶ *La Matei*, Omilia 10, 5, PG 57, 189. vezi Μουρατίδου, *Η ιατρική του σώματος τύπος της κατά ψυχήν Θεραπείας κατά την διδασκαλίαν του Μ. Βασιλείου*, Αθήνα, 1968.

³⁴⁷ *Despre feciorie*, PG 48, 538. *La Evreii*, Omilia 29, 3, PG 63, 205. vezi A.B. Γιαννικόπουλου, *Η εκπαίδευση...*, p. 306.

³⁴⁸ *La Matei*, Omilia 68, 3, PG 58, 644.

³⁴⁹ *La Sfintele Paști* 5, PG 52, 772.

³⁵⁰ *La Matei*, Omilia 30, 2, PG 57, 364.

³⁵¹ *Despre trufie* 57, ΕΠΕ, 30, 674. Cf. I Cor. 11, 14.

³⁵² *Ibidem*, 53. *La Ioan*, Omilia 61, 3, PG 59, 339. *La Psalmul*, Omilia 11, 1, PG 55, 144. vezi Evr. 10,24.

³⁵³ Sfântul Ioan acordă o importanță deosebită postului despre care face referire cam în toate omiliile lui *La Geneză* (Omilia 1,1,4), *La Matei* (Omiliile 30, 55, 57, 69, 70), *La Ioan* (Omilia 22), *La Fapte* (Omilia 31), *La I Tesalonicieni* (Omilia 1), *La Evreii* (Omiliile 29, 33), *La Romani* (Omilia 13), *Catehezele* 5, 8, 9, *Despre necunoașterea...* (Omilia 3), *La Statui* (Omilia 1, 9, 15) etc. Amintim în special omiliile deosebite: *Despre Pocăință*, PG 49, 288 și urm., *Despre Pocăința Ninivitenilor*, PG 64, 425. vezi A. Cott, *Fasting as a way of life*, N. York, 1977.

³⁵⁴ Părinții Bisericii (Sfântul Atanasie, Sfântul Vasile, Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Maxim etc.) au condamnat orice fel de amestec al puterii politice în viața Bisericii (Cf. Κ.Σ. Βλάχου, „Τομημέγαφρονείν ”, *ΘΕΟΛΟΓΙΑ* 63, 3 (1992) p. 471. vezi F.M. Young, *From Nicaea to Chalcedon*, London, 1988, p.145).

³⁵⁵ *La Matei*, Omilia 44, 5, PG 57, 464.

³⁵⁶ *La II Timotei*, Omilia 6, 3, PG 62, 633.

³⁵⁷ *La Matei*, Omilia 5, 3-4, PG 58, 508-510. vezi, G. Copp, *Die Stellung des hl. Johannes Chrysostomus zum weltlichen Leben*, Münster, 1905.

³⁵⁸ *La Efeseni*, Omilia 19, 2, PG 62, 129.

³⁵⁹ *La Psalmul* 9, 2, PG 62, 129.

- acceptarea cu mulțumire³⁶⁰ a tuturor încercărilor ca dar ce vine de la Dumnezeu sau motive ale creșterii noastre duhovnicești;
- rugăciunea ca refugiu la El pentru mângâiere și ajutor „pentru orice deprimare”(έν πάση αθυμία) și „nenorocire”(συμφορά)³⁶¹;
- să mulțumim lui Dumnezeu „nu numai pentru cele plăcute, ci și pentru bunurile pierdute”³⁶². Sensul acestei mulțumiri presupune sensul „acceptării”(στέργειν)³⁶³.
- cu toate acestea, ori că suntem satisfăcuți sau împlinți cu lucrurile din viața noastră sau nu, trebuie să cunoaștem că viața fiecăruia dintre noi se află în mâinile lui Dumnezeu, sub puterea Providenței Sale dumnezeiești³⁶⁴;
- acest mod „euharistic” al vieții trebuie să izvorească din toate părțile sufletului, susținând unul și adevăratul scop al vieții: asemănarea cu Dumnezeu sau îndumnezeirea (Θέωση).

b. Viața răstignită

Crucea și împărăția lui Dumnezeu sunt cei doi poli spre care se îndreaptă învățătura Sfântului Ioan Gură de Aur. Botezul este taina înnoirii omului, a unei noi geneze. Această nouă situație a omului este existențială, însoțită de durere, nevoie și cruce personală. În Botez participăm mistic, ne asemănăm de fapt, la crucea și moartea lui Hristos. Această asemănare mistică trebuie să se întrupeze în viața personală a fiecăruia și să se manifeste într-un mod de viață, într-o viață răstignită (έσταυρωμένον βίον) print-o voință răstignită după voința lui Hristos³⁶⁵. Este o răstignire față de lume, în sens paulin³⁶⁶, o moarte față de viața lumească. Viața după lume este dușmănia față de crucea lui Hristos și ipocrizia Creștinismului, trăirea falsă, neadevărată a lui. Cine nu își trăiește viața sub umbra crucii « este dușman al Crucii » (εχθρός έστι του Σταυρού)³⁶⁷. Hrisostom în persoană a urmat în viață crucea lui Hristos, jertfa de sine încă din primii ani ai tinereții. El a fost un ascet desăvârșit și a chemat întreaga Biserică la post și pocăință. Fiecare creștin ortodox este chemat să postească, dar aceasta nu înseamnă că a săvârșit ceva « merituos ». Postirea trebuie să fie însoțită de lucrarea faptelor bune³⁶⁸. Jertfa de sine a încercat să o impună în practica Bisericii

³⁶⁰ *La Lazăr și la bogat*, 5, 2, PG 48, 1019. *La Statui*, 1, 11, PG 49, 31. *La Efeseni*, Omilia 19, 2, PG 62, 129. vezi Sfântul Vasile cel Mare, *Despre Mulțumire*, PG 31, 217.

³⁶¹ *Despre Pocăință*, 4, 5, PG 49, 305.

³⁶² *La Matei*, Omilia 25, 1, PG 57, 331. *La Psalmul 150*, 1, PG 55, 496. Vezi Col. 3, 17.

³⁶³ *La Matei*, Omilia 3, 5, PG 57, 40.

³⁶⁴ *La Statui*, Omilia 6, 1, PG 49, 81 : „prin ambele (înfricoșând și întărind) Dumnezeu iconomizează zilele mântuirii noastre”.

³⁶⁵ *La Galateni*, Omilia 2, 7, PG 61, 645. Gal. 2, 19.

³⁶⁶ *Ibidem*, Omilia 6, 3, PG 61, 679.

³⁶⁷ *La Filipeni*, Omilia 13, 1, PG 62, 275-278.

³⁶⁸ *La Statui*, Omilia 4, 12.

când a ajuns patriarh la Constantinopol, tăind toate cheltuielile mari. Necinstea și neeficiența în administrarea averii Bisericii au fost foarte repede descoperite și corectate. Nu a fost un om al compromisurilor și de aceea și-a făcut mulți dușmani. Nu a fost un om lumesc, nu a dat banchete așa cum predecesorii lui au făcut, întrucât se aruncau mari sume de bani din visteria Bisericii. El a fost un ierarh autentic al lui Hristos, a iubit Biserica și s-a jertfit pe sine pentru mesajul autentic al Evangheliei. Nu s-a propovăduit pe sine, ci a propovăduit Lumina lumii, pe Iisus Hristos cel răstignit și înviat. „El a fost ca un monah pe scaunul unui episcop”³⁶⁹, a avut vocație de episcop pentru că a fost chemat și uns de Hristos Însuși și nu pus de oameni sau împins de vreun duh lumesc. A fost adversarul înfocat al huzurii și extravaganței, a atacat orice formă de pompă, inclusiv înmormântările „minuțioase”³⁷⁰.

Cel care vrea să fie vrednic de Hristos și de împărăția Sa trebuie să-și ia crucea și să-și urmeze: noi trebuie să avem moartea înaintea ochilor noștri și, întocmai ca Pavel, să murim zilnic și să disprețuim viața prezentă³⁷¹. Tot ceea ce Sfântul Ioan spune despre cruce în viața personală este definit și cuprins de axioma că trebuie să facem toate pentru slava lui Dumnezeu: „Slavă lui Dumnezeu pentru toate”. Noi trebuie să luptăm pentru împărăția cerurilor, noi trebuie să fim lângă Împăratul cerurilor. Un împărat lumesc nu permite tuturor soldaților să fie de partea lui; dar Împăratul slavei vrea ca noi toți să stăm de partea tronului slavei Sale³⁷². Jertfa sau lupta este grea, dar creștinul nu poate fără rigoarea competiției să câștige biruință și strălucire peste dușmanii diavoli³⁷³.

Împărăția lui Dumnezeu nu vine prin lene, slăbiciune sau indiferență, ci ea aparține aceluia care se jertfește sau se despătimește. Martiriul este calea supremă de slujire a lui Hristos. Martir este pentru Sfântul Ioan Gură de Aur acela care „observă oricare poruncă, care ar putea să-l conducă pe el la moarte. Acesta este martiriu în mod clar”³⁷⁴. Martiriul prin păzirea poruncilor lui Hristos reprezintă nu numai gândirea sfântului Ioan, ci și viața lui într-un întreg. Într-o lucrare specială descrie fecioria ca o consacrare fizică și mai ales duhovnicească lui Hristos³⁷⁵. Fecioria izvorăște din credința vie și este formată prin iubire, înălțând fecioria la o viață îngerească³⁷⁶. Oricum sfântul Ioan distinge adevărata feciorie de fecioria fizică. El spune Olimpiadei că ea nu trebuie să fie îngrijorată pentru păcatele ei, pentru că în fapt ea nu are păcate. Ea a urmat calea fecioriei adevărate: a trăit în răbdare, în stăpânirea de sine și în toată virtutea. Aceasta reprezintă adevărata feciorie și ea este cu adevărat mare. Dumnezeu a cerut multe lucruri de la oameni, dar nu feciorie. Sfântul Ioan insistă că marii bărbații ai Vechiului Testament, ca Moise, Avraam și Iov, au fost mari oameni ai lui Dumnezeu, care au arătat o virtute eroică deși ei nu au practicat fecioria fizică³⁷⁷. Trebuie subliniat faptul că familia creștină are un sens și o valoare mare în gândirea Sfântului Ioan³⁷⁸. Pentru el familia este o biserică: „Să faci din casa ta o Biserică”³⁷⁹.

³⁶⁹Cf. Palladius 12, 13. vezi C. Baur, *John Chrysostom and his time*, London, 1960.

³⁷⁰Cf. *La Ioan*, Omilia 85,5.

³⁷¹*La Statui*, Omilia 5, 14. Pentru o tratare extinsă a înțelegerii lui Ioan a vieții ca cruce: Peter Stockmeier, *Theologie und Kult des Kreuzes bei Johannes Chrysostomus*, Trier, 1966, p.160 - 191.

³⁷²*La Matei*, Omilia 54, 5.

³⁷³*Scrisoare către Teodor*, 2, 1; *Despre diavol*, 2, 2.

³⁷⁴*Împotriva iudeilor*, Omilia 8,7.

³⁷⁵*Despre feciorie*, Omilia 5, 6.

³⁷⁶*Ibidem*, Omilia 10 și urm.

³⁷⁷*Scrisoare către Olimpiada* 2,4 și urm; *La Matei*, Omilia 78,1 și urm; *La Evrei*, Omilia 28,7.

³⁷⁸A. Moulard, *Saint Jean Chrysostome le défenseur du Mariage et l'Apotre de la Virginité*, Paris, 1923.

Sfântul Ioan ne îndeamnă să trăim iubirea de Dumnezeu prin „virtuți” și prin „pocăință”³⁸⁰. El ne descoperă, interpretând textul de la Galateni 2,20, viața răstignită drept moarte, întrucât fiecare credincios se îngroapă nu după cum Hristos trupește, ci într-un mod asemănător morții lui Hristos, adică față de păcat³⁸¹. În acest mod și Sfântul Ioan, alături de scriitori vechi³⁸², filosofi³⁸³ și părinți³⁸⁴, recunoaște că „virtutea se învăluie în durere și pericole”³⁸⁵, și aceasta pentru că ea are legătură cu eliberarea omului de tirania lumii³⁸⁶. El împrumută din viețile sfinților tema celor două căi (îngustă și largă) în viața creștină, fundamentată pe analiza ermeneutică a Părinților Capadocieni³⁸⁷.

c. Virtutea după Hristos

Sfântul Ioan Gură de Aur dă întâietate acelor virtuți care se află în legătură cu stăpânirea afectelor și păzirea simțurilor, deși face referire la asceza tuturor părților sufletului. Virtuțile reprezintă hainele³⁸⁸ și bogățiile sufletului³⁸⁹. Sfântul Ioan aseamănă virtutea creștină ori cu penelul pictorului³⁹⁰, ori cu îmbrăcămintea sufletului sau cu mărgăritarul, în timp ce răutatea o aseamănă cu goliciunea³⁹¹. Numai cei virtuțoși sunt cu adevărat „bogați” (în harisme duhovnicești)³⁹². Virtutea moralei pauline, pe care o urmează Sfântul Ioan, diferă calitativ atât de virtutea (*αρετολογία*) Eticii vechilor greci cât și de virtutea iudaică (fariseică).

Potrivit Sfântului Ioan, cucernicia (exercițiul duhovnicesc) se cultivă prin înțelepciunea dumnezeiască³⁹³. El dă o mare importanță termenului *ευσέβεια*, adică întregului sau totalității virtuții (milă, rugăciune, iertare și lipsa răutății), după cum și termenilor bunătate (*αγαθωσύνη*)³⁹⁴ și dreptate (*δικαιοσύνη*)³⁹⁵. Fiecare faptă a omului, care nu este în acord cu voința dumnezeiască și, în consecință, nu decurge din credința dreaptă, nu este o virtute. În acest fel virtutea se fundamentează pe cunoașterea dreaptă, acrivia credinței și pe

³⁷⁹ *La Geneză*, Omilia 6.

³⁸⁰ *Despre Pocăință*, 9, 2, PG 49, 346.

³⁸¹ *La Galatei*, Omilia 6, 3, PG 61, 679. vezi Gal. 2, 20. Rom. 6, 5.

³⁸² Euripide, *Ηρακλείδαι*, 625: „virtutea se produce prin osteneală”.

³⁸³ Aristotel, *op. cit.*, I : „virtutea se naște prin multă trudă.” vezi Διογ. Λαέρτιο, *Βίοι Φιλοσόφων* 5, 1.

³⁸⁴ Sf. Grigorie de Nissa, *La Scrierile Psalmilor*, 15, PG 44, 597.

³⁸⁵ *Către Olimpiada*, Epistola 15, PG 52, 619. *La Psalmul* 125, 2, PG 55, 361. *La Matei*, Omilia 16, 11, PG 57, 254. *La Ioan*, Omilia 77, 4, PG 59, 418: „anevoioasă este virtutea...” vezi II Tim. 3, 12. I Cor. 9, 26. 10, 13.

³⁸⁶ *La Geneză*, Omilia 8, 6, PG 53, 75. Omilia 57, 6, PG 54, 503. *La Fapte*, Omilia 7, 3, PG 60, 67.

³⁸⁷ *Despre Feciorie*, PG 48, 582. *La Matei*, Omilia 24, 3, PG 57, 324. Cf. A.I. Ιωαννίδη, *op. cit.*, p. 147.

³⁸⁸ *La Statui*, Omilia 17, PG 49, 178.

³⁸⁹ *Despre Preoție* 6, 6, PG 48, 684.

³⁹⁰ *Despre Pocăință* 1, 2, PG 49, 279.

³⁹¹ *La Fapte*, Omilia 25, 4, PG 60, 196. *La Romani*, Omilia 24, 1, PG 60, 623.

³⁹² *Despre Pocăință* 7, 3, PG 49, 327.

³⁹³ *Despre Necunoașterea lui Dumnezeu* 4, PG 48, 727.

³⁹⁴ *La Romani*, Omilia 29, 1, PG 60, 653. vezi Rom. 15, 14.

³⁹⁵ *La Statui*, 16, 6, PG 49, 169.

înfățișarea și pe trăirea lor practică³⁹⁶. Cei care se bucură de nașterea din Dumnezeu cunosc filosofia cea adevărată³⁹⁷.

Viața virtuoasă „după Hristos” (*κατά Χριστόν*) nu numai că se stabilește de acrivia dogmelor, dar depinde și de plenitudinea roadelor virtuții (dreptății)³⁹⁸. Superioritatea dreptății creștine față de aceea a fariseilor și cărturarilor (Mat.5, 20) provoacă valoarea moralei creștine să nu rămână pur și simplu la suprafața faptelor, ci să ia întotdeauna în considerație imboldurile sau motivele³⁹⁹ cele mai adânci ale unei fapte⁴⁰⁰. Din punct de vedere moral nu are valoare orice fel de faptă bună, necesară, care obligă⁴⁰¹. Bunătatea naturală (blândețea, cumpătarea) nu implică virtutea morală⁴⁰². Pentru Sfântul Ioan orice faptă morală începe cu alegerea liberă. Relația causală între dreptate (virtutea în totalitatea ei) și libertate o dezvoltă în omiliile IV și V la *Geneză*. Omul este liber de la Dumnezeu să aleagă ori virtutea, ori păcatul⁴⁰³. Potrivit lui Aristotel⁴⁰⁴, căruia îi urmează aici Sfântul Ioan prin intermediul lui Grigorie Teologul, concretizarea așa zisei virtuți etice (înaintarea spre „materialul” ei) este obișnuința (*εξή*)⁴⁰⁵, și, în consecință, cultivarea ei sau nu, depinde de libertatea voinței noastre.

Sfântul Ioan consideră folositoare disprețuirea modului de viață lumesc, ca punct de plecare pentru tăierea încrederii de sine, egoiste, lumești printr-o perspectivă eshatologică. Ori de frica „criteriului înfricoșător”⁴⁰⁶ al judecății, ori pentru răsplata așteptată, creștinul este dator să trăiască virtuos. Comparând această viață cu o călătorie pe mare, Sfântul dorește ascultătorilor lui ca ei să ajungă la limanul odihnei după un drum lung și plin de încercări⁴⁰⁷. În acest fel, termenul virtute dobândește un conținut nou: sensului antropocentric al virtuții i se adaugă un conținut eshatologic⁴⁰⁸.

Pentru a explica „felul” de a fi a virtuții Hrisostom adoptă măsura (*μεσότης*) aristotelică între două extreme (exagerare și lipsă)⁴⁰⁹. Nu impune virtutea nici ca autoscop, nici ca măsură a ei acrivia angelică (desăvârșirea)⁴¹⁰ sau nepătimirea stoică („nu este permisă naturii tirania”)⁴¹¹, ci se pare că preferă echilibrul, calea de mijloc (*μετριοπάθεια*), pentru o viață dialectică ce se mișcă între frica și iubirea de Dumnezeu. El nu este împotriva vieții de familie sau împotriva dorințelor firești, așa cum erau maniheii, ci el este pentru cumpătare, modestie⁴¹² și autarhie (socratică)⁴¹³. Asemănător, el nu interzice absolut furia⁴¹⁴, în măsura în

³⁹⁶ *Cuvânt la Calende*, 2, PG 48, 955.

³⁹⁷ *La Psalmul* 5, 5, PG 55, 68.

³⁹⁸ *La Filipeni*, Omilia 2, 1, PG 62, 191.

³⁹⁹ *La Psalmul* 131, 2, PG 55, 381.

⁴⁰⁰ *La Filipeni* 2, 2, PG 62, 193.

⁴⁰¹ *La Psalmul* 9, 7, PG 55, 133: „nu este bun ceea ce este necesar”.

⁴⁰² *La Ioan*, Omilia 36, 2, PG 59, 205. Omilia 28, 2, PG 59, 164.

⁴⁰³ *La Romani*, Omilia 5, 6, PG 60, 429. *La Statui*, Omilia 13, PG 49, 140-141. *La Geneză*, Omilia 19, 1, PG 53, 158. *La I Corinteni*, Omilia 2, 1. Omilia 3, 1, PG 61, 17, 21-22.

⁴⁰⁴ *Ηθική Νικομ.* II, 1103 α, 14.

⁴⁰⁵ *Ibidem*, II, 1106 b, 36 : „virtutea este obișnuință facultativă” (intenționată).

⁴⁰⁶ *La Geneză*, Omilia 4, 8, PG 53, 47.

⁴⁰⁷ *La Sfinții martiri Iuvenție și Maximin III*, PG 50, 576.

⁴⁰⁸ *La Geneză*, Omilia 8, 6, PG 53, 75. *La Evreii*, Omilia 24, 1, PG 63, 165. *Către Olimpiada*, Epistola V, 1, PG 52, 597. vezi Π. Yazigi, *Εσχατολογία και Ηθική*, Θεσσαλονική 1992, p.110.

⁴⁰⁹ Aristotel, *op. cit.*, 1106 a. vezi Δ. Τσάμη, *Ηέννοιατης μεσότητα στους Καππαδόκες πατέρες*, Θεσσαλονική, 1985, 365 -375.

⁴¹⁰ *La Matei*, Omilia 19, 5, PG 57, 279.

⁴¹¹ *Ibidem*.

⁴¹² Întâlnim cuvântul nepătimire (*απάθεια*) la Sfântul Ioan, pe care îl interpretează la Gal.6, 14, prin termenul de αναισθησία (PG 47, 413).

care „aceast patos poate fi folosit”⁴¹⁵. Drept siguranță salvatoare pentru toate, chiar și împotriva păcatului, consideră a fi măsura (*μέτρο*)⁴¹⁶. Cauza fiecărui păcat este lipsa măsurii⁴¹⁷, pe care o păstrează dreptatea în sens paulin, adică virtutea în totalitatea ei⁴¹⁸. În acest mod, plăcerea adevărată se află numai în simetrie (*συμμετρία*)⁴¹⁹. Sfântul Ioan, urmându-l aici pe Epicur, spune că numai o parte dintre dorințele naturale au de-a face cu nevoile noastre, în timp ce multe dintre ele sunt nefirești⁴²⁰ și inutile. Scopul nostru în viață ar trebui să fie următorul: nu să folosim puține lucruri, ci să avem nevoie de puține lucruri, pentru că atunci vom fi mai liberi, cât mai puțin dependenți de lucruri și de cele din jur⁴²¹.

Pentru a sublinia importanța ascezei voinței umane (și nu ca o sumă factică a „libertății în Hristos” sau drept plată finală ca dar dumnezeiesc, duhovnicesc⁴²²), el adoptă învățătura stoică corespunzătoare, în conformitate cu care ascetul se eliberează atât de mult de patimile lui după cum se ocupă de exercițiul virtuții: „virtutea conține libertatea”⁴²³. Și în mod opus, cu cât de mult păcătuiește pe atât de mult se înrobește social și comunitar⁴²⁴. Cel care trăiește neinfluențat de condițiile exterioare neprielnice și de patimile lui interioare este cu adevărat liber (*αναίσθητος*)⁴²⁵. Virtuțile creștine, considerate platonice ca părți ale unei virtuți generale⁴²⁶, diferă între ele⁴²⁷. Sfântul Ioan, rămânând la descrierea (platonice) tripartită a sufletului, folosește noțiunile de *σωφροσύνη* (cumințenie, înțelepciune), *επιείκεια* (îngăduință) și *ανδρεία* (curaj, bărbăție) pentru partea iușimii sufletului, iarăși termenul *σωφροσύνη* pentru partea volitivă, virtute care de multe ori se identifică cu întregul suflet⁴²⁸, și termenii *φρόνηση* și *σοφία* pentru partea rațională. Dar, în timp ce Platon pe aceste trei le adaugă ca încununare a unei a patra, dreptate, Sfântul Ioan așează înțelepciunea (*φρόνηση*-în interiorul minții) ca ritmare a celorlalte părți ale sufletului (a dorinții și a iușimii)⁴²⁹. Virtutea întărește toate părțile sufletului⁴³⁰, fiind izvorul și rădăcina înțelepciunii. Întrucât „începutul înțelepciunii este frica de Domnul”, virtuosul și cel cu frică de Dumnezeu este mai înțelept (*συνετός*)⁴³¹, adică om cu adevărat. Cu alte cuvinte, esența „umanului” constă în frica de Dumnezeu⁴³². Virtutea îi face

⁴¹³ *La II Corinteni*, Omilia 19, 3, PG 61, 534.

⁴¹⁴ *Despre Preoție* 6, 9, PG 48, 687.

⁴¹⁵ *La Matei*, Omilia 16, 7, PG 57, 248.

⁴¹⁶ *Cateheza* 5, 2, EΠE 30, 430.

⁴¹⁷ Vezi E. Nowak, „Le chrétien devant la souffrance. Etude sur la pensée de Jean Chrysostome”, *Théologie Historique* 19 (1972), p. 180. A J Festugière, *L'idéal religieux des grecs et l'évangile*, Paris, 1932, p.18, 24, 25.

⁴¹⁸ *La Romani*, Omilia 12, 2, PG 60, 486. *La Psalmul* 4, 1, PG 55, 40. vezi Rom. 6, 13.

⁴¹⁹ *Despre martiriu*, PG 50, 664.

⁴²⁰ Potrivit sfântului Ioan omul din fire a fost creat să aibă nevoie de puține lucruri, de aceea este foarte ușor ca cineva să se săpânească. *La II Corinteni*, Omilia 15, 3, PG 61, 506.

⁴²¹ *La Ioan*, Omilia 80, 3, PG 59, 493- 437.

⁴²² Σ.Τσιτσίου, *Η Ψύχη του άνθρωπου κατά τον άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο*, Θεσσαλονική, 1998 (teză de doctorat), p. 190.

⁴²³ *La Matei*, Omilia 32, 8, PG 57, 387. *La Evrei*, Omilia 28, 6, PG 63, 200. *La Ioan*, Omilia 80, 3, PG 59, 436-437. vezi Epictet, *Διατριβαί* II 26, IV 1, 1. 3, 7. II 1, 21.

⁴²⁴ *La Geneză*, Cuvântul 4, PG 54, 593.

⁴²⁵ *La Matei*, Omilia 58, 5, PG 58, 574: „căci liber este și stăpân și împărat al împăraților, cel care s-a separat de patimi”.

⁴²⁶ *La Matei*, Omilia 64, 4, PG 58, 614-615. vezi Platon, *Πολιτεία*, 536 a,2.

⁴²⁷ *La I Timotei*, Omilia 14, 6, PG 62, 578.

⁴²⁸ *La Galateni*, Omilia 5, 6, PG 61, 673.

⁴²⁹ *La Efeseni*, Omilia 17, 3, PG 62, 120.

⁴³⁰ *Despre Pocăință*, Omilia 2, 5, PG 49, 291.

⁴³¹ *Despre trufie*, Omilia 87, EΠE 30, 698. *Προς πιστόνπατέρα* 12, PG 47, 368.

⁴³² *Despre necunoaștere...* 1, PG 48, 701.

pe oameni recunoscători, iubitori, liniștiți, blajini⁴³³. De asemenea, virtuțile creează un echilibru duhovnicesc omului, care chiar dacă din întâmplare cade într-un păcat, nu se scufundă desăvârșit⁴³⁴.

d. Cucernicia: criteriu al sănătății spirituale

Sfântul Ioan Gură de Aur folosește termenul stoic de cucernicie, urmând Sfântului Grigorie Teologul, însă cu sensul de sumă sau totalitate a virtuților. Cucernicia (*Θεοσέβεια*) este criteriul sănătății psiho-duhovnicești. Numai sufletul care iubește pe Dumnezeu (*Φιλόθεος γνώμη*) este sănătoasă. Inima este sănătoasă dacă înlăuntrul ei locuiește și umblă Dumnezeu⁴³⁵, adică, cu alte cuvinte, numai atunci când ea devine „tronul” prezenței dumnezeiești și a harului⁴³⁶. Astfel, sănătatea duhovnicească depinde și se stabilește de fiecare dată de comuniunea noastră cu Dumnezeu⁴³⁷. În consecință, preocuparea, grija și strădania fiecărui om ar trebui să fie întotdeauna cum să placă lui Dumnezeu. Pentru a plăcea cineva lui Dumnezeu trebuie să împlinească continuu voința Lui. Prin împlinirea voinței lui Dumnezeu, sufletul iubitor de Dumnezeu face dovada unei nevoițe psiho-duhovnicești susținute⁴³⁸ și, totodată, o curățenie sufletească⁴³⁹.

Dacă răul este contra firii (*παράφύσιν η κακία*)⁴⁴⁰, după cum și boala este nefirească, atunci sufletul iubitor de Dumnezeu sau recunoscător (*εὐγνώμων*) izbăvit de patimi⁴⁴¹ cunoaște firesc binele și răul, deoarece Dumnezeu așează în inimă o mare familiaritate a virtuții (*περί την αρετή νοικειότητα*) și o cunoaștere a răutății (*περί την κακή αναλλοτριώσιν*), cu scopul, ca pe prima, toți să o aprobe, chiar și cei care nu o urmează, în timp ce, pe a doua, să o condamne, atât cei cărora le este scârbă de ea cât și cei care o urmează⁴⁴². În consecință, Hrisostom consideră sănătos duhovnicește numai omul sfânt (*σεσωσμένος*).

Roadele duhovnicești ale sănătății sufletești dispun conștiința teologică ca factor al impulsului sufletesc spre Dumnezeu, care în mod firesc, cuprinde întreaga viața umană. Dacă dobândim minte dumnezeiască și iubirea de Dumnezeu, vom dobândi prin curățire și „simțuri dezvelite” (*τα αισθητήρια γεγυμνασμένα*), astfel încât să putem să condamnăm fiecare „intenție rea” și să ne deprindem noi înșine cu „lucrările lui Dumnezeu”⁴⁴³. Adică vom

⁴³³ *La Ioan*, Omilia 41, 3, PG 59, 238.

⁴³⁴ *Către Teodor cel căzut*, Omilia 1, 19, PG 47, 304.

⁴³⁵ Cf. *La Geneză*, Omilia 23,1, PG 53, 198. *La Romani*, Omilia 31, 4, PG 60, 666. *La Ioan*, Omilia 82, 2, PG 59, 444. Și mai ales *La Efeseni*, Omilia 5,4 PG 62,41.

⁴³⁶ *La Matei*, Omilia 17, 1, PG 57, 255.

⁴³⁷ *Despre Pocăință*, Omilia 4, 3, PG 49, 303.

⁴³⁸ *La sfântul martir Foca* 4, PG 50, 703.

⁴³⁹ *Despre Providență*, Omilia 4, PG 50, 760. *La Geneză*, Omilia 39, 1, PG 53, 361.

⁴⁴⁰ *La Matei*, Omilia 80, 3, PG 58, 728.

⁴⁴¹ *Ibidem*, Omilia 23, 5, PG 57, 314.

⁴⁴² *La Evreii*, Omilia 24, 1, PG 63, 167.

⁴⁴³ *La Matei*, Omilia 74, 5, PG 58, 686.

dobândi harisma discernământului, prin care vom cunoaște deosebirea dintre bine și rău⁴⁴⁴. I. Romanidis caracterizează harisma discernământului duhurilor ca „temelie a teologiei dogmatice și a vieții duhovnicești în Hristos a Bisericii”⁴⁴⁵.

O altă consecință a sfințeniei, dar și al doilea criteriu a sănătății psiho-duhovnicești, este liniștea conștiinței morale a omului. Această liniște trebuie integrată într-un cadru mai profund al cunoașterii interioare după adevărul Evangheliei⁴⁴⁶ (nu datorită unui relativism sofistic) și a binevoienței, a laudei și a mântuirii din partea lui Dumnezeu⁴⁴⁷. Numai atunci trebuie să accepte, să fie convins omul că l-a mântuit Dumnezeu „când nu mai păcătuiește”⁴⁴⁸. În special, Sfântului Ioan îi este tipică, cunoscuta apoftegmă „să nu te îndreptățești pe tine însuși, căci tare te păgubești”⁴⁴⁹. Dar orice bolnav duhovnicește (αμαρτωλός) se vindecă dacă se încorporează organic în trupul Bisericii⁴⁵⁰. Astfel, viața personală și normativitatea socială va trebui să o analizeze credinciosul în relație cu adevărul „conștiinței universale” (καθολική συνείδηση) a Bisericii⁴⁵¹.

Conștiința universală nu se identifică cu „părerea comună”. Conștiința Bisericii poate să înfieze istoric câteva elemente (cum ar fi: antropologia, experiența culturală, contextul particular, temeiul logic al concepțiilor)⁴⁵², însă niciodată nu se identifică cu acestea, pentru că „nu este posibil ca cei care trăiesc nevirtuos să fie elogiați de toți”⁴⁵³, adică de conștiința universală eclezială. Cu toate acestea, tot poporul (sănătos și bolnav) „în putere” formează Biserica, însă cel drept sau sfânt nu trebuie discutat de părerea bolnavilor (păcătoșilor)⁴⁵⁴. Numai conștiința bisericească („poporul lui Dumnezeu”) și nu „începătorii”, și nici mulțimea neîncercată, nu pot constitui un criteriu sigur al sănătății psiho-duhovnicești⁴⁵⁵. Prin urmare, criteriul Bisericii nu se găsește în afara poporului lui Dumnezeu, nu este omul, ci numai cei care Îl slăvesc pe Dumnezeu (Θεωμένοι), adică sfinții. Viețile sfinților arată că viața oamenilor care iubesc pe Dumnezeu are un caracter dialectic⁴⁵⁶, adică sfințenia se fundamentează pe dialectica unei vieți cruce-înviere⁴⁵⁷. În consecință, păstrarea sănătății

⁴⁴⁴La I Tesalonicieni, Omilia 11, 1, PG 62, 461.

⁴⁴⁵I. Ρωμανίδης, *Δογματική και Συμβολική Θεολογία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας*, τ.Α, Θεσσαλονική, 1973, p.148.

⁴⁴⁶Cf. Β. Τζωρτζάτου, *Ιωάννης ο Χρυσόστομος*, Αθήνα, 1952, p. 94- 95.

⁴⁴⁷La Geneză, Omilia 31, 2, PG 53, 284.

⁴⁴⁸La Psalmul 12, 1, PG 55, 150.

⁴⁴⁹Cf. PG 47, 423- 496. La Faptele Ap. 14, 4, PG 60, 119. *Către Eutropiu* II, 4, PG 52, 400. *Către Teodor cel căzut* II, 5, PG 47, 318. La Psalmul IV, 4, PG 55, 44. *Cateheza* 10, 3, PG 49, 235. etc.

⁴⁵⁰Despre Pocăință I, 4, PG 49, 282.

⁴⁵¹vezi A. Αλιβιζάτου, *Η συνείδησις της Εκκλησίας*, Αθήνα 1954, Αρχ. Σ. Χαρκιανάκη, *Περί το Αλάθητον της Εκκλησίας εν τη Ορθοδόξω Θεολογία*, Αθήνα, 1965.

⁴⁵²Cf. La Romani, Omilia 5, 1, PG 60, 422. La Matei, Omilia 52, 5, PG 58, 524, La Ioan, Omilia 28, 3, PG 59, 165. La I Corinteni, Omilia 8, 2, PG 61, 69. etc. vezi A. Β. Γιαννικόπουλου, *Η εκπαίδευση κατά τον 4 αιώνα*, Αθήνα, 1983, 284. Β. Ν. Τατάκη, *Παιδαγωγική*, Αθήνα 1967, 17. Π. Χρήστου, *Ιωάννης ο Χρυσόστομος*, ΘΗΕ 6, 1181. Χ. Παπαδόπουλου, *Ο Άγιος Ιωάννης Χρυσόστομος ως ρήτωρ και διδάσκαλος*, Τεργέστη, 1998. *Ο πρώτος Βυζαντινός Ουμανισμός*, Αθήνα, 1981.

⁴⁵³La Matei, Omilia 15, 5, PG 57, 230. La Romani, Omilia 17, 4, PG 60, 569.

⁴⁵⁴La Fapte, Omilia 35, 3, PG 60, 257.

⁴⁵⁵La Matei, Omilia 40, 4, PG 57, 444.

⁴⁵⁶vezi Arhim. Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, Alba Iulia 2005.

⁴⁵⁷La Matei, Omilia 8, 3, PG 57, 85. La II Corinteni, Omilia 26, 2, PG 55, 353.

sufletești nu este nimic altceva decât o luptă continuă a echilibrului și a stabilității psiho-duhovnicești. La această delicată stabilitate au ajuns sfinții care ne cheamă să-i urmăm⁴⁵⁸.

e. Caracterul eclezial al sănătății sufletești

Sfântul Ioan Gură de Aur subliniază că Biserica este spațiul tuturor celor chemați⁴⁵⁹, a celor vrednici⁴⁶⁰, a vaselor de aur și de argint⁴⁶¹, adică a sfinților⁴⁶². Sau de multe ori Biserica este cer: „Biserica este cer și nu există un alt cer”⁴⁶³ sau tribunal duhovnicesc sau spital⁴⁶⁴. Aceste descrieri ale Bisericii arată că ea este un spațiu duhovnicesc⁴⁶⁵, de vindecare sufletească a conștiințelor de sine ale păcătoșilor, a cărei scop este să transforme oamenii în icoane vii ale lui Hristos, după chipul lui Hristos⁴⁶⁶. Păcătoșii care constituie părți sau mădulare bolnave sunt întotdeauna membrii ai trupului Bisericii. Nu există om fără de păcat, care să nu aibă nevoie de vindecare sufletească⁴⁶⁷.

Toată teologia și viața duhovnicească a Bisericii ortodoxe mărturisesc acest caracter sau fundament terapeutic-spiritual al ei. La începutul *Omiliei 37 la Evanghelia după Ioan*, Sfântul Ioan Gură de Aur își exprimă convingerea că Sfintele Scripturi constituie, într-un anumit mod, un medicament (*φαρμακείο*), în interiorul cărora se va găsi leacul potrivit pentru vindecarea oricărei boli psiho-duhovnicești: „Παντοδαπών γάρ ἐστὶ φαρμάκων θησαυρός τα θεία λόγια”⁴⁶⁸. Toate „rănilile” moral-psihologice se vindecă prin ascultarea, studierea și păzirea cuvintelor Sfintei Scripturi⁴⁶⁹.

În ea însuși Dumnezeu se prezintă ca mângâietor (*Παράκλητος*)⁴⁷⁰, ca îndrumător și sprijinitor (*καθοδηγητής, παριστάμενος*)⁴⁷¹, ca doctor trupesc⁴⁷², care urmărește evoluția bolii sufletești⁴⁷³, înviind pe cei morți psiho-duhovnicești⁴⁷⁴. Iisus Hristos, care S-a caracterizat pe

⁴⁵⁸ Despre Pocăință 4, 3, PG 49, 302. Vezi M. Καρδαμάκη, *Η Διαλεκτική μεταξύ ασθενείας και δυνάμεως ἐν τη Πανελίω Θεολογία*, Θεσσαλονίκη, 1968.

⁴⁵⁹ *La Coloseni*, Omilia 7, 2, PG 62, 349. *La Evreii*, Omilia 24, 2, PG 63, 169.

⁴⁶⁰ *La David și Saul*, Omilia 3, 1, PG 54, 695.

⁴⁶¹ *La II Timotei*, Omilia 6, 1, PG 62, 629.

⁴⁶² *La Matei*, Omilia 73, 3, PG 58, 676. *La Ioan*, Omilia 63, 4, PG 59, 354.

⁴⁶³ *La Evreii*, Omilia 14, 2, PG 63, 112.

⁴⁶⁴ *La II Corinteni*, Omilia 15, 5, PG 61, 510.

⁴⁶⁵ vezi G. Florovski, *Το κοινωνικόν πρόβλημα εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν*, Αθήνα, 1966, 245.

⁴⁶⁶ *La I Tesalonicieni*, Omilia 5, 3, PG 62, 427. Vezi K. Γρηγοριάδη, „Ο Ιωάννης Χρυσόστομος ὡς ἐκκλησιαστικὸς Πατέρας καὶ Διδάσκαλος”, *ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ* 758 (1995) 368.

⁴⁶⁷ *La Matei*, Omilia 19, 2, PG 58, 576. vezi PG 63, 463.

⁴⁶⁸ *La Ioan*, Omilia 37, 6, PG 59, 207.

⁴⁶⁹ Despre Pocăință, Omilia 6, 3, PG 49, 317.

⁴⁷⁰ *La II Corinteni*, Omilia 1, 6, PG 61, 390. *La Psalmul* 146, 1, PG 55, 476.

⁴⁷¹ *La Psalmul* 10, 1, PG 55, 140.

⁴⁷² *Către cei care spun că demonii...*, Omilia 5, PG 49, 251.

⁴⁷³ PG 50, 568.

⁴⁷⁴ *La II Corinteni*, Omilia 2, 3, PG 61, 395.

sine drept doctor⁴⁷⁵ și îngrijitor⁴⁷⁶ al sufletelor și al trupurilor⁴⁷⁷, a vindecat răni grave, deschise, redând sănătate orbului, tâlharului, desfrânații etc⁴⁷⁸. Apostolii, întrucât au fost întăriți duhovnicește, au fost cunoscuți lumii ca doctori ai întregii firii umane⁴⁷⁹. De asemenea, Evangheliștii au fost considerați ca doctori ai lumii⁴⁸⁰. Apoi, Apostolul Pavel s-a distins pe sine ca fiind doctor „ο ὄντως ιατρός”⁴⁸¹. La rândul lor, Sfinții⁴⁸², întâi de toate martirii, episcopii⁴⁸³, preoții⁴⁸⁴, monahii și în general toți credincioșii, sunt considerați doctori ai sufletelor.

De altfel, Sfântul Ioan Gură de Aur caracterizează deseori Biserica drept „spital duhovnicesc, al sufletelor și nu al trupurilor” (*ουχίσσωμάτων, αλλάψυχών*)⁴⁸⁵, care nu vindecă răni trupesti, ci „păcatele raționale le îndreaptă”⁴⁸⁶. Biserica „vindecă” oferind educație psihotămăduitoare și un etos moral. Vindecarea cea mai mare, duhovnicească și psihică, o poate obține credinciosul participând la slujbele și laudele dumnezeiești⁴⁸⁷. Ca spațiu prin excelență al Tainelor, Biserica este posibilitatea vindecării sufletești a omului, a cărei conștiință este împovărată cu vini, pentru că Biserica însăși este Dumnezeu întrupat ce se prelungește peste veacuri, în fața Căruia se creează complexe de vină ale conștiinței păcătoșului⁴⁸⁸. Pe de o parte, anamneza iconomiei dumnezeiești⁴⁸⁹, pacea duhovnicească⁴⁹⁰, vederea obiectelor de cult, a sfințelor icoane și a mișcărilor liturgice⁴⁹¹, și, pe de altă parte, rugăciunile⁴⁹², muzica și imnele bisericești⁴⁹³, toate împreună reprezintă factori de educație creștină, psihoduhovnicească, prin care viața creștină are posibilitatea și capacitatea realizării întâlnirii eului cu Dumnezeu.

Biserica, ca și comuniune a persoanelor, vindecă în același timp pe credincioși, atât personal, cât și social. Sfințește fiecare persoană în timp ce nu pierde nicidecum valoarea ei

⁴⁷⁵ *La Geneză*, Omilia 20, 3, PG 53, 170. Sfântul Ignatie Teoforul în *Epistola către Efeseni* (PG 5, 737) spune: „Ἐχομενιαιτρόν και τον Κύριον ημών Θεόν Ἰησοῦν τον Χριστόν.

⁴⁷⁶ *La Matei*, Omilia 59, 1, PG 58, 573.

⁴⁷⁷ *La Geneză*, Omilia 27, 1, PG 53, 240. *La Matei*, Omilia 3, 4, PG 57, 35.

⁴⁷⁸ *La Cruce...*, 1, 2, PG 49, 401.

⁴⁷⁹ *La Ioan*, Omilia 12, 3, PG 59, 84.

⁴⁸⁰ *La Matei*, Omilia 74, 4, PG 58, 684.

⁴⁸¹ *La Fapte*, Omilia 16, 4, PG 60, 132. *Despre Pocăință* 1, 2, PG 49, 279.

⁴⁸² *Cateheza* 7, 5, ΕΠΕ 30, 474. PG 50, 550.

⁴⁸³ *Despre Pocăință* 5, 5, PG 49, 312.

⁴⁸⁴ *La Ioan*, Omilia 85, 4, PG 59, 471. *La I Timotei*, Omilia 5, 3, PG 62, 529. *Despre Preoție* 3, 3. 11, 6, PG 48, 642, 650, 658.

⁴⁸⁵ *La Ioan*, Omilia 2, 5, PG 59, 36.

⁴⁸⁶ *Despre a nu mărturisi public păcatele* 1, PG 51, 354. *La Geneză* 1, 3, PG 53, 22.

⁴⁸⁷ Cf. I. K. Κορναράκη, *Η Θρησκευτική λειτουργία του Εγώ*, Θεσσαλονίκη 1963, p.46. Vezi C. Vagaggini, *Initiation théologique à la liturgie*, Bruges – Paris 1959, p.40. J.H. Ellens, „Psychological dynamics in Christian Worship: A beginning inquiry”, *JPT* 1(1973) 10.

⁴⁸⁸ *La Paralică*, Omilia 8, PG 51, 61.

⁴⁸⁹ *La Matei*, Omilia 25, 1, PG 57, 330.

⁴⁹⁰ *Despre Pocăință*, Omilia 6, 5, PG 49, 322.

⁴⁹¹ *La Statui*, Omilia 19, 2, PG 49, 190. *La Psalmul* 117, 1, PG 55, 345.

⁴⁹² *La II Corinteni*, Omilia 2, 8, PG 61, 403. Omilia 18, 3, PG 61, 526. *La Fapte*, Omilia 11, 1, PG 60, 93. *La I Timotei*, Omilia 7, 1, PG 62, 533.

⁴⁹³ *La Efeseni*, Omilia 3, 4, PG 62, 28. *La Isaia*, Omilia 5, 1, PG 56, 56. *La Psalmii* 41, 1. 145, 1, PG 55. Despre etosul muzicii bizantine vezi lucrarea excelentă a lui Δ.Γ. Παναγιωτόπουλου, *Θεωρία και πράξις της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής*, Αθήνα, 1981, p. 130.

dinamică și comunitară: „numele Bisericii este întâlnire și însoțire”⁴⁹⁴. Iubirea bisericească îi ține nedespărțiți pe membrii, fără ca ea să fie desființată de particularitățile personale ale fiecărui membru, așa încât unirea lor (ένωση) să fie autentică „ca membrii față de membrii” (ως άνεις μέλη προς μέλη)⁴⁹⁵. Pentru a armoniza pe fiecare mădular cu trupul întreg al credincioșilor, în interiorul atmosferei iubitoare, Sfântul Ioan Gură de Aur îi aseamănă cu corzile unei harfe, care deși sunt multe, se unesc într-o simfonie muzicală impresionantă, formând un cântec al bucuriei⁴⁹⁶. Hristos, în omiliile lui, se adresează fiecăruia dintre noi, cuvintele sale se îndreaptă spre noi toți ascultătorii⁴⁹⁷. El se interesează atât de diferite grupuri și structuri sociale cât și de fiecare credincios în parte, cu ajutorul și limbajul Scripturii, atunci când a vorbit în general (bisericesc, universal sau ecumenic) sau în particular (diferite situații ale persoanelor, ale poporului și ale războaielor)⁴⁹⁸.

Se pare că Sfântul Ioan a considerat Biserica drept o unitate (de vindecare), și cele ale Bisericii ca o societate prin excelență (πόλη-πολιτεία), sau cel puțin ca o plămădeală a ei cea mai activă⁴⁹⁹. Astfel armonia sau unitatea Bisericii a vrut să o înfățișeze, să o transfere în întreaga societate⁵⁰⁰. În acest mod, Biserica poate să efectueze „socializare” (κοινωνικοποίηση) culturală autentică a oamenilor. De altfel, pentru Părinți, întreaga comunitate (familia, societatea) se consideră pozitiv ca (real sau posibil) persoane aflate în Biserică (ca unitate vindecată), constituind astfel o comunitate dumnezeiască în devenire⁵⁰¹, și în consecință spațiu al pastorei sufletești tămăduitoare.

Este cunoscut că pentru Sfântul Ioan toate erau animate de o înțelegere centrată pe pastorală⁵⁰². Întreaga psihologie catehetică a Sfântului Ioan aduce o nuanță comunitară clară. Pastorală Hrisostomică abordează pe fiecare om în parte, după caracterul lui personal, după modul religios și psihologic al fiecărui credincios.

III. A fi în Hristos și în Sfântul Duh

A. A fi în Sfântul Duh

1. A fi în Biserică

⁴⁹⁴La Psalmul 149, 1, PG 55, 493. Vezi X.Θ. Κρικόνη, *Το μυστήριο ντης Εκκλησίας*, Θεσσαλονικη, 1992, p. 68 și urm.

⁴⁹⁵*La Efeseni*, Omilia 11, 1, PG 62, 79.

⁴⁹⁶*La Fapte*, Omilia 24, 4, PG 60, 189. *Δεσpre iubirea desăvârșită* II, PG 56, 281. *La Eutropiu* II, PG 52, 410.

⁴⁹⁷*La Matei*, Omilia 83, 1, PG 58, 745.

⁴⁹⁸*La Psalmul* 147, 1, PG 55, 479.

⁴⁹⁹*La Fapte*, Omilia 7, 1, PG 60, 64.

⁵⁰⁰*La Romani*, Omilia 8, 6, PG 60, 463.

⁵⁰¹PG 52, 444-445.

⁵⁰²Înțelegere centrată pe parohie și credincioși, în opoziție cu acea înțelegere centrată pe păstor. Sfântul Ioan Gură de Aur a considerat parohia ca îmbrăcăminte unică a lucrării pastorale a preotului. El vede parohia ca o co-sinergie dintre preot și credincioși. Cf. A.M. Σταυρόπουλου, *Επιστήμη και τέχνη της Ποιμαντικής*, Αθήνα, 1997, p. 25-31.

Sfântul Ioan Gură de Aur când vorbește despre viața în Hristos și în Duhul Sfânt emoționează pe toți ascultătorii din jurul lui, pe cei de ieri și pe cei de astăzi. Prin puterea cuvintelor lui luminează noaptea acestui veac, iar prin strălucirea metalică a vocii lui și prin predica lui mișcă inimile pentru Dumnezeu. Sfântul rămâne în aceste inimi peste veacurile care vor urma după el. El a predicat Evanghelia creației celei noi, el a transmis mesajul vieții „în Hristos”, în Biserica învierii și a vieții.

Biserica, ca „Trupul lui Hristos”, adică, ca trup viu al Dumnezeului cel viu, e un organism teandric, care trăiește „în Hristos” și „cu Hristos”. Biserica „nu este o teorie abstractă, ci mai întâi de toate este viața în Hristos”⁵⁰³. Biserica este viața în toată plenitudinea ei, Biserica este prezența și manifestarea vieții: ea educă viața oamenilor și împărtășește viața veșnică tuturor, pentru că ea este veșnică, ea are veșnic viață. Misiunea ei este să dăruiască tuturor Evanghelia lui Dumnezeu, Evanghelia vieții lui Dumnezeu. Fiecare creștin din momentul în care devine prin credință membrul Bisericii, se naște prin taina Botezului la viața nouă „în Hristos”, care se dă acestuia prin harul Sfântului Duh.

Această viață nouă „în Hristos” este una și aceeași pentru întregul trup al Bisericii, fiindcă provine din unirea ei cu Hristos, Dumnezeul-om și Mântuitor. Este una și aceeași pentru că este viața lui Hristos, unica viață. De aceea există o singură viață: viața lui Hristos în noi. Orice membru nou de îndată ce intră în Biserică, se transformă din viața veche a păcatului în viața nouă a lui Hristos. Această schimbare după Hristos nu este simplu „eticism”, ci „pocăință de faptele vechi fără viață”, și „transfigurare” ontologică profundă și esențială și „reînnoire”⁵⁰⁴, după prototipul (modelul) lui Hristos, precum impune noua viață a „noii creații”⁵⁰⁵. Aceasta este libertatea „în Hristos”, libertate „spre ascultarea lui Hristos”⁵⁰⁶: Evanghelia harului. Noua creație, paradisul pentru toți. Și astfel toate mădularele trupului lui Hristos trăiesc o viață, viața capului dumnezeiesc, care se transmite acestora de la Duhul Făcător de viață.

Sfântul Ioan Gură de Aur a conștientizat, pe urmele Sfântului Apostol Ioan, că Dumnezeu „ne-a iubit întâi”⁵⁰⁷. Apoi el a împărtășit adevărul exprimat de marele Apostol Pavel: că noi nu cunoaștem pe Dumnezeu, ci noi am „fost cunoscuți de Dumnezeu”⁵⁰⁸. Apostolul Pavel, ca „iubitor adevărat”⁵⁰⁹ a lui Hristos, nu aparține lui însuși, ci celui iubit. Nu trăiește el, ci *în el* trăiește Hristos. El cunoaște toate prin Duhul și Duhul prin el clădește Biserica: ca meșter înțelept pune temelie, care nu poate fi alta decât numai Iisus Hristos⁵¹⁰. Când El a numit Biserica „trupul lui Hristos”, concomitent a numit-o și „viață nouă”, „viață în Hristos”, „viață în Dumnezeu”⁵¹¹. Hristos alcătuiește izvorul dumnezeiesc și nesecat al vieții Bisericii, viața ei însăși⁵¹².

⁵⁰³I. Καρμίρη, *Εκκλησιολογία*, în *ΘΗΕ*, vol. V, p.530.

⁵⁰⁴Sfântul Ioan Gură de Aur, *La II Corinteni*, Omilia 9, 2, PG 61, 461. Omilia 7, 5, PG 61, 449. vezi Evr. 6,1. Rom. 12, 2. II Cor. 3, 18; 4, 16.

⁵⁰⁵Cf. Gal. 6, 15-16. Filip. 3, 16. Gal. 5, 25.

⁵⁰⁶II Cor. 10, 5.

⁵⁰⁷I Ioan. 4, 19.

⁵⁰⁸Gal. 4, 9.

⁵⁰⁹Sf. Dionisie Areopagitul, PG 3, 712 A: ... „αληθής εραστής”.

⁵¹⁰Cf. I Cor. 3, 10-11.

⁵¹¹vezi Rom. 6, 11, 23; 8, 2, 9. II Cor. 5, 17. Gal. 2, 20. Filip. 4, 11. Col. 2, 6 – 12; 3, 3. I Tes. 1, 1.

⁵¹²Cf. Col. 3, 3 – 4. II Cor. 4, 10. Rom. 5, 10. II Tim. 2, 10. I Ioan. 5, 11, 20. vezi Sf. Maxim Mărturisitorul, *Despre dragoste* II, 93. PG 90, 1015: „Căci viața este propriu zis Cel care a spus: „Eu sunt viața” (Ioan. 14, 6).

Sfântul Duh este nedespărțit de Hristos și în ceea ce privește natura și în ceea ce privește „iconomia harului”, dar concomitent este nedespărțit și de Biserică. De aceea viața lui Hristos se dă membrilor Bisericii prin energia harului Sfântului Duh, Care îi renaște prin Botez⁵¹³ și îi face să aibă același trup și aceeași viață cu Hristos⁵¹⁴. Acesta este motivul pentru care Apostolul zice foarte des că credincioșii trăiesc în Hristos și în Duhul, fără să facă vreo distincție între aceste două expresii⁵¹⁵. Numai prin această viață „în Hristos” și „în Duhul”, adică prin viața lui Hristos ce se transmite credincioșilor de către Duhul Sfânt, poate cineva să devină mădularul trupului lui Hristos și să trăiască în El ca mădular al Lui. De aceea ne vom referi în continuare foarte pe scurt la ce învață Sfântul Hrisostom, urmând realismului Apostolului Pavel, despre această viață a mădulelor lui Hristos și ce înseamnă exact această viață.

Creștinul prin pocăință, credință și Botez devine membru al Bisericii și în Botez „se îmbracă cu Hristos”⁵¹⁶, „se unește” cu Hristos și devine „copărtaș” al vieții Lui⁵¹⁷. Aruncă de la el „rătăcirea de dinainte a vechiului om” împreună cu faptele lui, adică „moarte păcatului”⁵¹⁸ – „Deoarece nu-i posibil să trăiască cineva pentru Dumnezeu altfel, decât numai după ce a murit pentru păcat”⁵¹⁹ – și-l poartă pe omul nou, plăsmuit conform cu sfaturile, rațiunile și prototipurile lui Dumnezeu, „după chipul Creatorului lui”, adică după chipul și modelul lui Hristos⁵²⁰. De aceea spune Apostolul „îmbrăcați-vă în Domnul Iisus Hristos”⁵²¹.

Și interpretează Sfântul Ioan Gură de Aur, ne dă ca haină „pe acest stăpân, pe acest împărat. Fiindcă cel ce se îmbracă cu El, are virtutea întregă. Când spune însă, „îmbrăcați-vă”, poruncește să ne îmbrăcăm cu El de jur împrejur, exact cum spune altundeva, „dacă însă Hristos este înăuntrul vostru”; și iarăși „în omul nostru launtric să Se sălășluiască Hristos”. De vreme ce vrea să fie sufletul nostru locaș pentru El și să-L purtăm în jurul nostru ca haină, ca El să fie în noi totul și-n interior și-n cele din afară. Fiindcă El este deplinătatea noastră”⁵²².

În Săptămâna Patimilor Hristos a fost îmbrăcat cu „porfiră mincinoasă”⁵²³. L-am îmbrăcat toți cu porfiră mincinoasă, cu evlavie și teologie mincinoasă. Însă în centrul minciunii și a falsității și a stricăciunii noastre există adevărul neschimbător al iubirii, care se prezintă ca o mare erupție a vieții. Creează cosmosul, îl renaște, îl reînsuflețește din nou. Întreaga lume dobândește o altă valoare și, în sfârșit, cosmosul se transformă într-o creație nouă⁵²⁴. Se transfigurează de la înțelepciunea veacului la mântuirea adevărată. Lumea a cerut semne și minuni, dar a dobândit plenitudinea vieții. Aici moare și învie Israelul cel nou. Aici moare și învie noul Elenism. Aici mor dușmani între ei și dușmăniile se desființează și răsare pacea și îmbrățișarea, adică iertarea. În ora acestui unic și mare Sabat, a liniștii desăvârșite și a

⁵¹³Cf. I Cor. 6, 11; 12, 13.

⁵¹⁴vezi Sf. Nicolae Cabasila, *Despre Viața în Hristos*, 1, PG 150, 501 C.

⁵¹⁵Rom. 8, 2, 9, 10, 39; 14, 17. I Cor. 1, 30; 12, 9. Gal. 3, 26; 5, 25. Col. 1, 8, 29; 2, 6 – 7; Ef. 1, 13 – 15; 2, 18 – 22; 3, 16 – 17; 5, 8 – 9, 18 – 20. Filip. 1, 1, 19. Vezi B. Ιωάννιδη, *Ο μυστικισμός του Απ. Παύλου*, Αθήνα 1957, p. 66 – 67. I. Καρμίρη, „Σώμα Χριστού”, în *Εκκλησία* 17 (1962), p. 364.

⁵¹⁶Sf. Ioan Gură de Aur, *Cateheza* 5, 18, SCh. 50, 209. vezi Gal. 3, 27. Rom. 13, 14.

⁵¹⁷Rom. 6, 5. Evr. 3, 14. Ef. 3, 6.

⁵¹⁸Rom. 6, 2, 11; 8, 10.

⁵¹⁹Sfântul Ioan Gură de Aur, *La Galateni*, Omilia 2, 8. PG 61, 645.

⁵²⁰La Fapte, Omilia 23, 3, PG 60, 181. vezi Ef. 4, 22 – 24. Col. 3, 9 – 10.

⁵²¹Rom. 13, 14. Gal. 3, 27.

⁵²²Sf. Ioan Gură de Aur, *La Romani*, Omilia 25, 2, PG 60, 625.

⁵²³*Τριώδιον*, Vinerea cea mare, Slujba Sfintelor Patimi.

⁵²⁴Cf. Gal. 6, 15; II Cor. 5, 17.

răsăritului libertății în Hristos, toate sunt noi, toate sunt curate, toate sunt binecuvântate și frățești. De ce oare? Pentru că a învins iubirea. A învins pentru noi Acela pe care noi L-am răstignit: „El este pacea noastră...”⁵²⁵.

Nu înțelepciunea umană ne salvează și nici virtutea noastră. Ne salvează Hristos cel răstignit, iubirea lui cea crucificatoare, care este pentru toți Dumnezeuul puterii și al înțelepciunii⁵²⁶. Ne ține iubirea Lui, pentru că ea nu cade niciodată⁵²⁷. Ne va ține numai dacă iubirea lui Dumnezeu va fi vie în noi. Din momentul în care creștinii intră în Biserică și se unesc cu Hristos, nu mai trăiesc aceștia, ci în ei trăiește Hristos. Sfântul Ioan Gură de Aur, comentând textul de la Gal.2,20, subliniază : „nu spune trăiesc în Hristos, ci înainte de toate spune: în mine trăiește Hristos”⁵²⁸. Viața creștină este viața în Domnul Iisus Hristos, și creștinul se îmbracă în Hristos și trăiește prin El. În acest fapt minunat și negrăit al vieții lui Hristos înăuntrul creștinilor și al vieții acestora în Hristos, se găsește și dobândește sens întreaga taină a vieții Bisericii și a fiecărui membru al ei, ca mădular al lui Hristos.

Hristos, cu toate că era Dumnezeu, a devenit om nou, om ceresc, Dumnezeu-Om; de aceea și viața, pe care o trăiesc membrii Bisericii cu El și în El, este viață nouă, viață cerească, dumnezeiască, viață dumnezeiesc-omenească. Biserica, ca și creație nouă „în Hristos”⁵²⁹, poate fi numită, conform cu Sfântul Ioan, „viață nouă”⁵³⁰. Aceasta înseamnă că orice membru al ei, când devine prin credință mădularul lui Hristos, va trăi „o viață nouă” și „în Duh nou”⁵³¹, adică va trăi „în Hristos”, și niciodată pentru sine, „...ci Aceluia care, pentru ei, a murit și a înviat.”⁵³²

Aceasta înseamnă, precum spune Sfântul Ioan, că „cel ce a crezut în El s-a născut din nou, fiindcă s-a născut prin puterea Sfântului Duh. Deci și pentru acest motiv suntem datori să trăim pentru El, nu numai pentru că nu aparținem nouă înșine, nu numai pentru că a murit pentru noi, nu numai pentru că a înviat primul, dar și pentru că am înaintat în altă viață”⁵³³. Această viață cu „...pocăință în Dumnezeu și credință în Domnul nostru Iisus Hristos”⁵³⁴, este în esența ei complet opusă vieții omului vechi și a acestei lumi și a acestui veac, pentru că, spune Sfântul Ioan „această viață nu este umană, ci viața lui Hristos viu în noi”⁵³⁵. Adică, viața creștină este divino-umană. Apostolul Pavel spune: „nu vă potriviți acestui veac...”⁵³⁶. Cu alte cuvinte, așa cum observă Sfântul Ioan, „nu-ți imprima în tine forma vieții prezente” și „nu te asemeni ei, ci transfigurează-o prin înnoirea minții”. Apostolul Pavel n-a spus „transformă”, ci „transfigurează”, fiindcă noua viață creștină⁵³⁷, aceea care începe prin

⁵²⁵Ef. 2, 14-16.

⁵²⁶In. 12, 31.

⁵²⁷I Cor. 13, 8.

⁵²⁸*La Galateni*, Omilia 2, 8, PG 61, 646.

⁵²⁹I Cor. 5, 17. Gal. 6, 15.

⁵³⁰*Atunci când Eutropiu a găsit scăpare în Biserică*, 1, PG 52, 397. *La Galateni*, Omilia 6, 3, PG 61, 679. Vezi *La Romani*, Omilia X, 4, PG 60, 480. Π. Τρεμπέλα spune că „noutatea acestei vieți (Rom. 6, 4) este mai bună și mai superioară decât creația” (*Υπόμνημαίς τὰς επιστολάς του Παύλου*, Αθήνα 1937, vol. I, p. 95).

⁵³¹Rom. 6, 4; 7, 6.

⁵³²II Cor. 5, 15.

⁵³³Sf. Ioan Gură de Aur, *La II Corinteni*, Omilia 11, 2, PG 61, 475.

⁵³⁴Fapt. 20, 21.

⁵³⁵Sf. Ioan Gură de Aur, *La Galateni*, Omilia 2, 8, PG 61, 646. vezi Gal. 1, 4; 6, 14 – 15.

⁵³⁶Rom. 12, 2.

⁵³⁷I Tes. 1, 9. Fapt. 14, 15. 26, 20.

întoarcerea, pocăința, credința noastră și prin harul lui Dumnezeu, „nu este formă, ci înfățișare adevărată”⁵³⁸.

E noua naștere a credinciosului la viața lui Hristos și a chipului lui Hristos înăuntrul lui - „până când va lua Hristos chip în voi”⁵³⁹. Această imprimare a lui Hristos în noi se împlinește cu ajutorul și lucrarea harului Duhului făcător de viață. „Duhul transfigurează, El nu ne lasă să devenim identici cu veacul acesta, El este creatorul acestei creații”⁵⁴⁰. Harul dumnezeiesc al Duhului, spune Hrisostom, „după ce a intrat în suflete, le-a recreat și le-a transfigurat și le-a făcut diferite față de ce erau înainte”⁵⁴¹. De aceea viața Bisericii „în Hristos” ce se comunică acesteia de către Duhul este „viața ei nouă”⁵⁴², este transfigurarea „din slavă-n slavă, ca de la Duhul Domnului”⁵⁴³.

Noua viață a Bisericii este viața lui Hristos înăuntrul nostru și viața noastră „în Hristos”. Creștinii mai întâi „se răstignesc împreună cu Hristos”⁵⁴⁴, mor pentru păcat și față de patimile păcătoase și apoi înviază împreună cu Hristos la viața nouă, după care „trăiesc lui Dumnezeu în Hristos Iisus”⁵⁴⁵. „Voi ați murit, iar viața voastră este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu”⁵⁴⁶. Pare ciudat, dar este adevărat: numai „dacă murim cu Hristos”, atunci „și trăim cu El”⁵⁴⁷. Și acest fapt nu formează un canon ce-i interesează doar pe asceți, ci este legea mistică și ontologică a noii vieți, legea acestei noi existențe. Este „legea Duhului vieții în Hristos Iisus”, care ne-a „eliberat de legea păcatului și a morții”⁵⁴⁸.

Adică această viață nouă a Bisericii este viața ce izvorăște din crucea, moartea și învierea Mântuitorului Hristos⁵⁴⁹, și de aceea orice în această viață este „de la Hristos” și „cel răstignit”, și aparține lui „Hristos cel înviat”. Să nu se laude nimeni pe sine înaintea lui Hristos cel răstignit, ci să se laude în Domnul cel preaslăvit. Să se bucure și să se laude în Dumnezeu și pentru iubirea Lui. Să se înfățișeze lui Dumnezeu, ca El „să fie totul în toate”⁵⁵⁰ și să devină o Teofanie neîntreruptă.

De aceea, dacă cineva- observă Hrisostom- ar examina viața creștinului, ar afla că viața lui este Hristos⁵⁵¹, precum zice Apostolul: „...pentru mine viața este Hristos...”⁵⁵². „Potrivit Sfântului Pavel, viața și Hristos sunt și trebuie să aibă pentru fiecare creștin semnificații identice”⁵⁵³ Creștinii în cadrul Bisericii Îl poartă în întregime pe Mântuitorul

⁵³⁸ *La Romani*, Omilia 20, 2, PG 60, 597.

⁵³⁹ Gal. 4, 19.

⁵⁴⁰ *La II Corinteni*, Omilia 7, 5, PG 61, 449.

⁵⁴¹ *Cateheza* 4, 4, SCh 50, 190.

⁵⁴² *La Filipeni*, Omilia 3, 2, PG 62, 201.

⁵⁴³ II Cor. 3, 18.

⁵⁴⁴ Gal. 2, 19. 5, 14.

⁵⁴⁵ Rom. 6, 11.

⁵⁴⁶ Col. 3, 3.

⁵⁴⁷ Rom. 6, 8. II Tim. 2, 11.

⁵⁴⁸ Rom. 8, 2.

⁵⁴⁹ Rom. 5, 8-17; 6, 3-11; 14, 9. Gal. 2, 20. Ef. 2, 5-6. Col. 1, 20-22; 2, 12-14. II Tim. 1, 10; Evr. 2, 14-15. Filip. 3, 10. I Cor. 15, 12-22. II Cor. 5, 15.

⁵⁵⁰ I Cor. 15, 28.

⁵⁵¹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *La Filipeni*, Omilia 3, 3, PG 62, 201.

⁵⁵² Filip. 1, 21.

⁵⁵³ M. Σιώτη, „Η έντω Παύλω ζωή του Χριστού”, în *Γρηγόριος Παλαμάς*, 6-7 (1951), p.188.

Hristos⁵⁵⁴, viața lui Hristos, dreptatea lui Hristos, virtuțile lui Hristos, sfințenia și nemurirea Lui.

Ei devin astfel „părtași ai harului dumnezeiesc și ai vieții Lui”, „ca și ai darurilor și desăvârșirilor dumnezeiești”⁵⁵⁵. Tocmai de aceea Hristos a devenit și om și Biserica a făcut-o trupul Său, ca să-i facă pe oameni părtașii vieții dumnezeiești și sfințeniei Lui⁵⁵⁶. „Pentru că și Cel ce sfințește și cei ce se sfințesc, din Unul sunt toți ...”⁵⁵⁷.

Din cele mai sus rezultă că prima și cea mai importantă parte a acestei „sfințenii” și a acestei „frățietăți” s-a împlinit deplin în Persoana lui Hristos⁵⁵⁸. „Când a îmbrăcat trupul, a îmbrăcat și frățietatea, și a intrat împreună cu trupul și relația frățească”⁵⁵⁹. Hristos însă a făcut aceasta nu pentru sine Însuși, ci pentru „frați”, „între care este Întâiul născut între mulți frați”, care trebuie să devină „după chipul” Lui⁵⁶⁰.

Ca să devină, deci, fiecare dintre noi participant la „sfințenie”⁵⁶¹ și la sfințirea lui Hristos⁵⁶², al „Stăpânului sfințeniei”, și frate al celui Întâiului născut, este nevoie nu numai să între în acest „trup al sfințeniei”, în „frățietate” împreună cu Hristos, adică în Biserică, dar și să trăiască viața Lui. În consecință, intrarea în trupul lui Hristos, Biserica, se face prin transfigurarea fiecărui membru și asemănarea vieții lui cu viața lui Hristos. Credinciosul, după ce s-a unit organic, ca mădular, cu trupul lui Hristos și se hrănește cu trupul Lui în dumnezeiasca Euharistie⁵⁶³, dar și trăiește viața lui Hristos, va deveni asemănător desăvârșit cu El⁵⁶⁴. Acesta a devenit „Dumnezeu purtător de trup”⁵⁶⁵, în timp ce creștinii, trăind viața Lui în interiorul Bisericii, devin „purtători de Hristos, purtători de Dumnezeu și pnevmatofori”⁵⁶⁶.

Viața lui Hristos se comunică creștinilor, prin Sfântul Duh, pe Care Dumnezeu „L-a vărsat din belșug peste noi prin Iisus Hristos, Mântuitorul nostru”⁵⁶⁷. Transmiterea acestei vieți este o taină, pe care nu putem nici s-o prezentăm în cuvinte, nici să o interpretăm (pentru că după Sfinții Părinți este imposibil să definim viața sau harul), dar este incontestabil un lucru: Ca să primim Duhul Sfânt trebuie mai întâi să fim mădularele lui Hristos; însă devenim mădularele lui Hristos în Biserică prin energia Duhului Sfânt⁵⁶⁸. Așadar viața creștină a membrilor Bisericii este concomitent și hristocentrică și pnevmatocentrică⁵⁶⁹.

⁵⁵⁴Cf. Gal. 3, 27. Rom. 13, 14. vezi Sf. Macarie Egipteanul, *Omilii duhovnicești* 42, 3, PG 34, 772 A: Creștinul îl poartă „pe omul nou și ceresc, care este Hristos”.

⁵⁵⁵I. Karmiri, *op. cit.*, p. 52-53.

⁵⁵⁶Cf. Ef. 1,4. Evr.12, 10. II Tes. 4. 3, 7.

⁵⁵⁷Evr. 2, 11.

⁵⁵⁸Sf. Ioan Gură de Aur, *La Evrei*, Omilia 5, 1, PG 63, 47. vezi Ef. 5, 27. Evr. 2, 9-17. I Cor. 1, 30.

⁵⁵⁹*Ibidem*, Omilia 4, 3, PG 63, 47.

⁵⁶⁰*La Filipeni*, Omilia 13, 2, PG 62, 279. vezi Rom. 8, 29. Filip. 3, 21.

⁵⁶¹Evr. 12, 10.

⁵⁶²I Cor. 1, 2.

⁵⁶³*La Ioan*, Omilia 46, 3-4, PG 59, 261. *La Matei*, Omilia 82, 4-5, PG 58, 743-4.

⁵⁶⁴*La Romani*, Omilia 15, 1, PG 60, 541.

⁵⁶⁵Sf. Atanasie, *Despre Întruparea Cuvântului*, VIII, PG 26, 996 C.

⁵⁶⁶Sf. Ignatie Teoforul, *Către Efeseni*, IX, 2, BEI 2, 266 288

⁵⁶⁷Tit. 3, 5-7.

⁵⁶⁸vezi erminia Sfântului Ioan Damaschinul *La Coloseni* 2, 10, PG 95, 893 B și *La Efeseni* 5, 30: „suntem membri (ai Bisericii) prin lucrarea vieții Duhului” (PG 95, 852 A).

⁵⁶⁹vezi Sf. Ioan Gură de Aur, *La Romani*, Omilia 13, 8, PG 60, 518-519. Potrivit Sfântului Simeon Noul Teolog, prin Sfântul Duh „se renaște fiecare credincios și trăiește în Hristos”(*Cuvântul* 78, 3, Ed. Zagoreu, p. 425).

Tocmai aceasta înțelegem când vorbim despre „viața în Hristos și în Duhul Sfânt”, sau „prin” Duhul Sfânt. Apostolul Pavel formulează acest lucru în *Epistola către Romani* în felul următor: „Dar voi nu sunteți în carne, ci în Duh, dacă Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi...Iar dacă Hristos este în voi, trupul este mort pentru păcat; iar Duhul, viață pentru dreptate”⁵⁷⁰. Sfântul Ioan Gură de Aur, interpretând aceste cuvinte, spune că aici Apostolul prin expresia „legea Duhului” Îl înțelege pe Duhul Însuși pe care credincioșii L-au primit din belșug înăuntrul lor. Fraza „voi nu sunteți în trup, ci în Duh” nu înseamnă că creștinii au devenit fără „trup”, ci că au lăsat viața trupestă a păcatului. Fiindcă Hristos „n-a șters numai tirania păcatului, dar și trupul l-a făcut mai ușor și mai duhovnicesc”⁵⁷¹. E limpede că atât din textul Apostolului Pavel cât și din interpretarea lui Hrisostom, aici este vorba despre „viața în Hristos și în Duhul Sfânt”, sau despre „viața duhovnicească”, pe care „Hristos ne-a făcut-o familiară”.

2. Duhul Sfințeniei

Această viață duhovnicească nu este nimic altceva decât dobândirea și trăirea dreptății și a virtuților Mântuitorului Hristos, dar cu harul Sfântului Duh; de aceea Hrisostom numește această viață, „viața Duhului”. „Dreptatea” înseamnă aici „virtutea în general”, din cauză că Apostolul Pavel⁵⁷² „înțelege dreptatea în general ca viață virtuoasă”⁵⁷³, sau „dreptatea virtuții totale, spune, a evlaviei, a credinței, a iubirii, a blândeții trăite”⁵⁷⁴. Sau, într-un cuvânt, ca să folosim expresia lui Hrisostom, „toată filosofia sufletului”⁵⁷⁵.

Conform cu acestea, viața în Hristos nu este altceva decât viața duhovnicească în sine, adică „viața în Duhul Sfânt”, care se manifestă ca „viață în dreptate” adică viața virtuților ce se dobândesc prin harul Sfântului Duh. Cuvântul „virtute” apare o singură dată la Apostolul Pavel într-un fragment al Epistolelor lui (Filip.4,8). Trebuie însă să fie semnalat faptul că Apostolul obișnuiește să vorbească în loc de virtuți despre „dreptate” și „roadele Duhului”⁵⁷⁶. Sfântul Ioan Gură de Aur folosește termenul dreptate ori cu sensul de mamă a tuturor virtuților⁵⁷⁷ ori ca totalitate sau ca întreg a virtuților⁵⁷⁸.

⁵⁷⁰Rom. 8, 9-10.

⁵⁷¹*La Romani*, Omilia 13, 4, PG 60, 513, 518

⁵⁷²vezi Ef. 6,14. II Tim. 2, 22. Filip. 3, 9

⁵⁷³*La Efeseni*, Omilia 24, 1, PG 62, 167. *La Matei*, Omilia 4, 3, PG 57, 43.

⁵⁷⁴*La II Timotei*, Omilia 6, 1, PG 62, 631.

⁵⁷⁵*La Matei*, Omilia 15, 4, PG 57, 228. „Filosofia” la sfântul Ioan înseamnă în special viața creștină ascetică în credință dreaptă și în virtuți (Cf. PG 58, 546. 59, 84, 118. 51, 298. 49, 173-175, SCh 50, p.125, 251), adică „filosofia duhovnicească”(PG 62, 197, 350), sau „filosofia harului”(PG 61, 677), sau „filosofia adevărată după Hristos”(PG 47, 385).

⁵⁷⁶Ef. 4, 24. Filip. 1, 11. Rom. 5, 17. Filip. 3, 8-9. Rom. 14, 17. Gal. 5, 22-23. Ef. 5,9.

⁵⁷⁷*La Matei*, Omilia 42, 2, PG 57, 453, *La Psalmul* 4, 2, PG 55, 40-41. *La Psalmul* 11, 3, PG 55, 294. *La Fapte*, Omilia 23, 2, PG 60, 180.

Cu toate acestea El vrea să spună că virtuțile creștine nu sunt simple virtuți omenești, precum ale filosofilor stoici și ale altora, ci întâi și întâi ele sunt roadele izbăvirii și dreptății pe care le-a adus Hristos, adică roadele Duhului Sfânt, tuturor ce-au crezut în Hristos, care trăiesc viața nouă „în Hristos”. Virtuțile filosofilor stoici sunt achiziții și succese omenești, pe când cele creștine sunt „fructul Duhului”, „roade duhovnicești”⁵⁷⁹ sau „roadele dreptății prin Iisus Hristos”⁵⁸⁰.

Întreaga noastră viață își primește ființarea de la Dumnezeu și de la taina izbăvirii, a răscumpărării⁵⁸¹ pe care Hristos Mântuitorul, „Împăratul dreptății”⁵⁸², ne-a dăruit-o nouă. Evanghelia nu ne adresează o simplă predică a unei învățături morale, ci ne aduce mesajul mântuirii în Hristos, și de aceea spune Pavel că Hristos „s-a făcut înțelepciune de la Dumnezeu și dreptate și sfințire și răscumpărare”⁵⁸³. La rândul lui, Apostolul cel chemat al lui Hristos⁵⁸⁴ nu ne transmite gânduri sau reflecții, ci o teofanie strălucitoare. El ne transmite „iubirea lui Hristos, ceea mai presus de cunoștință”⁵⁸⁵. Și împreună cu el, „toți copiii” care nu s-au născut încă, dar pe care Hristos îi cheamă și care vor trăi în El, se află în creația nouă. În creația cea nouă a Bisericii, toate sunt binecuvântate.

Hristos a venit să aducă o altă logică, o altă viață și o altă cultură. A venit să aducă o altă relație a oamenilor cu Dumnezeu, o altă relație a oamenilor între ei. A venit să ne aducă și să ne împărtășească un mod de viață „după cumul” Treimic, un mod teandric Dumnezeiesc-omenesc. Are loc o răsturnare universală a lucrurilor, totul se transformă. Hristos a venit să desființeze unitatea noastră lumească, corupătoare. El ne cere să fim uniți după cum Ei sunt uniți: „Eu și Tatăl una suntem”⁵⁸⁶, și nu într-un alt mod. Mai bine o separație reală, decât una mincinoasă, ipocrită, adică nu o unitate după modelul Treimic. Hristos ne spune: am venit să vă dăruiesc viață veșnică și o nouă cetățenie, a împărăției Mele. Să vă eliberez și să vă unesc. Am venit să deveniți una, să umplu toate cu lumină neînserată, să desființez dușmăniile, să nimicesc moartea însăși. Am venit ca să nu vă mai fie frică niciodată. Să devină toate pentru voi, să fie toate binecuvântate pentru voi. Am venit ca Emanuel (Dumnezeu este cu noi). Și pentru că vreau să rămân, - și voi rămâne cu adevărat cu voi, - de aceea voi pleca. Dacă nu plec, Mă veți pierde. O să vreți să Mă cunoașteți lumesc și să Mă percepeți în mod omenesc, cu propria voastră părere relativă. Dacă plec, o să vă doară, veți plânge și veți fi îndurerăți, dar tristețea voastră se va transforma în bucurie. Vă este de folos să plec, vă este de folos să plângeți.

⁵⁷⁸ *La Matei*, Omilia 10, 1, PG 57, 185. Omilia 15, 4, PG 57, 228. Omilia 16, 4, PG 57, 244. vezi Iov. 1, 1. Mat. 5, 10. Lc. 1, 16. I Tim. 1, 9.

⁵⁷⁹ *La Efeseni*, Omilia 18, 1, PG 62, 122. *La Galateni*, Omilia 5, 6, PG 61, 673-4. *Cateheza* 1, 33, SCh 50, 125.

⁵⁸⁰ Filip. 1, 11. vezi Sfântul Ioan Gură de Aur, *La Filipeni*, Omilia 2, 1, PG 62, 191. La Romani Apostolul zice că noi ne unim printr-o nuntă duhovnicească cu Hristos, Care a murit trupește pentru noi, și a înviat din morți „ca să avem roade în Dumnezeu”. Din această nuntă cu Hristos noi trebuie să naștem în Dumnezeu lucrări bune (vezi Col. 1, 10), și exact acestea sunt „roadele”. Dar e evident că aceste roadele acestea ce provin din nunta cu Cel Răstignit și Înviat sunt roadele izbăvirii (eliberării, mântuirii), din care acestea își dezvoltă esența și puterea lor.

⁵⁸¹ *La Romani*, Omilia 10, 2, PG 60, 476. vezi Rom. 5, 17-21.

⁵⁸² *La II Corinteni*, Omilia 11, 3, PG 61, 478. vezi Evr. 7, 2-3.

⁵⁸³ I Cor. 1, 30.

⁵⁸⁴ Cf. I Cor. 1, 1.

⁵⁸⁵ Ef. 3, 19.

⁵⁸⁶ In. 10, 30.

Dacă „Hristos a trebuit să pătimească”⁵⁸⁷, trebuie să ne doară și pe noi pentru a intra în paradisul libertății harului și a iubirii! Dacă nu plec Eu, nu va veni Duhul Sfânt, cu alte cuvinte nu voi veni Eu cu adevărat, nu o să Mă cunoașteți prin necunoaștere, nu o să Mă vedeți prin nevedere, prin credință. Dacă Eu plec voi trimite vouă pe Duhul, Care de la Tatăl purcede, și Acela o să vă învețe toate, cele trecute și cele viitoare⁵⁸⁸. Voi o să Mă cunoașteți prin Duhul, și așa o să Mă aveți cu voi cu adevărat. Eu nu vreau să vă las orfani (orfani de Tatăl ceresc și străini de Duhul cel Sfânt) și să improvizați, să cădeți și să rămâneți așa, înșelați de scheme convenționale sau de paravane, teologice și instituționale. Vreau să fiți și să deveniți asemănători cu Duhul, care oriunde vrea suflă (πνεύμα). Să fiți oameni duhovnicești care liber vă veți dăruia pe voi înșivă voinței Dumnezeuiești. Și în sfârșit, nu veți fi voi, ci împreună cu Duhul, Care va vorbi și va lucra în fiecare clipă dificilă în viața voastră.

Prin urmare, izbăvirea pe care Hristos o aduce naturii noastre (îndreptarea și dreptatea), nu este constituită numai din eliberarea noastră de păcate, ci este însoțită și de darul Sfântului Duh⁵⁸⁹. Deoarece fără Duhul Sfânt viața omului este moartă: „Precum trupul este mort, atunci când sufletul îl părăsește cu energia lui proprie, la fel și sufletul este mort, când îl părăsește Duhul Sfânt cu energia Lui.”⁵⁹⁰

De aceea s-a spus foarte corect că „sufletul fie că păcătuiește fie nu, fără Duhul Sfânt este mort și nu poate trăi desăvârșit viața veșnică”⁵⁹¹. Diferența dintre viața duhovnicească creștină și viața virtuoză filosofică constă în faptul că „dreptatea nu este numai simplu viața virtuoză, ci după Hristos”⁵⁹². Viața creștină „după Hristos” și „în Hristos” este de asemenea și viață „duhovnicească”, adică provine de la Duhul și există „în Duhul Sfânt”, în timp ce viața morală ce se realizează în afara Bisericii lui Hristos se găsește la nivelul vieții trupești sau în cel mai bun caz la nivelul vieții celei sufletești și psihologice.

De aceea Sfântul Ioan Gură de Aur, urmând Apostolului Pavel, distinge categoric „duhovnicescul” de „sufletesc”⁵⁹³. „Duhovnicescul” nu-l înțelege ca „ideal” în sens filosofic, ci rodul concret al Duhului Sfânt, viața înăuntrul Duhului Sfânt, prezența și lucrarea harului Duhului Sfânt în noi înșine. „Toate câte ne-au fost dăruite sunt duhovnicești. Într-adevăr și îmbrăcăminte noastră este duhovnicească și hrana noastră duhovnicească și băutura noastră duhovnicească; prin urmare, pe viitor trebuie ca și lucrările noastre și toate faptele noastre să fie duhovnicești. Fiindcă acestea sunt rodul Duhului, așa cum spune și Pavel (Gal. 5, 22-3)”⁵⁹⁴. Tocmai de aceea și credinciosul se numește „duhovnicesc”⁵⁹⁵, fiindcă s-a împărtășit de

⁵⁸⁷Lc. 24, 26.

⁵⁸⁸Cf. In. 14, 26.

⁵⁸⁹La II Corinteni, Omilia 7, 1, PG 61, 443. La Ioan, Omilia 14, 2, PG 59, 94.

⁵⁹⁰La Efeseni, Omilia 18, 3, PG 62, 124. La I Corinteni, Omilia 7, 4, PG 61, 60.

⁵⁹¹Sf. Simeon Noul Teolog, Cuvântul 78, 3, op. cit., p. 425. vezi și Sf. Macarie Egipteanul, Omilia 1, 11, PG 416 B.

⁵⁹²Sf. Ioan Gură de Aur, La Filipeni, Omilia 2,1, PG 62, 191.

⁵⁹³La Romani, Omilia 13, 7-8, PG 60, 518. La Efeseni, Omilia 5, 4, PG 62, 41. La I Corinteni, Omilia 18, 3, PG 61, 148. vezi I Cor. 2, 12-15; 3. 1, 16; 6. 17, 19, 20. Rom. 8, 8-14. Gal. 5, 25; 6, 1. Col. 1, 8-9. Iuda 19. Iac. 3, 15. Sf. Irineu spune că „Apostolul i-a numit ‘trupești’ și ‘sufletești’ pe cei ce prin necredința lor și opulența lor nu-L primesc pe Duhul cel Dumnezeuiesc”(Contra Ereziilor V, 8).

⁵⁹⁴Cateheza IV, 27, SCh 50, 196.

⁵⁹⁵Gal. 6, 1. I Cor. 2, 15. K. Μουρατίδη: „Fiecare membru viu al Bisericii se caracterizează ca ‚duhovnicesc’ din principiul făcător de viață al Bisericii și din izvorul a tot binele al acesteia, Duhul Sfânt” (Η ουσία και το πλῆγμα της Εκκλησίας κατά την διδασκαλίαν Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Αθήνα, 1977, p.138).

„Duhul”, și Duhul lui Dumnezeu trăiește în ființa lui, și el trăiește prin Duhul⁵⁹⁶. Deci creștinul este într-adevăr om duhovnicesc, în opoziție cu cel trupesc (la care „Duhul lucrează din afară”), din cauză că este „mănat de Duhul”⁵⁹⁷, sau precum zice Apostolul: „toți câți sunt mânați de Duhul lui Dumnezeu, aceia sunt fiii lui Dumnezeu”(Rom.8,14)⁵⁹⁸. Sau conform cu ce-a spus Domnul Însuși: „Cel născut din Duhul este duhovnicesc”⁵⁹⁹.

Cunoscut este faptul că toți creștinii sunt numiți de Pavel sfinți, și aceasta pentru că ei au fost pecetluiți cu Duhul și îl au pe Duhul Sfânt⁶⁰⁰. Sfântul Ioan Gură de Aur, urmând textul de la Romani 1,4, îl numește pe Sfântul Duh, Duhul Sfințeniei (*Πνεῦμα αγιωσύνης*)⁶⁰¹. „Fiindcă pe sfânt nu-l face numai eliberarea de păcate, ci și prezența Duhului și bogăția faptelor bune”⁶⁰². Din cele de mai sus se arată clar că viața creștină adevărată este viață „în Duhul Sfânt”, când vorbim despre virtuțile creștine spunem că ele sunt „roadele Duhului”, roadele harului Sfântului Duh în Biserică, fiindcă în afara Bisericii nu există har, nici viață duhovnicească. De aceea când Sfântul Ioan, în același duh cu Pavel, vorbește despre viața creștinilor în trupul lui Hristos, adică Biserica, vorbește întotdeauna despre har, care constituie „temelia și acoperișul”⁶⁰³ întregii construcții creștine a vieții duhovnicești și a fiecărei virtuți, a dreptății și a sfințeniei⁶⁰⁴. Orice se întâmplă în viața creștinului „în Hristos” este rezultatul harului. De aceea viața Bisericii este viața în har, este viața harului.

3. Virtuțile harului

Biserica există ca o Teofanie continuă. Dacă Hristos a spus că „Cel ce M-a văzut pe mine a văzut pe Tatăl”⁶⁰⁵, tot așa cel ce vede așezământul Bisericii vede în mod tainic în suflet pe Domnul, Dumnezeu-omul, și pe Sfântul Duh. Nu există un alt mod de existență al Bisericii și nu există un alt mod de a învăța al Teologiei (Teologia adevărată: a avea pe Sfânta Treime în suflet). Modul de existență Treimic este în relație și coincide cu taina Bisericii. Aceasta nu este altceva decât kerygma care convinge credinciosul că Dumnezeu Tatăl iubește lumea după cum a iubit și iubește pe Fiul. Și acest sentiment al iubirii dumnezeiești, care se dăruiește liber, constituie clima necesară și firească în care omul poate să se desăvârșească.

⁵⁹⁶Evr. 6,4. Rom. 8, 9, 11. Gal. 5, 25. Sfântul Grigorie Palama descrie omul duhovnicesc format din trei elemente : „Omul duhovnicesc consistă din trei (elemente): harul Duhului ceresc, suflet rațional și trup pământesc” (*Către sfinții care se liniștesc*, 1, 3, 43, Ed. P. Hristou, vol. I, p. 454).

⁵⁹⁷*La II Corinteni*, Omilia 3, 3, PG 61, 408. *La Romani*, Omilia 14, 1-2, PG 60, 525.

⁵⁹⁸*La Romani*, Omilia 14, 2, PG 60, 525.

⁵⁹⁹Ioan 3, 6. *La Ioan*, Omilia 26, 1, PG 59, 154. vezi Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh* XXVI, 61, PG 32, 180 C.

⁶⁰⁰vezi Rom. 8, 9, 27. I Cor. 6, 11. Ef. 1, 13, 17-18; 4, 30.

⁶⁰¹*La Romani*, Omilia 1, 2, PG 60, 397.

⁶⁰²*La Evrei*, Omilia 17, 5, PG 63, 133. vezi Sf. Simeon Noul Teolog, *Cateheza* X, SCh 104, 142.

⁶⁰³*La Romani*, Omilia 32, 2, PG 60, 678.

⁶⁰⁴„Înainte de orice altă virtute vine prin intermediul credinței harul lui Dumnezeu, care pune temelie fiecărui virtuți, și prin harul lui Dumnezeu vine fiecare virtute și rămâne și se lucrează” (Sf. Simeon Noul Teolog, *Cuvântul* XVIII, 2, ed.cit., p.105).

⁶⁰⁵In. 14, 9.

Omul, crezând în acest mod de viață al Bisericii, crede de fapt că este un trup și un duh cu Dumnezeu-omul. Are relație organică cu El, precum vița de vie cu strugurii⁶⁰⁶. Astfel, fiecare lucru în Biserică face cunoscut modul de existență Treimic, mai ales Liturgia Euharistică care constituie inima Bisericii, ea este un dar de la Tatăl prin Fiul, prin sinergia Duhului. Toate coliturghisesc în Biserică în mod teandric (*Θεανθρώπινος*). Dacă în această nouă lume teantropică spui „ascultare”, „virtute”(împlinirea voinței lui Dumnezeu) te învrednicești de harul libertății lui Hristos sau al Duhului Sfânt. Desăvârșirea duhovnicească nu are nimic magic și automat, ea presupune martiriul unei vieții în întregime⁶⁰⁷. Prin virtutea „după Hristos”, Biserica naște oameni liberi „în Sfântul Duh”, iar libertatea prin iubire este piatra credinței.

Din credința în Hristos se nasc dreptatea și toate celelalte virtuți, care în credință și din credință trăiesc și cresc. Credința, ca și iubirea, „nu cade niciodată”, ci „rămâne” pururea. Aceasta este „mama și cununa...virtuților”⁶⁰⁸. Credința este chiar „ipostasul lucrurilor nădăjduite”⁶⁰⁹, de aceea ea sprijină nădejdea creștină⁶¹⁰, care, la fel ca și credința, este în întregime hristocentrică. Deoarece „nădejdea Evangheliei”⁶¹¹, prin care „ne-am mântuit”⁶¹², este „Hristos”⁶¹³. Adică Hristos este „nădejdea noastră”⁶¹⁴, și noi de vreme ce trăim prin nădejde, trăim cu Hristos și în Hristos, „Dumnezeul nădejdi”⁶¹⁵. Dar nădejdea are și caracter pnevmatologic: „căci noi așteptăm în Duh...”⁶¹⁶, după ce... „prin înnoirea Duhului Sfânt... ne facem, după nădejde, moștenitorii vieții celei veșnice”⁶¹⁷. Toată nădejdea Bisericii este îndreptată spre eshatologie, spre „nădejdea fericită și arătarea slavei marelui Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos”⁶¹⁸. Deci viața „în Hristos” și „în Duhul Sfânt” are un profund caracter eshatologic.

Din credință se naște și iubirea, precum arată Sfântul Ioan Gură de Aur: „Fiindcă nu există nici un folos al iubirii, fără credință; poate nici n-ar putea fi altfel iubirea”⁶¹⁹. Dar și credința fără iubire este complet nefolositoare, așa cum zice Pavel în imnul iubirii⁶²⁰. De aceea, precum observă Sfântul Ioan, Apostolul „pretutindeni leagă și unește credința și iubirea, precum o pereche minunată”⁶²¹. Conform cu Diadoh al Foticeii „recapitularea cea

⁶⁰⁶Cf. In. 15, 5.

⁶⁰⁷*Despre odihna celor care vor urma*, IV, PG 51, 351. vezi N.A. Νησιώτου, *Προλεγόμενα εις την Θεολογικήν Γνωσιολογίαν*, Αθήνα 1975, p. 21.

⁶⁰⁸Sf. Maxim Mărturisitorul, PG 91, 952 A.

⁶⁰⁹Evr. 11, 1.

⁶¹⁰Sf. Ioan Gură de Aur, *La Evrei*, Omilia XXI, 2, PG 63, 151.

⁶¹¹Col. 1, 23.

⁶¹²Rom. 8, 24.

⁶¹³*La Coloseni*, Omilia IV, 1, PG 62, 326. Col. 1, 27.

⁶¹⁴*La I Timotei*, Omilia I, 1, PG 62, 504. I Tim. 1, 1.

⁶¹⁵Rom. 15, 13.

⁶¹⁶Gal. 5, 5.

⁶¹⁷Tit. 3, 5-7.

⁶¹⁸Tit. 2, 13.

⁶¹⁹*La Efeseni*, Omilia 24, 4, PG 62, 174.

⁶²⁰I Cor. 13, 1-3. Sfântul Simeon Noul Teolog numește credința, nădejdea și dragostea, „triada sfântă și nedespărțită a virtuților”(Cateheza 1, SCh 96, 226).

⁶²¹*La Efeseni*, Omilia 3, 1, PG 62, 23.

mare a virtuților” este ceea ce Apostolul spune la Gal. 5, 6: „credița lucrătoare prin iubire”⁶²².

Viața „în Hristos” a celor ce sunt mădularele lui Hristos și între ei, se constituie dintr-o virtute dublă a iubirii: iubire către Dumnezeu și iubire către aproapele, care amândouă „în Hristos” devin una. Adică atunci când noi Îl iubim pe Hristos, Îl iubim și pe Dumnezeu și pe aproapele, fiindcă Hristos este și Dumnezeul nostru și întâiul nostru aproape, și de aceea iubirea – de Hristos - este împlinirea celor două porunci ale lui Dumnezeu referitoare la iubire. Nu este posibil să existe iubire autentică și statornică către Dumnezeu, dacă nu există iubire către Hristos, și nici nu-i posibil să existe iubire către aproapele, dacă nu există mai întâi iubire către Hristos, „Dumnezeul iubirii”⁶²³.

De aceea Apostolul va scrie al doilea, sau mai bine zis primul, imn despre iubirea lui Hristos⁶²⁴. Epistola întâi către Corinteni, unde se găsește al doilea imn al iubirii, către aproapele, Apostolul o va încheia cu: „dacă cineva nu-L iubește pe Iisus Hristos să fie anatema”⁶²⁵. Așa cum spune Sfântul Ioan, „nici izbăvirea de gheenă, nici desfătarea împărăției nu sunt ceva mai mare decât ceea ce urmează să spun. Pentru că dintre toate acestea nimic altceva nu este mai mare ca faptul de a iubi cineva pe Hristos și în același timp să fie iubit și el de Acela.”⁶²⁶.

Caracterul hristocentric al iubirii către Hristos despre care vorbește acest imn este concomitent și triadocentric și pneumatologic, dar în același timp și ecleziologic⁶²⁷. La Pavel în general coincid iubirea lui Hristos și cea a lui Dumnezeu, și astfel în esență avem o iubire: „iubirea lui Dumnezeu în Hristos Iisus”, precum zice imnul. Hristos este și subiectul și obiectul iubirii, și-n El se arată întreaga iubire a lui Dumnezeu și Tatăl, Care este începutul iubirii sfinte și dumnezeiești, și care iubește mai întâi de toate și deasupra tuturor pe iubitul Său Fiu Unul-Născut și în persoana Lui și prin El și pe noi.

Însă această iubire a lui Dumnezeu „s-a vărsat în inimile noastre prin Duhul cel Sfânt care ni s-a dat”⁶²⁸, și de aceea această iubire este „iubirea Duhului” și iubirea „în Duh”⁶²⁹. Fiindcă „ni s-a dat Dumnezeu Duhul...iubirii”, Care „îndreaptă iubirea spre El și spre aproapele”⁶³⁰. Și numai această „iubire a Duhului este minunată și adevărată, fiindcă celelalte au doar numele de iubire... iubirea duhovnicească este mai înaltă decât toate, întocmai ca o oarecare împărăteasă ce este împodobită cu veșmânt luminos ce stăpânește peste cele ale ei. Pentru că ea nu provine din nimic pământesc,..., nici obișnuința ei, nici binefacerea ei, nici natura ei, nici timpul ei, ci ea coboară de sus, din cer... Fiindcă nimic, într-adevăr nimic nu este atât de puternic, ca legătura duhovnicească”⁶³¹. Așadar această iubire, care este „fructul

⁶²²*Cuvânt Ascetic*, cap. 21, Filocalia I, Atena 1957, p.240. „Credița lucrătoare prin iubire și sub îndrumarea Duhului (îndrumată de Duhul) constituie esența cetățeniei bisericești”(K.Μουπατίδη, *op.cit.*, 91).

⁶²³*La II Corinteni*, Omilia 30, 3, PG 61, 609. II Cor. 13, 11.

⁶²⁴*La Romani*, Omilia 15, 5, PG 60, 546. Rom. 8, 35- 39.

⁶²⁵I Cor. 16, 22.

⁶²⁶*Ibidem*, Omilia 9, 4, PG 60, 474.

⁶²⁷Ierom. Atanasie Ieftici, *op. cit.*, p.204.

⁶²⁸Rom. 5, 5.

⁶²⁹Rom. 15, 30. Col. 1, 8.

⁶³⁰*La II Timotei*, Omilia 1, 2, PG 62, 603. vezi II Tim. 1, 7.

⁶³¹*La Coloseni*, Omilia 1, 2-3, PG 62, 302-303.

Duhului”, „îi face pe mulți să fie un trup și sufletele lor să fie vase ale Sfântului Duh, fiindcă Duhul păcii se odihnește în cei uniți sufletește și nu în cei ce sunt dezbinați între ei”⁶³².

Prin urmare, „iubirea autentică a cunoașterii lui Hristos” este harul Lui și iubirea lui Dumnezeu și Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh⁶³³. Iubirea bisericească devine har puternic a iubirii Sfintei Treimi către Sine și către noi. Iubirea între membrii Bisericii izvorăște din iubirea lui Hristos. „În iubirea pentru Dumnezeu se cuprinde împreună și iubirea pentru aproapele”, spune Sfântul Ioan Gură de Aur⁶³⁴.

Iubirea lui Hristos, care „ne stăpânește”⁶³⁵, este puterea unificatoare în viața Bisericii. „Iubirea lui Hristos” (și a lui Hristos către om și a omului către Hristos) în interiorul trupului Său, în Biserică, este în același timp și iubirea „în Hristos” a mădularelor Lui. Acest fapt devine evident și din imnul la care ne-am referit mai sus, imn ce constituie încheierea cap. 8., adică al capitolului ecleziologic prin excelență a *Epistolei către Romani*. Apostolul accentuează mai mult iubirea pe care Hristos ne-o arată și cea pe care noi suntem datori să o simțim și să o arătăm pentru El. Formularea întregului fragment subliniază că iubirea noastră către Hristos este iubirea către „Întâiul-Născut între mulți frați”(Cf. versetelor 29-30)⁶³⁶.

În consecință, iubirea în cadrul Bisericii, care constituie marea familie a Fiului Unul-Născut al lui Dumnezeu și Întâiul-Născut între mulți frați, este mai ales comunitar-eleziologică, dar aceasta pentru că mai întâi de toate este hristologică și hristocentrică, adică triadocentrică⁶³⁷. Viața nouă în Biserica lui Hristos, în trupul „Celui iubit” este viața în iubire și prin iubire, deoarece Biserica, ca și „comuniune a Unului-Născut”⁶³⁸ este „comuniunea iubirii”, și ca trupul lui Hristos este „un trup al iubirii”.

Apostolul Pavel ne cere continuu să-i iubim pe frați⁶³⁹ fiindcă iubirea „este legătura desăvârșirii”⁶⁴⁰. „Iubire cere Pavel de la noi”, observă Sfântul Ioan Gură de Aur, „nu orice fel de iubire, ci pe aceea care ne unește pe noi nedespărțit, și ne unește într-un asemenea mod și atât de desăvârșit, încât să fim mădulare unii altora”⁶⁴¹. Învățătura paulină despre iubire este unită desăvârșit cu învățătura Lui despre Biserică. Diversitatea între membrii ce formează trupul Bisericii contribuie la zidirea ei prin iubire, așa cum arată capitolele ecleziologice X-XIV din I Corinteni. Iubirea, pentru Sfântul Ioan Gură de Aur, îndrumă și-i menține uniți pe toți membrii unei comunități și devine criteriu și principiu pastoral pentru Biserică: „Fie că cineva mustră, fie că stăpânește, fie că este stăpânit, fie că învață, fie că predică, toate să se

⁶³²Despre iubirea desăvârșită, II, PG 56, 281.

⁶³³Ef. 3, 19. II Cor. 13, 13.

⁶³⁴La Geneză, Omilia 55, 3, PG 54, 483. vezi La Ioan, Omilia 77, 1, PG 59, 415 și la Sf. Ioan Damaschin, PG 95, 1200.

⁶³⁵II Cor. 5, 14.

⁶³⁶Hristos nu este singur, ci după familia Lui universală, cu frații și surorile și Mama Lui, ascultătorii cuvântului Lui și păzitori ai lui. Noi trebuie să-L iubim pe Hristos și să trăim pentru El, dar nu numai Hristos cunoscându-te pe tine și tu pe El, nu este numai mirele tău, ci este mirele Bisericii. Noi trebuie să-L iubim pe Hristos în trup, dar nu numai în acel trup slăvit, ci și în acel trup despre care Apostolul zice: „căci precum trupul unul este, și are mădulare multe, iar toate mădularele trupului, multe fiind, sunt un trup, așa și Hristos”(I Cor. 12, 12).

⁶³⁷Ierom. Atanasie Ieftici, *op. cit.*, p.206

⁶³⁸La Psalmul 7, PG 55, 117. vezi I Cor. 1, 9; 10, 6.

⁶³⁹Rom. 13. 8-9. Gal. 5, 13-14. I Cor.16, 14.

⁶⁴⁰Col. 3, 14.

⁶⁴¹La Efeseni, Omilia 11, 1, PG 62, 79.

facă cu iubire”⁶⁴². Același lucru îl spune și fragmentul din Efeseni 4,15-16. Apostolul Pavel descrie în imnul iubirii cum trebuie să fie iubirea între mădularele lui Hristos⁶⁴³. Iubirea de acest fel, „este datoare să se extindă în toată Biserica lui Dumnezeu”⁶⁴⁴. Prin urmare iubirea este modul de a fi și de a se manifesta al Bisericii.

Iubirea în Biserica lui Hristos este o virtute universală (hristologică- pnevmatologică-ecleziologică)⁶⁴⁵, și de aceea se leagă foarte strâns cu toate celelalte virtuți teandrice, cum am văzut mai înainte. Însă, în special, iubirea se leagă cu smerenia, rugăciunea și milostenia. Apostolul Pavel reliefează rolul smereniei cu precădere în Filip. 2, 1-11, unde o pune în relație cu chenoza dumnezeiască a lui Hristos, adică cu esența însăși a Bisericii. Sfântul Ioan Gură de Aur numește smerenia „temelia filosofiei noastre”⁶⁴⁶, adică temelia vieții „în Hristos”. Rugăciunea neîntreruptă o cere sfântul de la toți creștinii și accentuează de asemenea caracterul ei bisericesc. Rugăciunea Bisericii, potrivit Sfântului Ioan, este însăși viața „în Hristos și în Duhul Sfânt”. Pavel numește milostenia⁶⁴⁷ „har”, „comuniune”, „diaconie”, „liturghie”⁶⁴⁸, adică folosește cuvinte ce au în mod limpede un conținut bisericesc, și desigur și euharistic. Sfântul Ioan Gură de Aur spune că Hristos în persoană a practicat milostenia⁶⁴⁹, dându-i acesteia un caracter hristologic. De asemenea el subliniază și caracterul bisericesc al milosteniei, spunând că „milostenia se întinde tuturor și îmbrățișează mădularele lui Hristos. De altfel faptele bune ce îi cuprind pe mulți sunt mult mai mari decât cele ce se opresc în jurul unei persoane. Milostenia este mama iubirii, a iubirii ce caracterizează Creștinismul, ce este mai mare decât toate minunile, prin care se arată și dovedesc ucenicii lui Hristos. Milostenia „este medicament pentru păcatele noastre proprii, săpun pentru necurăția sufletului nostru, scară sprijinită pe cer; ea unește trupul lui Hristos.”⁶⁵⁰.

În consecință, iubirea leagă toate celelalte virtuți ale harului, din cauză că este completarea și cuprinderea acestora, iubirea este „legătura desăvârșirii” și „cununa și slava Bisericii”, deoarece îi face pe cei mulți un trup, și într-unul îi cuprinde pe cei mulți, precum spune Sfântul Ioan Gură de Aur⁶⁵¹. În Biserică se manifestă și ne asemănăm cu iubirea Sfintei Treimi. În cadrul Bisericii, ca în „trupul iubirii”, toți credincioșii, după ce s-au unit și au constituit un trup cu Hristos și îl au pe Hristos în ființa lor, sunt „înrădăcinați și întemeiați în iubire” și astfel „împreună cu toți sfinții” înțeleg „ce este lățimea și lungimea și adâncimea și înălțimea” iubirii lui Hristos, care depășește orice cunoaștere⁶⁵².

Iubirea lui Hristos între noi alcătuiește o familie a iubirii, în care Hristos este „Întâiul-Născut între mulți frați”, și se unește fiecare cu Hristos și între ei, și toți împreună cresc ca să

⁶⁴²La I Corinteni, Omilia 44, 2, PG 61, 375.

⁶⁴³I Cor. 13. 4-8, 13. vezi B. Ιωννίδη, *Η καίνη εντολή της αγάπης και ο ύμνος αυτής υπό του Απ. Παύλου*, Αθήνα, 1958.

⁶⁴⁴La II Tesalonicieni, Omilia 2, 1, PG 62, 474.

⁶⁴⁵Ierom. Atanasie Ieftici, *op. cit.*, p.208.

⁶⁴⁶PG 51, 312. Vezi PG 57, 431. *Cateheza I*, 30-31, SCh. 50, 124.

⁶⁴⁷Despre milostenie în gândirea Sfântului Ioan vezi O. Plassmann, *Das Almosen bei Johannes Chrysostomus*, Münster, 1960.

⁶⁴⁸II Cor. 8, 4-7.

⁶⁴⁹La Matei, Omilia 71, 3, PG 58, 665.

⁶⁵⁰La Tit, Omilia 6, 3, PG 62, 698.

⁶⁵¹La Fapte, Omilia 40, 4, PG 60, 286. - Clement de Alexandria spune că Biserica este „învățătura iubită și modul de viață după Hristos” (*Stromate*, IV, 18. BEI 8, 89).

⁶⁵²Ef. 3, 17-19.

cuprindă pe Cel ce este capul Bisericii, Hristos. Toți devin „una în Iisus Hristos”⁶⁵³, adică toți au „un chip al lui Hristos”⁶⁵⁴ sau toți sunt după „chipul lui Hristos și se aseamănă Lui”. Unirea cu Hristos, asemănarea deplină cu El și îndumnezeirea în persoana Lui o dobândesc toți în interiorul Bisericii prin iubirea lui Dumnezeu „în Iisus Hristos”. „Fiindcă aceasta este prietenia, faptul de a nu fi cel ce iubește și cel ce este iubit doi, ci un om; lucru ce prin nimic altceva nu se întâmplă decât numai prin iubire”⁶⁵⁵.

Astfel prin iubirea Dumnezeiască, ce este Însuși Hristos, Biserica întreagă și toți membrii ei ajung la scopul fixat omului dinainte de veci de Dumnezeu: devin „asemenea chipului Fiului Lui”⁶⁵⁶, a „Fiului iubirii” și „Dumnezeul iubirii”⁶⁵⁷, cu alte cuvinte, după Sfântul Ioan, „precum Unul-Născut după natură, la fel și aceștia după har”⁶⁵⁸. Aici este vorba despre îndumnezeirea prin har a fiecărui om, a întregii Biserici. Acest adevăr este redat în întregime de întregul sens al cuvântului dumnezeiesc al Apostolului: „ne-a strămutat [Dumnezeu] în împărăția Fiului iubirii Sale”⁶⁵⁹.

Toate acestea pe care le-am spus până acum arată că pentru îndumnezeirea noastră „după har” în Biserică, este nevoie de toate virtuțile⁶⁶⁰ și de o asceză neîncetată pentru cât timp ne vom găsi în acest „stadiu” al Bisericii luptătoare și de încorporare a noastră în Hristos⁶⁶¹. Viața noastră în Biserică în această lume este o nesfârșită „luptă bună a credinței”.

Conform cu acestea, viața Bisericii „în Hristos” și a fiecărui membru al ei separat este viața Duhului Sfânt cu virtuțile harului. Această viață țâșnește de la capul Sfânt al Bisericii, de la Hristos, și se transmite mădularelor Lui cu ajutorul și prin mijlocirea Sfântului Duh. Astfel viața Bisericii este concomitent hristocentrică și pnevmatologică, adică triadocentrică⁶⁶², și toate virtuțile dumnezeiești, în special tripticul credința – nădejdea – iubirea, sunt roadele dreptății lui Hristos și roadele Duhului. Întreaga taină a mântuirii și a vieții Bisericii se află în Hristos, Dumnezeu-Om, în care mădularele trupului Lui sunt introduse prin energia Duhului în viața Dumnezeiască a Treimii începătoare și dătătoare de viață. Sfântul Ioan Gură de Aur a mărturisit pe Dumnezeu-Om în lumina Paștelui și cheamă pe toți la bucuria Domnului. El a scris, vorbit și trăit viața lui Hristos în lumina dogmei învierii și ne cheamă pe toți să fim fii ai luminii învierii lui Hristos.

B. Comuniunea cu Hristos Euharistic

1. Realismul unirii noastre cu Hristos

⁶⁵³Gal. 3, 28.

⁶⁵⁴*La Galateni*, Omilia 3, 5, PG 61, 656.

⁶⁵⁵*La I Corinteni*, Omilia 30, 3, PG 61, 280.

⁶⁵⁶Rom. 8, 29.

⁶⁵⁷Col. 1, 13. II Cor. 13, 11.

⁶⁵⁸*La Romani*, Omilia 15, 1, PG 60, 541.

⁶⁵⁹Col. 1, 13. vezi erminia lui la Sf. Ioan Gură de Aur, PG 62, 313.

⁶⁶⁰PG 64, 1057 C.

⁶⁶¹PG 47, 373-5. PG 58, 546-549, 622. PG 61, 100. PG 62, 277, 624 etc.

⁶⁶²Ierom. Arsenie Ieftici, *op. cit.*, p.212.

Prin încorporarea sau unirea noastră cu Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, am devenit cu adevărat copii ai lui Dumnezeu, pentru că, așa cum zice Apostolul, voi toți cei care ați fost botezați în Iisus Hristos ați fost îmbrăcați cu Iisus Hristos. Sfântul Ioan Gură de Aur explică: „Din moment ce Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu și voi sunteți îmbrăcați cu Iisus Hristos, voi ajungeți să vă asemănați Lui, sunteți reuniți într-o unică și aceeași rudenie, sub o singură formă, întotdeauna aceeași... Sunteți toți una în Iisus Hristos, adică sunteți numai o singură înfățișare, un singur chip în Iisus Hristos”⁶⁶³.

După Sfântul Apostol Pavel, comentat de Sfântul Ioan Gură de Aur, încorporarea sau unirea cu Iisus Hristos este vârful înălțimilor noastre și explicația ultimă a vocației noastre pentru o viață desăvârșită. „Nici o idee dintre marile idei ale Sfântului Pavel nu l-au impresionat mai mult pe Ioan Gură de Aur și nu au marcat mai puternic doctrina sa spirituală decât aceasta. Ea înflorește aproape în toate paginile sale, îi inspiră aproape orice recomandare”⁶⁶⁴.

A remarcat foarte bine că numai cei care au primit Sfântul Duh și se bucură de plenitudinea harului pot cunoaște ce înseamnă unirea cu Hristos⁶⁶⁵. Unirea noastră cu Hristos este eclezială, reală și ontologică și nu metaforică sau psihologică. Ea nu este altceva decât hristificarea întregii noastre ființe: „Noi și Hristos am devenit unul, din moment ce El este capul, iar noi, trupul, împreună-moștenitori și împreună-trupești (cotrupești). Suntem un singur trup, din carnea Sa și din oasele Sale, spune el...Din credință am fost constituiți, am fost născuți, am fost asimilați în natura Sa, pentru a ne exprima așa”⁶⁶⁶. Sfântul Ioan pune în evidență această realitate a trupului mistic al Bisericii lui Hristos. Unitatea dintre noi și El este de asemenea reală, explică el- ca cea a oaselor și a mușchilor în trupul nostru⁶⁶⁷ - dar de ordin duhovnicesc, haric. Trupul mistic al lui Hristos este format de asemenea de Duhul Sfânt la Botez. Începând de la Botez noi am fost refăcuți după modelul vârstei lui Hristos. Rolul ascetic al acestei dogme este foarte important la Sfântul Ioan. Se poate spune că ea a acționat ca un nucleu de cristalizare. Pătrunsă și iubită din ce în ce mai mult, această învățătură a încorporării noastre întru Hristos a atras puțin câte puțin principalele elemente ale învățaturii lui Ioan, care aparțin în primul rând altor realități: viața îngerească, urmarea lui Hristos⁶⁶⁸. Aceste elemente tindeau să se regrupeze într-o nouă sinteză ale cărei linii principale au fost exprimate de Sfântul Ioan însuși, într-o pagină extraordinară scoasă dintr-un comentariu al Epistolei către Efeseni.

Explicând cuvintele Sfântului Pavel: „Și toate le-a supus sub picioarele Lui și, mai presus de toate, L-a dat pe El cap Bisericii. Care este trupul Lui, plinirea celui ce plinește toate întru toți”(Ef.1, 22-23). Apostolul descrie unirea Bisericii, trupul lui Hristos, alături de capul ei, care stă la dreapta lui Dumnezeu și extrage din aceste considerații consecințele practice. Această unire foarte strânsă, face să participe trupul la prerogativele capului: „Într-adevăr, acolo unde este capul, acolo este și trupul. Nu există nicio dezbinare între cap și trup; dacă ar exista o separare, nu ar mai fi niciun trup și niciun cap”, de aceea „pe această temelie

⁶⁶³La Galateni, Comentariu la cap. III, 5, PG 61, 656.

⁶⁶⁴Louis Meyer, *op. cit.*, 97.

⁶⁶⁵La Efeseni, Omilia 3, 1, PG 62, 24.

⁶⁶⁶La Evrei, Omilia 6, 2, PG 63, 56.

⁶⁶⁷La Efeseni, Omilia 20, 3 – 4, PG 62, 139.

⁶⁶⁸Cf. mai departe cap. IV.

astfel să construim... Astfel, să nu fim separați de Hristos, ci să fim întăriți în El, pentru că dacă stăm separați pierim”⁶⁶⁹.

Sfântul Ioan într-o Omilie a lui la Evanghelia după Ioan, care este o reflecție la Ioan 1, 29, precum și la mărturisirea lui Natanail despre Hristos: „Rabbi, Tu ești Fiul lui Dumnezeu, Tu ești Regele lui Israel”, face apel la ascultătorii lui comentînd înflăcărarea lui Natanail cu aceste cuvinte: „Ai văzut cum sufletul lui este plin dintr-o dată cu o bucurie nemărginită și Îl îmbrățișează pe Iisus prin cuvinte?... Cum el saltă și dansează de încântare? Așa și noi: trebuie să ne bucurăm la fel, cei care am fost socotiți vrednici să cunoaștem pe Fiul lui Dumnezeu, să ne bucurăm nu numai în minte, ci să o arătăm și prin faptele noastre. Când Îi este foame, să-L hrănim; când Îi este sete, să-I dăm să bea; deși tu Îi dai Lui numai o cană cu apă, El o primește; pentru că El te iubește și, pentru cel care iubește, darurile pe care i le oferă cel iubit deși sunt mici, lui îi sunt mari”⁶⁷⁰.

Tot așa și onoarea pe care Dumnezeu ne-a făcut-o nu a constat numai în ridicarea de-a dreapta Sa a naturii pe care Hristos a dobândit-o venind printre noi, ci și în a ne face pe noi să urcăm urmându-l pe El, noi toți aceia care suntem de aceeași înrudire cu Hristos.

2. Sfințenia vieții personale

Iată acum prima consecință a acestei uniri cu Hristos, capul trupului mistic, cu Hristos ce stă de-a dreapta Tatălui: în primul rând, curățeniavieții personale. „Să respectăm căpetenia noastră. Să ne gândim cu ce cap, care cumpănește totul, formăm noi un trup. După acest model, noi trebuie să fim încă mai buni decât îngerii și arhanghelii, pentru că noi am primit onoruri mai mari decât ei. Dumnezeu nu a luat natura îngerilor, cum spune Apostolul, scriindu-le evreilor, ci seminția lui Avraam. Nu a luat natura unei principalități, nici a unei puternicii, nici a unei dominații, nici a oricărei alte virtuți; El a luat natura noastră și a făcut-o să locuiască în ceruri. Ce spun, a făcut-o să locuiască? A făcut din aceasta veșmântul Său, și nu numai atât, a pus totul la picioarele ei... Să respectăm asemănarea înrudirii noastre; să ne temem ca nu cumva cineva să fie sustras acestui trup, sau să se depărteze de el, sau să pară nevrednic de el. Dacă ni s-ar înconșura capul cu o diademă, cu o coroană de aur, nu am face oare tot posibilul ca să devenim vrednici de aceste pietre lipsite de viață? Ori, iată că nu ni se pune deasupra capului o diademă, ci Hristos devine însuși capul nostru, lucru ce este mult mai mare și de care nu ținem cont.... Gândește-te lângă cine stă căpetenia ta... la dreapta cui este așezat. Dar în timp ce capul se ridică deasupra oricărei principalități, puternicii și virtuți, trupul său va fi oare, în același timp, călcat în picioare de demoni? Fie ca acest lucru să nu se întâmple astfel, pentru că, dacă s-ar întâmpla așa, nu am mai putea vorbi de un trup... Dacă cineva ar pune picioarele regelui în lanțuri, nu ar fi oare pasibil de o pedeapsă finală? Tu, care arunci întregul trup bestiiilor feroce, nu tremuri tu oare de groază?...”

⁶⁶⁹La I Corinteni, Omilia 8, 7.

⁶⁷⁰La Ioan, Omilia 20, 3.

Meditația asupra trupului slăvit al lui Hristos, din care facem parte, trebuie să ne inoculeze ideea unei curățenii îngeresti prin care să-l respectăm. Dar înainte să se înalțe la cer, Iisus Hristos a trăit pe pământ: a suferit și a înfăptuit binele. Și prin acestea, El este căpetenia noastră și trebuie să-I semănăm în toată virtutea și făptuirea. Aspectul cel mai important al răspunsului omenesc la viața noastră în Hristos este, după Hrisostom, actul credinței vii, trăite în curățenie.

O credință adevărată, vie este „o mare binecuvântare...care apare din sentimente extraordinare, dintr-o mare iubire și dintr-un suflet cu ardoare...”⁶⁷¹. Una din caracteristicile credinței este capacitatea ei de a primi darurile lui Dumnezeu, cum ar fi sfințirea prin practicarea Evangheliei (Rom.1,17). Această sfințire, așa cum o înțelege Hrisostom, nu este a noastră proprie, ci este aceea a lui Dumnezeu, deoarece ea nu se obține prin dorința și prin strădaniile noastre, ci o primim de sus⁶⁷². Aceasta arată felul și chipul virtuții și sfințeniei creștine care nu sunt din lumea aceasta, ci ele sunt după chipul împărăției slavei arătată nouă în Iisus Hristos.

Un alt aspect al vieții sfinte a credinciosului încorporat în trupul mistic al lui Hristos este, după Sfântul Ioan Hrisostom, angajamentul total cu Scripturile. „A intra într-una dintre Evangheliile înseamnă a intra într-un oraș de aur; a asculta cuvintele care nu aparțin unui rege pământesc, ci sunt ale Domnului îngerilor”⁶⁷³. Auzirea și citirea mesajului Evangheliei cu receptivitate autentică are puterea să ridice ființele umane de pe pământ la cer. Despre această temă a „auzirii” Scripturilor, Hrisostom vorbește în prima sa *Omilie la Evangelia după Ioan*. Această atenție cerută nu este pentru o zi, ci pentru toată viață. Este o auzire și un răspuns integral și total, este o viață fără de păcat, plină de har și uimire. Întâi de toate, este o auzire internă, în suflet, într-o liniște deplină pe care marele Antiohian o numește undeva „liniștea mistică” (*μυστική σιγή*). Această percepție transfiguratoare a Cuvântului lui Dumnezeu presupune o curățire trupească și sufletească. Cuvintele Evangheliei nu înseamnă nimic pentru acela ce nu are dorința de a se elibera de-o „viață grosolană”.

În timp ce filosofii păgâni dobândesc o morală excelentă, „creștinii sunt chemați la o viață cu mult mai sublimă. Noi căutăm un ideal mai înalt... viață la care noi suntem chemați este o virtute în conformitate cu un mesaj dumnezeiesc”⁶⁷⁴. Din acest motiv Sfântul Ioan Gură de Aur a insistat asupra adevărului conform căruia idealul desăvârșirii evanghelice este pentru toți. El spune explicit că desăvârșirea nu este bazată pe dificultatea faptelor virtuozitate, deoarece „Dumnezeu nu cere același nivel de virtute pentru toți”⁶⁷⁵.

Ceea ce este important pentru noi cei de astăzi constă în adevărul asupra căruia insistă Sfântul Ioan : adevărata desăvârșire nu este obținută printr-o observare juridică și o practică formalistă a moralei Evangheliei, și că această formă juridică, minimalistă și legalistă, nu conduce la o siguranță infailibilă a mântuirii⁶⁷⁶. Astfel, monahismul este numai o cale spre desăvârșire: „Fericirile anunțate de Hristos nu sunt rezervate în mod exclusiv pentru monahi. Pentru că aceasta ar implica în mod necesar condamnarea restului lumii; și noi am putea rațional să-L acuzăm pe Dumnezeu de cruzime. Dacă fericirile ar fi numai pentru monahi,

⁶⁷¹ La Ioan, Omilia 63, 3.

⁶⁷² La Romani, Omilia 2.

⁶⁷³ La Matei, Omilia 1, 17.

⁶⁷⁴ PG 52, 510.

⁶⁷⁵ PG 57, 469.

⁶⁷⁶ PG 60, 72. PG 62, 423.

dacă lumea nu ar avea nădejde de dobândire a lor, prin permisiunea acordată oamenilor de a se căsători, Dumnezeu însuși ar pierde ființa umană”⁶⁷⁷.

În timp ce admite o distincție între porunci și sfaturile evanghelice, întrucât atât Mântuitorul Hristos cât și Pavel au indicat o diferență, Sfântul Ioan Gură de Aur nu a acceptat ca laicii să concluzioneze că numai poruncile le-ar fi destinate. „Au numai monahii singuri datoria de a plăcea lui Dumnezeu? Cu siguranță nu: Dumnezeu dorește ca toți să devină sfinți și să nu neglijeze nici o virtute”⁶⁷⁸. Astfel, el insistă asupra adevărului conform căruia oamenii lumii trebuie să năzuiască spre desăvârșire la fel ca și monahii, - prin practicarea rugăciunii, pocăinței și contemplației, începând cu meditația la Sfintele Scripturi⁶⁷⁹. Prin urmare Sfântul Ioan Gură de Aur insistă asupra responsabilității individuale, asupra folosirii voinței libere potrivit cu îndemnul lui Dumnezeu, argumentând că Dumnezeu și-a stabilit poruncile Lui cu blândețe, din dragoste, permițându-ne să făptuim nu datorită preceptelor Lui, ci datorită voinței noastre proprii iubitoare⁶⁸⁰.

„Din moment ce ești trupul lui Hristos, poartă crucea; pentru că și El a purtat-o; suportă scuipatul, suportă loviturile, suportă cuiele. Vezi cum era acest trup. Acest trup era fără de păcat. După cum spune Scriptura, El nu a fost un păcătos și nici nu a scos vicleni pe gură. Măinile sale îi copleșeau cu binefaceri pe cei care aveau nevoie de ele. Din gura Lui nu se auzeau lucruri care nu se cuvin. I s-a spus că este stăpânit de un demon, iar el nu a răspuns în niciun fel”⁶⁸¹. Iată deci viața adevărată ca și consecință a acestei încorporări întru El. Această viață „întru Hristos” sau „după chipul lui Hristos” cere jertfa sinelui, deoarece pentru a îmbrăca chipul lui Hristos sau a locui Hristos în noi, omul trebuie să-și piardă propriul chip lumesc⁶⁸².

3. Hristos Euharistic

Dar iată că Sfântul Ioan Gură de Aur, propovăduitor al Euharistiei, percepe o nouă reacție pe care o avem vizavi de trupul lui Hristos: participăm la acest trup ca la o mâncare, gustăm din acest sânge. Acest trup este același ca și cel care locuiește în cer, care este adorat de îngeri și care stă lângă Atotputernicia fără amestec. Este o hrană duhovnicească cu care trebuie să ne hrănim sufletul, dacă nu vrem ca el să moară și ca flăcările iadului să ne despartă definitiv de trupul lui Hristos cel veșnic⁶⁸³.

Din acest punct de vedere se poate înțelege mai bine rolul Euharistiei, împărtășire și jertfă, în învățătura duhovnicească a Sfântului Ioan Gură de Aur: direcție dublă, individuală și

⁶⁷⁷ PG 63, 67.

⁶⁷⁸ PG 53, 183.

⁶⁷⁹ PG 47, 431. PG 62, 676. PG 63, 485.

⁶⁸⁰ *La I Corinteni*, Omilia 21, 5-16.

⁶⁸¹ *La Efeseni*, Omilia 3, 2-4, PG 62, 26 B; 27-28AB.

⁶⁸² *La Coloseni*, Omilia 8, 4, PG 62, 357.

⁶⁸³ *La Efeseni*, Omilia 3, 4, PG. 62, 28AB.

socială, la care se angajează învățătura lui euharistică⁶⁸⁴. Împărtășirea este menită să intensifice în sufletul creștinului viața dumnezeiască, care este sursa oricărei desăvârșiri, energii, generozități și jertfe personale a vieții „în Hristos”. Viața liturgică apare ca o anticipare a vieții cerești, făcută numai din contemplație și laude, prin care creștinul, împreună cu îngerii care locuiesc în altar, realizează în felul său, încă de pe pământ, idealul vieții desăvârșite „în Hristos”.

Dar trebuie să remarcăm că această învățătura euharistică nu dobândește întregul său sens decât dacă este văzută în cadrul său, într-o strânsă dependență de învățătura trupului mistic al lui Hristos. Sfântul Ioan o vede astfel: dumnezeiasca Euharistie este hrana unirii mistice și foarte reale a creștinilor cu Hristos și a uniunii lor reciproce între noi. Jertfa euharistică este actul bisericesc, cosinergic comun întregii Biserici. Întregul trup mistic al lui Hristos, sub forma jertfei de pe cruce a capului lui⁶⁸⁵, continuă să se ofere sub forma acestei jertfe, fiind întotdeauna același și rămânând unic⁶⁸⁶. Prin această jertfă, creștinii se alătură preotului până și în rugăciunea euharistică, consimțind înaintea prefacerii euharistice⁶⁸⁷.

Unirea noastră cu trupul lui Hristos este descrisă de Sfântul Ioan astfel :

„Ce este de fapt Pâinea?

- Trupul lui Hristos.
- Și ce devin cei care iau parte la el?
- Trupul lui Hristos; nu mai multe trupuri, ci unul singur.

La fel ca și pâinea, formată dintr-un număr mare de boabe de grâu, a devenit un singur lucru astfel încât boabele de grâu nu se văd nicăieri, dar rămânând în același timp cum au fost, nu lasă să se vadă diferența dintre ele datorită strânsei lor legături, la fel cum suntem noi întru Hristos. În fapt, tu și oricare altul nu vă hrăniți din trupuri diferite, ci toți ne hrănim dintr-un singur trup. De aceea Pavel spune: Noi participăm cu toții la o singură pâine. Deci, dacă participăm la același aliment și dacă devenim cu toții o singură ființă, de ce să nu practicăm cu toții și aceeași milostenie și să devenim și din acest punct de vedere o singură ființă?⁶⁸⁸

4. Trupul mistic al lui Hristos

Tocmai pentru că această unire este mai profundă decât comuniunea naturală dintre oameni Sfântul Ioan face apel la ea de preferință în fața creștinilor, ca la o ultimă motivare a îndemnurilor sale la milostenie și dragoste reciprocă și la râvnă pentru mântuirea tuturor. „Așa și noi, cei mulți, un trup suntem în Hristos și fiecare suntem mădulare unii altora”(Rom.12,5). Să nu ne comportăm deci ca și cum am fi separați și să nu se spună că: acela nu este nici prietenul meu, nici rudenia mea, nici vecinul meu și nu am nimic în comun

⁶⁸⁴vezi A. Naegle, „Die Eucharistielehre des hl. Johannes Chrysostomus, des Doctor Eucharistiae” în: *Strassburger Theologische Studien*, III (1900) p. 309. J. Sorg, „Die hl. Eucharistie als Sacrament, und ihr Einfluss auf das sittliche Leben, nach der Lehre des hl. Johannes Chrysostomus”, în *Der Katholik*, III, 18 (1898).

⁶⁸⁵*La Ioan*, Omilia 83, 1, PG 59, 443.

⁶⁸⁶*La Evrei*, Omilia 17, 3, PG 63, 131.

⁶⁸⁷*La II Corinteni*, Omilia 18, 3, PG 61, 527 C.

⁶⁸⁸*Ibidem*, Omilia 24, 2, PG 61, 200 D.

cu el. Cum să mă apropiu de el? Ce să-i spun? Nu contează că nu îți este nici rudenie, nici prieten; dar el este om și participă la aceeași natură ca și tine; are același Stăpân ca și tine, aceeași îndatorire și același adăpost, pentru că sunteți născuți în aceeași lume. Iar dacă împărtășiți aceeași credință, iată că el mai este pentru tine și un mădular. Ce prietenie ar putea să lege o astfel de unire strânsă dacă nu o rudenie întru credință? Nu poate exista atâta unitate în relațiile dintre prieteni, cum trebuie noi să avem în relațiile noastre de familie, unii cu ceilalți: trebuie să existe unitate între membri. Nu se va găsi niciodată o altă unitate mai mare ca cea produsă de prietenie și de o unire de acest tip. Totodată, nu vei putea spune: De unde să am relații de rudenie și de proximitate? Ar fi ridicol. Astfel, cu atât mai puțin vei putea spune când este vorba de fratele tău. Pentru că într-un Duh ne-am botezat noi toți, ca să fim un singur trup (ICor.12,13), spune Scriptura. De ce să fim un singur trup? Pentru a nu fi despărțiți, pentru a ne păstra prin unire și prietenie reciprocă, unitatea unui singur trup. Să nu ne disprețuim unii pe alții ca să nu ajungem să ne disprețuim pe noi înșine. Nimeni vreodată nu și-a urât trupul său, spune Scriptura (Ef.5,29), ci fiecare îl hrănește și îl încălzește. Iată de ce Dumnezeu ne-a dat o singură casă, această lume. El a împărțit totul în mod egal. Pentru toți a aprins un singur soare, a ridicat un singur acoperiș, cerul, a așezat o sigură masă, pământul. Totodată, El a mai dat și o altă masă, încă mai desăvârșită decât prima, și de asemenea unică: cei care au fost inițiați știu despre ce vorbesc.

Sfântul Ioan Gură de Aur fundamentează necesitatea dragostei, a milosteniei și a ajutorării reciproce tocmai pe aceste considerații. Această milostenie se va extinde și asupra trupurilor și nevoilor materiale. Elocvența marelui orator nu este niciodată atât de caldă și atât de captivantă ca în momentele în care își trage inspirația din această mare realitate mistică, trupul lui Hristos, și în care nevoiașul, cel mai lipsit om din lume este identificat cu Hristos într-un mod cu adevărat încântător⁶⁸⁹.

Dar grija pentru alții se va extinde mai ales asupra sufletului lor. Marea concepție a întregii vieți a Sfântului Ioan, semnificația totală a învățaturii sale și fructul teologiei sale, va fi să trezească în creștini conștiința acestei solidarități dumnezeiești și a necesităților apostolatului reciproc care decurge din acestea. Sfântul Ioan, de la începutul carierei sale, suferă la vederea insensibilității și indiferenței creștinilor față de greșelile fraților lor. Ei le privesc ca pe o nefericire care rămâne străină de ei, când de fapt această nefericire îi privește îndeaproape. El a încercat să le trezească sentimentul solidarității și a conștiinței colective responsabile. A fost un mare apologet al comunității vii în Hristos, al conștiinței comunitare, pentru că trupul lui Hristos este o comuniune conștientă și o unitate deplină:

„Credeți că vă justificați, le reproșează Ioan, spunând : Cu ce mă privește pe mine acest lucru? Ce am eu în comun cu acesta?- A rosti astfel de cuvinte înseamnă a arăta o ură de moarte față de oameni și o cruzime satanică. Cum tu ești om și ai deci aceeași natură, tu și cu fratele tău aveți aceeași „căpetenie”, pe Hristos, și îndrăznești să spui că nu ai nimic în comun cu ceilalți membrii care sunt și ai tăi? Cum poți tu să-L mărturisești pe Hristos ca fiind capul Bisericii? Deoarece capul este menit să unească toate mădularele, pentru a le face să fie foarte atente la ele însele și pentru a le atașa unele de altele. Dar dacă tu nu ai nimic în comun cu unul dintre mădularele tale, dacă nu ai nimic în comun cu fratele tău, tu nu Îl ai nici pe Hristos

⁶⁸⁹La Matei, Omilia 65, 2, PG 58, 474.

drept „cap”⁶⁹⁰. În trupul lui Hristos nu există mădulare individuale, care trăiesc pentru sine, adică egocentric, ci mădularele vii și reale ale trupului mistic al Bisericii care trăiesc, se manifestă și se exprimă comunitar. Mădularul care nu trăiește comunitar nu este vrednic de a se împărtăși cu Hristos, capul Bisericii și al trupului Lui, nu îl are pe Hristos ca și cap și nu este mădular deplin. În trupul mistic al lui Hristos toate sunt unite și în comun, nimic nu este străin mădularelor Lui. Diavolul este singurul cu care nu avem nimic în comun. Cu toți oamenii avem în comun o mulțime de lucruri⁶⁹¹. Dar între creștini, legătura este la fel de strânsă ca între mădulare: fiecare este responsabil de armonia comună și de viața întregului trup. Armonia între noi trebuie să fie deplină nu numai pentru că formăm o Biserică, ci pentru că avem un unic cap, care ne adună și ne unește și care, mai ales, ne face un singur trup viu și duhovnicesc: „La fel se întâmplă și cu o liră bine acordată, varietatea părților formează un tot armonios de unde rezultă o simfonie încântătoare. Și în acest caz, noi ar trebui să ne unim toți câți suntem pentru a forma un singur cor într-o armonie desăvârșită. Pentru că noi nu suntem numai o Biserică, nu suntem numai mădularele armonios organizate de un singur cap; noi formăm toți un singur trup. A nu-ți păsa de indiferent care mădular înseamnă a nu-ți păsa de întregul trup care moare”⁶⁹².

Toate sunt la fel de importante, pentru că toate contribuie la plenitudinea și la frumusețea desăvârșită a trupului lui Hristos. Trupul nu este desăvârșit decât atunci când toate mădularele lui sunt unite: are nevoie de fiecare dintre ele și de toate împreună, fie că este vorba de mână sau de picior, sau de o altă parte de trupului. Sfântul Pavel numește Biserica, ca fiind plenitudinea lui Hristos. „Dar capul care este Hristos se va împlini, trupul va deveni desăvârșit atunci când noi vom fi toți uniți și strâns legați într-o unitate”⁶⁹³.

5. Comuniunea cu Hristos judecător

În final, ultima consecință a acestei încorpori „întru Hristos” este credința vie și un puternic motiv de a avea o încredere nestrămutată în Hristos pe patul nostru de moarte și la judecată: „Cel care ne-a iubit astfel și care ne-a copleșit cu astfel de onoruri până la a ne face parte din trupul Său, nu ne va privi cu indiferență atunci când vom fi pe patul de moarte. Să ne gândim la onoarea pe care am dobândit-o: împreună cu Hristos suntem unul. Să nu ne îndoim deci de El”⁶⁹⁴. Dacă aici pe pământ am fost una cu Hristos, uniți deplin, real și prin vrednicie cu El, la Judecată vom fi nedespărțiți de El, întrucât unirea noastră cu EL nu este pentru azi sau mâine, ci pentru veșnicie. Cine trăiește în Hristos trăiește pentru totdeauna cu El, împreună cu El, numai prin El. Și așa devenim hristofori, purtători ai chipului lui Hristos, formați după chipul Lui plin de slavă și de lumină neînserată.

⁶⁹⁰PG 48,848 B.

⁶⁹¹*La Statui*, Omilia 1, 12, PG 49, 33 B.

⁶⁹²*La Fapte*, Omilia 24, 43, PG 60, 190 C.

⁶⁹³*La Efeseni*, Omilia 3, 2, PG 62, 262.

⁶⁹⁴*La Evrei*, Omilia 6, 3, PG 63, 58 B.

Posedăm aceleași lucruri bune ca și El: suntem într-un tot al asociației Lui⁶⁹⁵. Într-o zi îi vom fi asociați până și în slavă. Astfel, Sfântul Ioan Gură de Aur cutează să spună: „Iată de ce de acum înainte voi fi fără teamă. Jertfele noastre se află acolo sus! Iată de ce, dacă mi se aduce ca și replică viermele care nu moare, focul care nu se stinge, celelalte pedepse și chinuri, de acum înainte nu mă mai înfricoșez; sau mai degrabă, eu sunt întotdeauna plin frică, dar nu și atunci când este vorba despre mântuirea mea. Pentru că, dacă Dumnezeu nu ar fi hotărât să ne dea aceste mari binefaceri, nu ar fi primit jertfele noastre în cer”⁶⁹⁶.

Dogma încorporării „întru Hristos” este într-adevăr fundamentală în concepția Sfântului Ioan Gură de Aur. Reducându-se la simpla afirmare a dogmei și a explicației imaginii pauline a trupului omenesc, ea abordează diferite puncte de vedere ale vieții creștine și ajunge la niște concluzii foarte profunde. El este preocupat nu atât de a defini această învățătură, ci mai ales în a prezenta realitatea vie, palpabilă a unirii noastre cu Hristos și a noastră între noi, a hristificării noastre în viața trupului Lui mistic și a încrederii noastre în El. Dincolo de marile binefaceri ale vieții „în Hristos”, care nu pot fi cuprinse într-un cuvânt, hristificarea noastră „prin Hristos” ne va face vrednici și de slava Lui în împărăția harului și a bucuriei. De aceea toate aceste daruri cerești pe care le-am primit începând la Botez nu ne sunt date pentru a fi îngropate. Ele trebuie să servească slavei lui Dumnezeu și propriei noastre slăviri în El. Acesta este slava lui Hristos: mântuirea noastră.

Dar pentru a fi vrednici de acea slavă, pentru a ne uni cu Hristos cel slăvit al împărăției trebuie să-L cunoaștem pe Hristos cel răstignit în viața noastră. Dumnezeu ne-a păzit de încercări duhovnicești și ni le trimite după Botez pentru ca să ne facă să experimentăm puternicia și măreția binecuvântării pe care am primit-o atunci: „Un antrenor foarte bun de gimnastică ce primește un atlet murdar, fără energie, fără gust, îl unge cu ulei, îl antrenează, îi dă vigoare. Apoi nu-l mai lasă să se odihnească, ci îi poruncește să meargă la luptă pentru ca să-l învețe prin experiență ce forță a investit în el. Același lucru l-a făcut și Hristos. În fapt, ar fi putut să-l nimicească pe dușman. Dar înainte ca tu să cunoști mulțimea binefacerilor Lui, măreția puterniciei Lui duhovnicești pe care ai primit-o prin botez, îl lasă să te atace. El îți oferă numeroase ocazii ca să te facă să meriți coroanele”⁶⁹⁷. Încorporarea noastră în Hristos trebuie să se asemene cu viața lui Hristos, pentru a ne bucura de slava Sa trebuie să-L cunoaștem pe El prin răstignirea patimilor egoiste. Pentru a ne împărtăși cu Hristos cel euharistic trebuie să-l cunoaștem pe Hristos cel răstignit în viața noastră, nu ne putem uni cu cel euharistic fără al avea în noi pe cel răstignit. Trăind cu Hristos cel răstignit ÎL vom cunoaște și simți pe cel euharistic, Care va fi pururi în noi și ne va face hristofori, hristoși după har și cinste, purtând în noi asemănarea dumnezeiască a Treimii.

C. Biserica și Euharistia

1. Biserica și Hristos Euharistic

⁶⁹⁵ *La Coloseni*, Omilia 7, 2, PG 62, 345.

⁶⁹⁶ *La Sfânta Cincizecime* 1, 5, PG 50, 461.

⁶⁹⁷ PG 50, 440 D.

Cuvântul lui Dumnezeu nu numai ne renaște, ci și ne hrănește duhovnicește⁶⁹⁸. Sfântul Ioan Gură de Aur vorbește despre o dublă hrănire a sufletului: prin Cuvântul lui Dumnezeu neîntrupat, adică prin dogmele mântuirii (*τα σωτήρια δόγματα*), și prin Cuvântul lui Dumnezeu întrupat, cu trupul și sângele lui Hristos din dumnezeiasca Euharistie⁶⁹⁹. Credincioșii în Biserică se nasc în Hristos prin Botez și se hrănesc cu Hristos în dumnezeiasca Euharistie⁷⁰⁰. Sensul fundamental al ecleziologiei Apostolului Pavel este acela că Biserica este „trupul lui Hristos”, ea singură ne duce la dumnezeiasca Euharistie, care este „împărtășirea cu Trupul și Sângele lui Hristos”⁷⁰¹. Această înțelegere leagă foarte strâns Biserica și Euharistia de comuniunea Euharistică. Dacă am încerca să surprindem acest mister, ar fi foarte puțin să spunem că există în mod simplu o legătură strânsă între Biserică și Euharistie, între Euharistie și viața „în Hristos”, fiindcă în realitate există ceva cu mult mai mult. Potrivit Sfântului Ioan Gură de Aur, în Hristos Dumnezeu-Om se identifică într-un mod tainic și apofatic Biserica, ca trup al Lui, cu trupul Lui euharistic⁷⁰². Acesta constituie adevărul cel mai profund despre Biserică și despre viața „în Hristos”, ca viață euharistică⁷⁰³.

Pe temeiul comentariilor la Evanghelia după Ioan și la Epistolele pauline⁷⁰⁴ Sfântul Ioan Gură de Aur dezvoltă o adevărată ecleziologie euharistică, adică ecleziologia sfintei Euharistii. Fără îndoială este vorba despre marea taină a iconomiei Fiului lui Dumnezeu întrupat, care „Și-a asumat trupul Bisericii”⁷⁰⁵ și a făcut Biserica trupul Lui, și din nou i-a dat propriul Lui trup în Euharistie. Dacă mintea omului nu poate înțelege și cuvântul uman nu poate să exprime vreo taină a dumnezeiești revelații, cu atât mai mult este neînțeleasă și ascunsă taina trupului lui Hristos în Biserică și în Euharistie. Un lucru este însă sigur: că precum Domnul este unul și unul este Trupul Lui⁷⁰⁶ și nu poate fi împărțit, așa și în persoana lui Hristos, Biserica și Euharistia se unesc mistic într-un singur trup al Lui și nu se pot înțelege separate una de cealaltă. Natura Bisericii înseși este euharistică și Euharistia constituie taina acestei Biserici. Și Biserica și Euharistia sunt trupul lui Hristos, acestea în Hristos sunt una⁷⁰⁷. Hristos „trupul nostru (adică Biserica) al Lui l-a făcut...”⁷⁰⁸, spune Sfântul

⁶⁹⁸ *La Matei*, Omilia 82, 4, PG 58, 742.

⁶⁹⁹ *La Ioan*, Omilia 46, 1, PG 59, 257. *La Evrei*, Omilia 27, 1, PG 63, 185.

⁷⁰⁰ *La Matei*, Omilia 82, 2, PG 58, 740. *Cateheza* 3, 16-19, EIIE 30, 392-396. vezi Metodiul de Olimp, *Banchetul*, 3, 8, PG 18, 198.

⁷⁰¹ I Cor. 10, 16.

⁷⁰² vezi *La Matei*, Omilia 82, 5, PG 58, 744. *La Efeseni*, Omilia 3, 3, PG 62, 27. *La Galateni*, Omilia 5, 5, PG 61, 671. *La I Corinteni*, Omilia 24, 2, PG 61, 200.

⁷⁰³ Sublinierea rolului vieții euharistice în viața creștină, sau mai bine spus identificarea vieții euharistice cu viața în Hristos, au determinat pe teologii apuseni să-l numească pe Sfântul Ioan Gură de Aur „Doctor Eucharistiae” (Cf. C. Baur, *Johannes Chrysostomus und seine Zeit*, München 1929, vol. I, p. 304. P. Sorg, „Die Lehre des hl. Chrysostomus über die reale Gegenwart Christi in der Eucharistie und die transubstantiation” în *Theologische Quartalschrift*, 1897, p. 259-297).

⁷⁰⁴ In.5. I Cor. 10. 16-17, 21; 11, 23-30. Ef. 3, 6; 5, 30.

⁷⁰⁵ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilie din exil*, 2, PG 52, 429. vezi *La Efeseni*, Omilia 3, 3, PG 62, 27

⁷⁰⁶ *La Evrei*, Omilia 17, 3, PG 63, 131. *La I Corinteni*, Omilia 24, 2, PG 61, 200. vezi Ef.4, 4-5. I Cor. 10, 16-17.

⁷⁰⁷ *La I Corinteni*, Omilia 24, 4, PG 61, 203. vezi Sf. Chiril al Alexandriei, *La Ioan*, cap. 11, PG 74, 650 B.

⁷⁰⁸ *La Efeseni*, Omilia 3, 3, PG 62, 27. *La I Corinteni*, Omilia 24, 2, PG 61, 200. Sf. Ioan Damaschin, *Expunere precisă a credinței ortodoxe*, IV, 13, PG 94, 1152 B: „curăța-ți datorită Lui (trupului și sângelui), ne unim cu trupul lui Hristos și cu Duhul Lui, și devenim trupul lui Hristos”. vezi și Nicolae Methonis, *Despre cei ce pregetă...*, PG 135, 512 C: „căci participând la trupul lui Hristos devenim și noi una cu El”.

Ioan Gură de Aur. Fiindcă „ce este pâinea?” întreabă el, și răspunde: „Trupul lui Hristos. Ce devin cei împărtășiți? Trupul lui Hristos; nu multe trupuri, ci un trup”⁷⁰⁹.

În consecință, în dumnezeiasca Euharistie prin împărtășirea trupului și a sângelui lui Hristos se manifestă natura însăși a Bisericii⁷¹⁰. „Biserica este trupul lui Hristos, jertfa euharistică este de asemenea trupul lui Hristos. Prin urmare, Biserica are o natură euharistică. În afara Bisericii nu există Euharistie și-n afara Euharistiei nu există Biserică. Dumnezeiasca Împărtășanie constituie unirea cu trupul mistic al Bisericii. Credinciosul în Euharistie se unește cu capul acesteia, al lui Hristos, într-un trup, Sfânta Biserică.”⁷¹¹. De aceea nu există Euharistie în afara Bisericii, fiindcă „nu există trup în afara Trupului”⁷¹², dar nici Biserică nu există fără și-n afara Euharistiei. Acest adevăr fundamental al ecleziologiei îl găsim împlinindu-se în întreaga viață și istorie a Bisericii lui Hristos. Sfânta Liturghie este exprimarea cea mai bună și cea mai profundă a acestui adevăr și a acestei realități. Dumnezeiasca Euharistie s-a instituit în momentul Cinei de Taină a Mântuitorului și a ucenicilor Lui, în ajunul patimii Lui pentru mântuirea noastră. Este imposibil să nu vedem legătura inseparabilă ce există între faptul răscumpărării și mântuirii noastre și faptul Bisericii și al Euharistiei, precum a spus Domnul Însuși⁷¹³. Aceasta mai întâi se arată în teologia Sfântului Ioan Gură de Aur și, în general a Bisericii Ortodoxe, că dumnezeiasca Euharistie este jertfă⁷¹⁴.

Toată iconomia mântuirii, „iconomia tainei”, „iconomia harului lui Dumnezeu”, se adună și se împlinește în persoana Logosului lui Dumnezeu ce a luat trup, în ipostasul lui Hristos Dumnezeu-Om. Astfel, Hristos nu este numai Mântuitor, ci arhetipul mântuirii, însăși mântuirea; nu este numai capul Bisericii, dar, ca Dumnezeu-Om, este și Biserica însăși. De asemenea, El este însăși taina dumnezeieștii Euharistii, deoarece Euharistia este recapitularea și extinderea întregii taine a lui Hristos. Toate acestea se manifestă și se trăiesc real și tainic în cadrele dumnezeiești-omenești ale Sfintei Liturghii a Sfântului Ioan Gură de Aur. Liturghia constituie inima Bisericii noastre. De aceea putem spune că Sfânta Liturghie este cea mai mare ecleziologie⁷¹⁵. Ea exprimă și cuprinde întreaga iconomie a Sfintei Treimi pentru neamul omenesc; deci Liturghia este triadocentrică. Liturghia se săvârșește prin prezența și lucrarea nemijlocită al Sfântului Duh în Biserică, Care sfințește și preface cinstitele daruri în Trupul și Sângele lui Hristos. Caracterul de epicleză a slujbei dă Liturghiei și o dimensiune pnevmatologică. Însă Sfânta Liturghie este mai întâi de toate hristologică și hristocentrică⁷¹⁶. Fiindcă Liturghia este însăși Hristos în prezența Lui mistică, activă și

⁷⁰⁹La I Corinteni, Omilia 24, 2, PG 61, 200.

⁷¹⁰I Cor. 10, 16-17.

⁷¹¹Kiprian Kern, *Eucharistiae*, Paris 1947, p. 304.

⁷¹²*Ibidem*, p. 33. vezi și B. Bobrinsky, „Το Άγιον Πνεύμαεις Θεϊαν Λειτουργίαν”, în: *Εκκλησία*, 11(1965) 317 și 321: „Euharistia constituie ipostasul Bisericii. Unde există Euharistia acolo există și Biserica...Biserica și Euharistia sunt nedespărțite. Euharistia este pentru Biserică și în interiorul Bisericii. Biserica prin natura ei e Euharistică”. M. Σιώτη, *Θεία Ευχαριστία*, Θεσσαλονίκη, 1957, p.70-71.

⁷¹³Mat. 26, 28-29. Luc. 22, 15-20. In. 6, 50-58. I Cor. 11, 24-25.

⁷¹⁴La Evrei, Omilia 17, 3, PG 63, 131; și încă: PG 48, 642. PG 49, 361-162, 380-382. PG 50, 458-459. PG 60, 170. PG 61, 200-205.

⁷¹⁵Ierom. Atanasie Ieftici, *op. cit.*, p. 129.

⁷¹⁶vezi Sf. Ioan Gură de Aur, *La I Corinteni*, Omilia 24, 1, PG 61, 199. Sf. Ioan Damaschin, *Despre trupulcel preacurat*, 2, PG 95, 408. G. Florovsky, *Le corps du Christ vivant*, în *La Saint Eglise universale*, Paris, 1948, p. 29.

adevărată. Hristos, care ca Dumnezeu-Om este esența și inima Bisericii, este prezent întreg când în sfânta Liturghie se săvârșește taina sfintei Euharistii.

Întruparea, patima, învierea și înălțarea lui Hristos constituie temeliile vii și veșnice ale Bisericii; pe acestea se sprijină și dumnezeiasca Euharistie și din acestea se constituie și Sfânta Liturghie. Unde se găsește Mântuitorul, acolo este și Biserica Lui. De aceea Biserica întregă este prezentă în Euharistie, precum membrele în inimă, precum ramurile în rădăcină și, precum a spus și Domnul, precum mlădițele în vița de vie⁷¹⁷. Deci dumnezeiasca Euharistie alcătuiește inima Bisericii, existența însăși a Bisericii, viața ei, izvorul unității ei și izvorul mântuirii ei⁷¹⁸.

Conform cu acestea, temelia Bisericii este taina întrupării Cuvântului, iar dumnezeiasca Euharistie este trupul însuși al lui Dumnezeu ce S-a întrupat. Biserica s-a mântuit, s-a salvat, s-a renăscut, s-a îmbăiat și s-a sfințit prin jertfa mântuitoare și sângele Dumnezeului-Om, ce S-a vărsat pe cruce, - dumnezeiasca Euharistie este și aceasta jertfă⁷¹⁹ a trupului și a sângelui lui Hristos⁷²⁰. Biserica a înviat împreună cu El, s-a slăvit împreună cu El și a șezut împreună cu Hristos de-a dreapta lui Dumnezeu, - Dumnezeiasca Euharistie este însăși trupul lui Hristos înviat, înălțat la ceruri și slăvit, cel ce șede de-a dreapta Tatălui, sau cu alte cuvinte Euharistia este Hristos însuși. Hristos este prezent în Biserică precum în trupul Lui teandric în toate zilele până la sfârșitul lumii. El însuși este prezent întreg în Euharistie, în modul cel mai real.

De asemenea, Duhul Sfânt S-a pogorât în Biserică și rămâne mereu în ea, în Euharistie prezența și energia Lui săvârșește taina trupului și a sângelui lui Hristos⁷²¹, și noi (adică Biserica) „prin cele două ne adăpăm în Duhul”⁷²². Din cele de mai sus, așadar, apare clar că Biserica și Euharistia se identifică în Hristos, ele sunt unicul Lui trup teandric, „din trupul Lui și din oasele Lui”. Învățătura despre Biserică, ca trup a lui Hristos, ascunde în ființa ei și se face ecoul experienței liturgice, exprimă realitatea euharistică⁷²³. De aceea dumnezeiasca Euharistie este într-adevăr cea mai mare, cea mai veche și cea mai substanțială tradiție a Bisericii, esența însăși a Sfintei Tradiții: „Liturghia și Euharistia sunt ca un lanț mare și sfânt al tradiției care unește într-un întreg inseparabil viața istorică a Bisericii, și chiar mai mult: Euharistia este această viață a Bisericii”⁷²⁴. Cât va exista Biserica va exista și această Tradiție sfântă: „de câte ori veți mânca această pâine și veți bea acest pahar, moartea Domnului vestiți până când va veni”⁷²⁵.

⁷¹⁷ vezi Sf. Nicolae Cabasila, *Comentariu la Dumnezeiasca Liturghie*, 38, PG 150, 452 C.

⁷¹⁸ vezi I. Καμίρη, „Σώμα Χριστού, η Εκκλησία”, în *Εκκλησία*, 1962, p. 366: „Sfânta Euharistie este centrul unității creștinilor cu Hristos în trupul Bisericii, considerată și ca taină a Bisericii” vezi G. Florovski, *op. cit.*, p.36.

⁷¹⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, PG 48, 867. PG 49, 390-391. PG 56, 102. PG 58, 743. PG 61, 230, 361.

⁷²⁰ *La Ioan*, Omilia 46, 3-4, PG 59, 261-262.

⁷²¹ *La Cincizecime*, Omilia 4, PG 50, 458-459.

⁷²² *La I Corinteni*, Omilia 30, 2, PG 61, 251.

⁷²³ G. Florovski, „Evharistia i sobornost”, „Put” 19 (1929), p. 7.

⁷²⁴ Nicolae Arseniev, *O Liturgii i tainstvje Evharistii*, Paris 1938, p.38. vezi Filaret al Moscovei, *Slova ireci*, vol. II, Moscova 1848, p. 54. Vezi: I Cor. 11, 23-24.

⁷²⁵ I Cor. 11, 26. Conform cu teologii ortodocși contemporani (Stăniloae, Popovici, Florovski) Tradiția e transmiterea evenimentelor fundamentale ale istoriei Mântuirii, sau mai bine zis, ale lui Hristos Însuși ca Mântuitor în Biserica Lui. Evenimentele fundamentale ale istoriei iconomiei mântuirii constituie tocmai esența Liturghiei adică a tainei Euharistiei. De aceea Dumnezeiasca Euharistie este centrul, esența și bogăția Tradiției.

2. Euharistia: Taina Bisericii

În continuare vom examina foarte pe scurt acest adevăr ecleziologic fundamental al Sfântului Ioan Gură de Aur, despre relația foarte strânsă ce există între Biserică și Euharistie, adică: fiecare dintre ele există în cealaltă, ele formează un tot unitar și inseparabil. Pentru Sfântul Ioan Gură de Aur amândouă sunt trupul lui Hristos⁷²⁶, și este imposibil să vorbim despre Biserică fără a vorbi concomitent și despre Euharistie, și reciproc, nu putem vorbi despre Euharistie fără ca să vorbim totodată de Biserică. Ne este imposibil să vorbim despre Biserică fără o hristologie corectă, fără acel fapt unic, „Dumnezeu S-a arătat în trup...”, care cuprinde și interpretează totul. Dar dumnezeiasca Euharistie este cea mai concretă hristologie⁷²⁷, fiindcă Euharistia este trupul însuși al Dumnezeului-Om, cel ce S-a născut din Fecioară, cel ce S-a răstignit, cel ce a înviat, cel ce S-a înălțat la ceruri și S-a slăvit⁷²⁸. Euharistia este însuși Hristos „cunoscut în două naturi neconfundate”⁷²⁹.

Deci este evidentă relația dintre învățătura hristologică ortodoxă și învățătura despre Euharistie, fiindcă este vorba despre două aspecte ale uneia și aceleiași dogme, despre un singur *fapt teandric*⁷³⁰. Învățătura despre Euharistie nu constituie o simplă completare a învățăturii despre Biserică, ci exprimă însăși taina Bisericii, taina unirii ei cu Hristos, a membrilor cu capul lor, a vieții și a existenței ei interioare ca trup al lui Hristos⁷³¹. Toată

⁷²⁶*La Efeseni*, Omilia 3, 3, PG 62, 27, unde sfântul vorbește despre „trupul Domnului”, „trupul Euharistic” și despre Biserică ca trup al lui Hristos. vezi și *La Galateni*, Omilia 5, 5, PG 61, 671.

⁷²⁷ vezi A. Θεοδοπού, *Ηουσία της Ορθοδοξίας*, p. 116-117: „E evident că această taină dumnezeiască se examinează de către Părinți din prismă hristologică. Dumnezeiasca Euharistie e prezentă ca mod de prelungire a tainei Dumnezeieștii Întrupări. Adică într-un mod în Hristos s-au unit natura dumnezeiască și cea omenească, așa și în Dumnezeiasca Euharistie Hristos e prezent cu ambele naturi, unit nevăzut cu credincioșii părtași ai tainei”.

⁷²⁸*La I Corinteni*, Omilia 24, 4-5, PG 61, 203-204.

⁷²⁹*Ibidem*. vezi G. Florovski, *op. cit.*, p. 5. M. Σιώτη, *op. cit.*, p. 53: „Împărtășirea cu trupul și cu sângele Domnului trebuie înțeleasă ca împărtășire deplină cu Iisus Hristos și comuniunea cu natura Lui dumnezeiască și omenească... Se împărtășește cu Iisus Dumnezeu-Om veșnic viu, Izbăvitorul, Domnul și Mântuitorul Lumii, Împăratul fericirii veșnice”.

⁷³⁰G. Florovski, „Ocer Dom”, în *Hrskanski Zivot*, 4 (1926), 170. Sf. Irineu subliniază în mod special acest aspect teandric în *Contra Ereziiilor*, IV, 18, 5.

⁷³¹vezi I. Καμίρη, *Σύνοψις της Δογματικής διδασκαλίας της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας*, Αθήνα, 1957, p.80: „Numai în Taina Dumnezeieștii Euharistii avem reflectarea sensibilă a unirii mistice și a împreunării lui Hristos cu credincioșii ce se împărtășesc- mădulare ale trupului Lui”. vezi V. Lossky, *Theologie mystique de l'Eglise d'Orient*, Paris, 1944, p.212: „Dumnezeiasca mistagogie a Trupului și a Sângelui e o împlinire a unității naturii omenești cu Hristos și concomitent cu toți membrii Bisericii”. vezi G. Florovsky, *Ocer Dom*, p.170: „În taina Dumnezeieștii Euharistii se adeverește mistic unirea Bisericii fiindcă toți se împărtășesc cu un Singur trup”. Merită notat faptul că Ecleziologia Ortodoxă astăzi e fidelă Ecleziologiei Euharistice apostolic-patristică, și-n deosebi în cea a Apostolului Pavel și a lui Hrisostom, pe când o mare parte dintre teologii apusenii nu dau atenție caracterului Ecleziologic al Dumnezeieștii Euharistii. Așa de exemplu J.Korbacher în lucrarea lui despre Ecleziologia lui Hrisostom (*Ausserhalb der Kirche kein Heil? Eine dogmengeschichtliche Untersuchung über Kirche und Kirchenzugehörigkeit bei J. Chrysostomus*, München, 1963) nu menționează deloc tema Sfintei Euharistii. De asemenea și R. Slenczka în lucrarea lui despre Ecleziologia Ortodoxă modernă (*Ostkirche und*

Biserica există în Hristos și își are existența, unitatea și viața ei în Hristos. Hristos întreg se află în Euharistie și prin urmare dumnezeiasca Euharistie este inima și ființarea Bisericii. Euharistia este izvorul unității Bisericii cu Hristos și a unității membrilor ei cu trupul unic al lui Hristos.

Sfântul Apostol Pavel vorbește foarte limpede despre aceasta: „Paharul binecuvântării, pe care-l binecuvântăm, nu este, oare, împărtășirea cu sângele lui Hristos? Pâinea pe care o frângem nu este, oare, împărtășirea cu trupul lui Hristos? Întrucât o pâine, un trup suntem cei mulți; căci toți ne împărtășim dintr-o pâine”⁷³². În acest fragment Apostolul exprimă taina unirii noastre cu Hristos, adică a Bisericii cu Hristos, în Euharistie. De asemenea exprimă taina unirii mădularelor lui Hristos între ele într-un trup prin mijlocirea unei singure pâini Euharistice, adică taina unirii Bisericii în Euharistie⁷³³.

Acest sens îl dă cuvintelor de mai sus ale Apostolului Pavel și Hrisostom. „De ce n-a spus participare? Fiindcă a vrut să arate că este ceva mult mai mult și să evidențieze că unirea este foarte strânsă”⁷³⁴. Și Hrisostom înaintează în dezvoltarea gândirii Apostolului: „După-aceea, deoarece a spus, „împărtășirea trupului”, cel ce împărtășește este altul față de cel ce se împărtășește, și această diferență ce pare mică a retractat-o. Adică, când a spus „împărtășirea trupului” a vrut iarăși să spună ceva care să exprime faptul că unirea înaintează mai mult; de aceea a și adăugat: „pentru că una este pâinea, și noi cei mulți suntem un trup”. Și de ce spun împărtășire?, spune. Același trup suntem. Fiindcă ce este pâinea? Trupul lui Hristos. Ce se întâmplă cu credincioșii ce se împărtășesc? Trupul lui Hristos; nu multe trupuri, ci unul. Pentru că precum pâinea este una constituită din multe grăunțe, astfel încât nicăieri să nu se vadă grăunțele, dar să existe, fără să fie vizibilă diferența în unire, așa și în legătura dintre noi și Hristos. Fiindcă tu nu te hrănești dint-un trup și celălalt din altul, ci din Același toți; de aceea a și adăugat: „fiindcă toți dintr-o pâine ne împărtășim”⁷³⁵.

Așa cum reiese din interpretarea Sfântului Ioan Gură de Aur⁷³⁶, cuvintele de mai sus ale Apostolului Pavel exprimă unirea noastră reală cu Hristos și între noi în Biserică, ce înseamnă unirea lui Hristos cu trupul Lui, adică Biserica, pe care o formăm noi „cei mulți”, de vreme ce suntem mădularele lui Hristos. Interpretarea hrisostomică a textului paulin de la I

Okumene. Die Einheit der Kirche als dogmatisches Problem in derneuren ostkirchlichen Theologie, Göttingen 1962) trece complet neobservată concepția Ecleziologică a Teologiei Ortodoxe despre Sfânta Euharistie. Pentru Ecleziologia Ortodoxă e valabil cuvântul lui Homiakov: „Numai acela înțelege Biserica care înțelege Liturgia”(Polnoe Sobranie Socinenij.Socinenia bogoslovskaja, vol. 2, Mosckva, 1900) Și concluzia la care ajunge un alt teolog ortodox despre Ecleziologia lui Hrisostom, este importantă: „Adevărata natură a Bisericii, după cuvintele lui Hrisostom, o înțeleg numai cei ce se împărtășesc cu trupul și sângele lui Hristos.....”(E. Akvilonov, *Dogmaticeskoe ucenie a tainstrve Evharistii vo tvoreniah sv. I. Zlatousta*, în : *Hristianskoe Ctenie*, I-II, Mosckva, 1896 p. 72).

⁷³²I Cor. 10, 16-17.

⁷³³vezi I. Zizioulas, „În punctul cel mai important al acestui fragment (pre)domină ideea că „cei mulți” constituie „un trup” identificat cu pâinea Euharistiei” (*H ενότης της Εκκλησίας στη Θεία Ευχαριστία και Επισκόπω κατά τους τρεις πρώτους αιώνες*, Αθήνα 1965 p. 38). „Biserica a apărut prima dată în Iisus Hristos. Prin cuprinderea în Acesta a „celor mulți”, pentru care S-a răstignit și a înviat, Biserica a constituit unitatea acestui Trup al lui Hristos, în care „cei mulți” sunt unul. Unitatea aceasta se exprimă istoric în deplinătatea ei prin dumnezeiasca Euharistie”(Ibidem, p.100).

⁷³⁴La I Corinteni, Omilia 24, 2, PG 61, 200. vezi și Sf. Ioan Damaschin, PG 96, 1409 C.

⁷³⁵Ibidem. vezi *La Evrei*, Omilia 17, 3, PG 63, 131. Ghenadie al Constantinopolului, *Despre trupul mistic al Domnului*, PG 160, 365 C.

⁷³⁶vezi Sf.Chiril al Alexandriei, *La Ioan*, cap.11, PG 74, 560. Sf. Ioan Damaschin, *op. cit.*, IV, 3, PG 94, 1153 A.

Corinteni reprezintă esența învățaturii lui despre Biserică ca „trup al lui Hristos”. „Cei mulți” sunt Biserica, care în și cu împărtășirea trupului și sângelui lui Hristos devin un trup prin intermediul unei singure pâini, nu însă un trup oarecare, ci „trupul lui Hristos”, adică El Însuși „un Hristos”, „o pâine”⁷³⁷.

Sfântul Ioan exprimă taina relației Bisericii și a Euharistiei astfel: Hristos „ne-a făcut pe noi trupul Său propriu, ne-a împărtășit nouă propriul Său trup”⁷³⁸. E vorba despre o legătură foarte strânsă a noastră cu Hristos în Euharistie, despre unirea trupească și duhovnicească cu El. „Nu i-a fost foarte plăcut să fie Om, să fie pălmuit și nedreptățit, și nici să Se amestece pe Sine cu noi. Dar nu numai prin credință, ci și în realitate ne face propriul Lui trup.”⁷³⁹. Hristos „S-a amestecat pe Sine cu noi și a format cu noi un trup, ca să fim unul, precum trupul este unit cu capul”⁷⁴⁰. Și altundeva Sfântul Ioan cu multă expresivitate pune în gura Domnului însuși următoarele: „Și din nou am coborât, și nu numai simplu mă unesc cu tine, dar mă amestec, sunt mâncat, mă subțiez puțin-puțin, ca să devină mai mare amestecul, rudenia, unirea. Fiindcă cei ce se unesc își păstrează condițiile lor, Eu însă mă unesc indisolubil cu tine. Adică nu vreau să existe ceva între noi; vreau cei doi să fie una”⁷⁴¹.

Să nu considerăm exagerate aceste cuvinte ale Sfântului Ioan Gură de Aur, deoarece ele exprimă dincolo de orice îndoială gândirea Apostolului Pavel care, scriindu-le Efesenilor despre „taina lui Hristos” și arătând care este conținutul ei, spune: „neamurile sunt...împreună-părtași ai făgăduinței în Hristos Iisus...”⁷⁴². Aici „σύσσωμα (copărtași, cotrupești, împreună-părtași), care trebuie corelat imediat cu expresia „în Hristos” și nu cu afirmația „ai făgăduinței”, are o însemnătate soteriologică mult mai profundă și desigur și ecleziologică și euharistică⁷⁴³.

Textul de la Evrei 2, 14 ne va ajuta să înțelegem întregul conținut al termenului „copărtași” sau împreună-părtași. Textul de la Evrei se referă la faptul că Domnul însuși a luat mai întâi trupul nostru și sângele nostru, adică El a devenit primul „copărtaș” cu noi și după aceea ne-a făcut părtași și cotrupești cu El⁷⁴⁴, pe de-o parte prin întruparea Lui și pe de alta prin unirea noastră într-un trup cu El, făcându-ne mădulare ale trupului Lui teandric, lucru ce întâi de toate se întâmplă în Euharistie (precum și în „împărtășirea cu trupul și sângele Lui”). Așa cum El a luat trup și sânge, spune Sfântul Ioan Gură, așa și noi devenim părtașii Lui. Și aceasta nu numai prin credință, ci și prin încorporarea noastră în trupul Lui, ce se face prin

⁷³⁷vezi și Comentariul *La Coloseni*, Omilia 8, 2, PG 62, 353. I Cor. 12, 12, 27. Gal. 3, 28.

⁷³⁸*La Efesenii*, Omilia 3, 3, PG 62, 27. vezi și *La Coloseni*, Omilia 8, 2, PG 62, 353.

⁷³⁹*La Matei*, Omilia 82, 5, PG 58, 743.

⁷⁴⁰*La Ioan*, Omilia 46, 3, PG 59, 260.

⁷⁴¹*La I Timotei*, Omilia 15, 4, PG 62, 586.

⁷⁴²Ef. 3, 6.

⁷⁴³Cuvântul „σύσσωμος” nu se întâlnește des la clasici și are un sens complet diferit față de cel care i-l dă Apostolul Pavel și Părinții Bisericii, care împrumută termenul de la viața și experiența euharistică (K. Kern, *Antropologia sv. Grigoria Palami*, Paris, 1950, p. 144). La acest termen, după Pavel, se referă mulți Părinți (Irineu, Chiril al Ierusalimului, Atanasie, Chiril al Alexandriei, Damaschin, Simeon Noul Teolog .) și-n deosebi Hrisostom, care-l folosește clar în sens euharistic. Sfântul Simeon Noul Teolog spune că creștinii „au devenit părtași cu Dumnezeu, mâncând Trupul Lui și bând Sângele Lui, și prin intermediul pâinii și vinului sfințite devin cotrupești și frați de un sânge cu Dumnezeu întrupat și jertfit (*Cuvântul* 1, ed. D. Zagoraiou, p.31).

⁷⁴⁴Evr. 2, 11; 3, 14. Ef. 5, 30. Sf. Ioan Gură de Aur, *La Evreii*, Omilia VI, 2, PG 63, 56. vezi Sf. Grigorie Palama, *Către sfinții isihăști*, I, 3, ed. Hristou, p. 449.

împărtășirea cu trupul și sângele Lui⁷⁴⁵. Și exact acesta este sensul real al frazei „copărtașii sau împreună-părtașii lui Hristos”. „Ce înseamnă, am devenit părtașii lui Hristos”? Suntem parte a lui Hristos, spune, unul am devenit noi și El, ca și cum ar fi El capul și noi trupul, suntem împreună-moștenitori și uniți într-un trup. Suntem un trup din carnea Lui, spune, și din oasele Lui”⁷⁴⁶.

„Cotrupești” înseamnă deci : Ne-am unit cu trupul lui Hristos și formăm împreună cu El un trup⁷⁴⁷. Sfântul Ioan Gură de Aur analizează acest mare adevăr al Apostolului și în altă parte. Astfel, interpretând fragmentul ecleziologic și euharistic din 1Cor. 10, 16-17, pe care l-am menționat, spune: „Fiindcă nu a dat trupul Lui doar în mod simplu, ci datorită faptului că firea trupului pe care a creat-o din pământ ajunsese până atunci să moară din cauza păcatului și să fie pustiită de viață, pe cealaltă fire divină, cu toate că a introdus în ea ca materie și plămădeală, trupul Lui propriu, care în ceea ce privește natura este aceeași, dar este eliberată de păcat și plină de viață, le-a dat-o tuturor să se împărtășească din ea, așa încât, hrăniți din ea și lăsând deoparte pe prima, pe cea moartă, să ne unim cu cea nemuritoare și vie prin sfânta Împărtășanie”⁷⁴⁸.

În dumnezeiasca Euharistie se săvârșește astfel „marea taină dumnezeiască și înfricoșătoare”, care constituie mântuirea noastră și esența Bisericii. Prin această taină devenim un trup cu Hristosul teandric și „de aceeași esență cu El”, precum spune caracteristic Sfântul Ioan⁷⁴⁹. Și acesta vine ca și consecință a încorporării noastre în Hristos, pe care o exprimă atât de reprezentativ Părintele însuși: „Precum Fiul lui Dumnezeu a devenit copărtaș al firii noastre proprii, astfel și noi devenim copărtași ai naturii Lui; și precum Acela ne are în ființa Lui, astfel și noi Îl avem în ființa noastră”⁷⁵⁰. De aceea Apostolul spune despre noi că suntem „mădularele trupului Lui, din trupul și din oasele Lui”⁷⁵¹. Hristos „Se amestecă pe Sine cu noi” în Euharistie, și „ne face propriul Lui trup, în mod real”⁷⁵². „Astfel prin participare noi devenim un trup cu Hristos”⁷⁵³. În consecință, toate în Biserică, adică unirea cu Hristos și încorporarea noastră organică în trupul Lui astfel încât să devenim un trup cu El, se împlinesc mult mai concret și mai vizibil în taina Împărtășirii cu trupul și sângele lui Hristos. În această împărtășire se vedește taina unității nevăzute și neînțelese a Bisericii și a Euharistiei. Pentru acest motiv Euharistia constituie inima Bisericii și Biserica este cuprinsă în Euharistie⁷⁵⁴.

Din cele de mai sus se evidențiază faptul că prin Euharistie noi ne unim foarte strâns între noi ca mădulare ale lui Hristos. Unirea noastră în Biserică, adică unitatea Bisericii ce se manifestă prin unitatea membrilor ei, este unitatea în și cu Hristos. Biserica nu are în ea alt

⁷⁴⁵ *La Ioan*, Omilia 46, 3, PG 59, 260-261. *La Efeseni*, Omilia 3, 3, PG 62, 27. Omilia 20, 3-4. *La I Corinteni*, Omilia 24, 2, PG 61, 201.

⁷⁴⁶ *La Evrei*, Omilia 6, 2, PG 63, 56.

⁷⁴⁷ *Ibidem*, 6, 3, PG 63, 58.

⁷⁴⁸ *La I Corinteni*, Omilia 24, 3, PG 61, 201.

⁷⁴⁹ *La Evrei*, Omilia 6, 2, PG 63, 56. Ef. 3, 6. Evr. 3, 14.

⁷⁵⁰ *La Efeseni*, Omilia 20, 4, PG 62, 139.

⁷⁵¹ Ef. 5, 30.

⁷⁵² *La Matei*, Omilia 82, 5, PG 58, 743.

⁷⁵³ *La Efeseni*, *Ibidem*, 140.

⁷⁵⁴ „Sfânta Liturghie e inima Bisericii, inima cu care trăiește organismul taumaturgic al Bisericii ca trup făcător de viață a lui Hristos, Dumnezeu-Om”(Iustin Popovici, *Dogmatika Pravoslavne Crkve*, Beograd 1932, vol. II, p.281).

început și cauză a unității cu excepția lui Hristos. Din unirea ei cu Hristos provine unitatea membrilor ei, după ce aceștia devin mădularele lui Hristos. În consecință, participarea noastră la Euharistie ne unește concomitent cu Hristos și între noi într-un trup⁷⁵⁵. Având ca temei această unitate, Sfântul Ioan Gură de Aur spune următoarele: „În trup devenim și suntem mădularele trupului Lui și din carnea Lui și din oasele Lui”. Și inițiații să urmărească cele spuse de mine. Ca să nu devenim deci un trup numai din iubire, ci și ființial, să ne amestecăm cu acea carne. Fiindcă aceasta se împlinește prin hrana pe care ne-a dat-o, din cauză că a vrut să ne arate marea iubire, ce o are pentru noi. De aceea S-a amestecat pe Sine cu noi și a alcătuit cu noi un trup, ca să fim unul, precum trupul este unit cu capul⁷⁵⁶. „Am oferit vouă tuturor trupul și sângele meu și din nou încredințez pentru voi acest trup și sânge, prin care am devenit ruda voastră”⁷⁵⁷.

În Euharistie se realizează comuniunea teandrică a lui Hristos și a Bisericii prin „împărțășirea cu trupul și cu sângele” lui Hristos. Hristos se unește prin Euharistie cu fiecare credincios și cu toți împreună, și concomitent aceștia se unesc între ei într-un trup, trupul lui Hristos, care este Biserica, „un Hristos”⁷⁵⁸. Această învățătură bogată în semnificații a Sfântului Ioan Gură de Aur despre importanța ce o are Euharistia în Biserică se manifestă și se descoperă în forma ei perfectă în Euharistie. Atunci Biserica apare într-un anumit timp și loc ca trup al lui Hristos, și Euharistia ca taina Bisericii înseși, taina reunirii și adunării „tuturor sfinților”(Ef.3,18), taina comuniunii „poporului lui Dumnezeu”, a comuniunii „Întâiului-Născut între mulți frați”. Atunci unitatea Bisericii *cu și în* Hristos se manifestă într-un mod foarte real.

c. Euharistia: Viața Bisericii

În Euharistie, prin forma și puterea unei pâini unice, care conform cu Hrisostom, este pururea și pretutindeni una și aceeași⁷⁵⁹, se manifestă unitatea desăvârșită a Bisericii universale răspândite în întreg pământul, precum și unitatea Bisericii cerești și pământești, adică se manifestă totalitatea și deplinătatea trupului Dumnezeului-Om⁷⁶⁰. Hristos, în Care s-au cuprins toate cele existente pe pământ și-n cer și Care este Capul Bisericii⁷⁶¹, se află întreg

⁷⁵⁵vezi *La I Corinteni*, Omilia 24, 3, PG 61, 203.

⁷⁵⁶*La Ioan*, Omilia 46, 3, PG 59, 260.

⁷⁵⁷*Ibidem*, col. 261.

⁷⁵⁸*La Matei*, Omilia 82, 5, PG 58, 744. *La Coloseni*, Omilia 8, 2, PG 62, 353. *La Ioan*, Omilia 46, 2-3, PG 59, 260-261.

⁷⁵⁹*La Evrei*, Omilia 17, 3, PG 63, 131.

⁷⁶⁰G.Florovski: „Euharistia e taina Bisericii, taina adunării, taina comuniunii...În Euharistie, nevăzut dar real, se revelează (descoperă) deplinătatea Bisericii...În Ierurgia liturgică...noi Îl considerăm pe Hristos Dumnezeul-Om ca Întemeietor și Cap al Bisericii.....În rugăciunea euharistică Biserica se consideră și se cunoaște pe sine ca un trup al lui Hristos” (*Evharia i Sobornost*, în Put, nr. 19, 1929, p. 7, 14).

⁷⁶¹Ef. 1, 10, 22. Col. 1, 18.

în Euharistie. Unde este Hristos, acolo este și Biserica întreagă. Hristos este „marele Arhiereu, Care a străbătut cerurile...”⁷⁶², și „unde este Hristos acolo este și cerul”⁷⁶³, spune Sfântul Ioan, iar la rândul ei: „Biserica este cerească și nu este nimic altceva decât numai cer”⁷⁶⁴. Sfântul Ioan vorbește foarte des despre unitatea Bisericii cerești și pământești și a participării întregii Biserici la Euharistie⁷⁶⁵. El vorbește despre marea unitate între membrii vii și morți ai Bisericii în Euharistie. La săvârșirea ei Biserica întreagă oferă jertfă și se roagă Mielului ce Se află pe sfânta Masă pentru toți membrii ei, mădularele Mielului⁷⁶⁶. De aceea, împreună cu martirii și „dreptii desăvârșiți”, sunt pomeniți și viii și morții⁷⁶⁷.

Sfântul Duh este creatorul unității trupului lui Hristos, al Bisericii, și săvârșitorul trupului lui Hristos în Euharistie⁷⁶⁸. Prin împărtășirea de Euharistie sufletul devine cer⁷⁶⁹, și se așază lângă tronul împăratului Hristos și se transfigurează prin inspirația și energiile Sfântului Duh⁷⁷⁰. După cum sufletul devine prin rugăciune personală naos al lui Dumnezeu și prin renaștere duhovnicească naos al lui Hristos, tot așa prin Euharistie sufletul „se înbisericește”, întrucât devine naos al Sfântului Duh, cu alte cuvinte el devine naos al Sfintei Treimi⁷⁷¹.

Harismele Sfântului Duh se manifestă atât personal (mistic, prin rugăciune personală), cât și comunitar (latreutic, prin Taine, prin Euharistie). De exemplu, uimirea extatică, care de fapt aparține experienței duhovnicești personale, Sfântul Ioan, potrivit teologiei pauline, o înfățișează ca realitate a vieții interne a Bisericii, în Euharistie, în timp ce strălucirea trupeză lui Moise din Vechiul Testament o interpretează ca o „luminare a slavei Evangheliei lui Hristos”(ca o strălucire psiho-duhovnicească)⁷⁷². După cum la facerea Evei (tipul Bisericii), Dumnezeu a adus somn peste Adam, așa și în renașterea bisericească, când fiecare suflet „se căsătorește” cu Noul Adam, Hristos, el cade în extaz. Astfel Sfântul Ioan identifică termenul biblic somn⁷⁷³ și expresia ioaneică naștere de sus⁷⁷⁴ prin categoria mistică de extaz⁷⁷⁵, pe care o descoperă în două taine fundamentale ale vieții duhovnicești, în Botez (ca moarte cu Hristos) și Euharistie (ca și comuniune spirituală prin rugăciune și hrana trupului Domnului)⁷⁷⁶.

De aceea, noi putem să spunem că în Euharistie credinciosul primește vederea lui Dumnezeu, luminarea euharistică⁷⁷⁷. Părinții Bisericii, accentuând caracterul comunitar al profetismului vechi-testamentar, au interpretat așa numitul extaz profetic drept o mistică a comuniuni, cu semnificația ontologică a termenului, cu alte cuvinte, ca mistagogie

⁷⁶²Evr. 4, 14. vezi 7, 26.

⁷⁶³*Despre numele cimitirului...*, 2, PG 49, 395.

⁷⁶⁴*La Evrei*, Omilia 14, 2, PG 63, 112.

⁷⁶⁵*La Nașterea Domnului*, 7, PG 49, 361. *La toți sfinții*, 2, PG 50, 710. vezi PG 59, 261-262. PG 63, 626.

⁷⁶⁶*La I Corinteni*, Omilia 41, 5, PG 61, 361.

⁷⁶⁷*Ibidem. La Fapte*, Omilia 21, 5, PG 60, 170. *La Filipeni*, Omilia 3, 4, PG 62, 204.

⁷⁶⁸*La Cincizecime*, Omilia 4, PG 50, 458-459.

⁷⁶⁹*La Evrei*, Omilia 16, 3, PG 63, 126.

⁷⁷⁰*La Coloseni*, Omilia 6, 3, PG 62, 341.

⁷⁷¹*La Psalmul 133*, 1, PG 55, 386.

⁷⁷²*La II Corinteni*, Omilia 8, 3, PG 61, 456. vezi II Cor. 4, 4.

⁷⁷³Gen. 2, 21

⁷⁷⁴In. 3, 5.

⁷⁷⁵*La Psalmul 115*, 3, PG 55, 324.

⁷⁷⁶*La Ioan*, Omilia 85, 3, PG 59, 463. *Cateheza* 3, 17, S Ch 50, 161.vezi PG 51, 227.

⁷⁷⁷*La Ioan*, Omilia 58, 4, PG 59, 320.

eclezială⁷⁷⁸. Pe această mistică a comuniunii, adică a râvnei calde și înflăcărate, Sfântul Ioan vrea ca Biserica să o moștenească și să o ofere prin participarea credincioșilor (încorporați în Hristos) la trupul și sângele lui Hristos. Cu alte cuvinte, extazul se identifică cu vederea⁷⁷⁹ (Θέα) lui Hristos. Pentru Sfântul Ioan mistagogia eclezială este clar hristocentrică.

Dumnezeiasca Euharistie este izvorul de la care țâșnește viața Bisericii, încă ceva mai mult, ea este însăși viața Bisericii, „viața mântuitoare și continuă a sufletelor noastre”⁷⁸⁰. Euharistia este „pâinea vieții”⁷⁸¹, care dă viața veșnică⁷⁸² este Însuși Hristos⁷⁸³. El Se găsește ca ofertă pe masa mistică, ca „Mielul lui Dumnezeu...”, ca „jertfă mistică, pe care și îngerii se cutremură văzând-o”, și ca „izvorul băuturilor mântuitoare”⁷⁸⁴. Fără El și fără pâinea vieții, în Euharistie, nu există viață pentru Biserică și pentru membrii ei, nici nu există măcar Biserică. Biserica și Euharistia există numai din cauză că se unesc mistic în Hristos și este imposibil să ne imaginăm una fără cealaltă⁷⁸⁵. Acest adevăr l-a făcut cunoscut Domnul însuși în cuvântarea Sa de la Capernaum și marele Apostol o nuanțează în principal în 1Corinteni. Euharistia există numai pentru Biserică și în Biserică, pentru mădularele lui Hristos, pentru mădularele curate ale Bisericii, de aceea are dreptate Sfântul când atenționează: „Dacă cineva nu este ucenicul Aceluia, să se retragă; nu-l acceptă pe unul dintre aceștia Sfânta Masă”⁷⁸⁶. Dumnezeiasca Euharistie este „mântuirea și sănătatea sufletului” atunci când noi înșine ne apropiem curați în totalitate⁷⁸⁷. În consecință, „conform cu Hrisostom, este complet imposibilă comuniunea unității în taina Euharistiei cu ereticii și cu toți ceilalți ce se găsesc în afara Bisericii, fiindcă aceasta ar constitui tăgăduirea naturii înseși a Bisericii și a Euharistiei, precum și unitatea inseparabilă între cele două. Unitatea în Euharistie face credibilă universalitatea Bisericii, dar și presupune universalitatea, adică ortodoxia”⁷⁸⁸. Toți câți se împărtășesc dintr-un Miel devin inevitabil „un trup”, datorită „unicului Hristos” ce există în Împărtășanie⁷⁸⁹. Un trup însă înseamnă și „un Duh, un Domn, o credință și un Botez”.

Sfântul Ioan Gură de Aur numește continuu Euharistia „medicamentul mântuirii rănilor noastre”⁷⁹⁰, însă nu a considerat că acest medicament al mântuirii lucrează automat și magic în sufletele credincioșilor. Premisa pentru apropierea cu vrednicie de Euharistie este „curățenia inimii”⁷⁹¹. Astfel în Euharistie, ca „împărtășire cu trupul și sângele” lui Hristos,

⁷⁷⁸ Este vorba despre o inițiere de participare, inițiere la viața comuniunii Sfintei Treimi, și participare la realizarea ei, prin iubire, la viața comunității ecleziale (Cf. N. Λουδοβίκου, *Η ευχαριστιακή οντολογία*, Αθήνα, 1992, p. 58).

⁷⁷⁹ O asemenea experiență în legătură cu cele din Biserică se numește extaz numai în acea situație în care ea se întâmplă pentru prima dată; dacă însă ea se repetă, și într-un anumit mod cel ce pătimește continuă să se îmbogățească duhovnicește, ea nu se mai numește extaz, ci vedere (Cf. I. Ρωμαίδου, *Δογματική...*, p.264).

⁷⁸⁰ *La II Tesalonicieni*, Omilia 4, 4, PG 62, 492.

⁷⁸¹ *La I Corinteni*, Omilia 27, 5, PG 61, 231.

⁷⁸² *La Ioan*, Omilia 44, 1, PG 59, 250. *La Psalmul 144*, 1, PG 55, 464.

⁷⁸³ *In.* 6, 51- 54.

⁷⁸⁴ *Despre Pocăință*, Omilia 9, PG 49, 345. *La I Corinteni*, Omilia 41, 5, PG 61, 361. *Cateheza* 6, 24, SCh 50, 167 și 227.

⁷⁸⁵ Ierom. Atanasie Ieftici, *op. cit.*, p.141.

⁷⁸⁶ *La Matei*, Omilia 82, 5-6, PG 58, 744-745.

⁷⁸⁷ *Despre Pocăință*, 6, 5, PG 49, 321.

⁷⁸⁸ Atanasie Ieftici, *Ibidem*.

⁷⁸⁹ *La Matei*, Omilia 82, 5, PG 58, 744. *La I Corinteni*, Omilia 24, 2, PG 61, 200. I Cor. 10, 16- 17.

⁷⁹⁰ *La ziua de naștere a Mântuitorului*, 7, PG 49, 361. vezi Αρχιμ. Η.Μαστρογιαννόπουλου, *Φάρμακον Αθανασίας*, Αθήνα, 1959.

⁷⁹¹ *La Evrei*, Omilia 17, 4, PG 63, 132. Sfântul vorbește despre autocritică (PG 49, 322), despre sinceritatea cu noi înșine (*La trădarea lui Iuda*, I, 6, PG 49, 380). Prin pocăință putem dobândi o „conștiință curată”, adică

Dumnezeul-Om, avem unirea desăvârșită a lui Hristos cu mădularele trupului Lui, adică Biserica. Mădularele trupului lui Hristos, care sunt Biserica, devin prin împărtășirea cu „pâinea cea unică a vieții” în Euharistie împreună-părtași cu Hristos și deci cotrupești între ei, adică un trup cu Hristos și între ei. „Cei mulți” devin „un trup”, cei mulți sunt „una”, adică noi toți devenim „un Hristos”. Biserica ortodoxă universală devine „un Hristos” și aceasta este menirea ei: viața noastră „în Hristos” sau viața noastră în Biserica lui Hristos să devină „un Hristos”. Adică, fiecare dintre noi să ne hristificăm prin unirea cu Hristos. Taina Euharistiei constituie unirea desăvârșită a Bisericii cu Hristos și, concomitent, unitatea desăvârșită între membrii Bisericii ca trup al Dumnezeului-Om. Tocmai de aceea această unitate presupune existența unității în toate în Biserică, adică unitatea în harul Sfântului Duh, în credința și învățătura dreaptă, în viața cu Hristos, în viața „după Hristos”, cu alte cuvinte în viața în Hristos și în Duhul Sfânt.

îndreptare, schimbare și cumințenie. El accentuează în special rolul milei (PG 58, 510. PG 59, 399), împăcarea și iertarea dușmanilor (PG 48, 755). Dimpotrivă, dacă ne apropiem de Dumnezeiasca Euharistie cu nevrednicie, atunci, în afara faptului că ne aflăm în situația în care suntem îndemnați de diavol, după cum a fost situația lui Iuda (PG 49, 390), ne cunoaștem și ucigători de Hristos (*La Matei*, Omilia 36, 4, PG 57, 418).